

Pomoć i podrška djeci seksualne viktimizacije

Sarajlić, Hana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:132797>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-23**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Pomoć i podrška djeci žrtvama seksualne viktimizacije

Hana Sarajlić

Zagreb, lipanj 2018. godine

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Pomoć i podrška djeci žrtvama seksualne viktimizacije

Hana Sarajlić

Prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin

Zagreb, lipanj 2018. godine

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Pomoć i podrška djeci žrtvama seksualne viktimizacije“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koji su u radu citirani ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi i navedeni u popisu literature.

Hana Sarajlić

Zagreb, lipanj 2018. godine

SAŽETAK

Pomoć i podrška djeci žrtvama seksualne viktimizacije

Studentica: Hana Sarajlić

Mentor: prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin

Program/modul: socijalna pedagogija/odrasli

Glavni cilj ovoga rada je istraživanjem dobiti analizu postojećeg sustava pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije u Republici Hrvatskoj. Prvo istraživačko pitanje je dobiti broj nevladinih organizacija koje pružaju usluge pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije, a drugo istraživačko pitanje se odnosi na utvrđivanje vrste usluge koje organizacije pružaju, kojim podacima o pruženim uslugama raspolažu nevladine organizacije te stupanj suradnje organizacija s državnim institucijama. Daljnji cilj ovog diplomskog rada je dobiti pregled međunarodnih i nacionalnih dokumenta koji određuju sve aspekte pomoći i podrške koji se trebaju osigurati djeci žrtvama seksualne viktimizacije.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 32 nevladine organizacije u Republici Hrvatskoj korištenjem anketnog upitnika. Glavni rezultati istraživanja pokazuju da se samo šest nevladinih organizacija u Republici Hrvatskoj bavi djecom žrtvama seksualne viktimizacije pri čemu im se najviše pružaju usluge emocionalne podrške, institucionalne podrške i socijalnog savjetovanja putem individualnog rada sa žrtvom. Rezultati istraživanja jasno ukazuju na potrebu teritorijalnog širenja i specijalizacije nevladinih organizacija za rad s djecom žrtvama seksualne viktimizacije.

Ključne riječi: djeca žrtve seksualne viktimizacije, sustav pomoći i podrške, nevladine organizacije

ABSTRACT

Help and support system for child victims of sexual abuse

Student: Hana Sarajlić

Mentor: prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin

Program/module: social pedagogy/adults

The main goal of this graduate thesis is to analyze, by research, the existing help and support system for the child victims of sexual abuse in the Republic of Croatia. First research question is to get the number of non-government organizations that offer their services of help and support to the child victims of sexual abuse, and the second research question is referred to determining the kind of services that non-government organizations offer, the data that non-government organizations have on the type of the help and support services that they provided to the victims and the level of their cooperation with the state institutions. Further goal of this paper is to get an overview of international and national documents that determine all aspects of help and support system that should be provided for the child victims of sexual abuse.

Research was conducted on the sample of 32 non-government organizations in the Republic of Croatia by using the questionnaire. The main research results show that only six non-government organizations in the Republic of Croatia work with the child victims of sexual abuse whereby the most offered services are the emotional support, institutional support and social consultation by the individual work with the victim. The results of the research clearly indicate of the need of territorial expanding and specialization of the non-government organizations for working with the child victims of sexual abuse.

Key words: child victims of sexual abuse, help and support system, non-government organizations

Sadržaj

1. UVOD	1
2. SEKSUALNA VIKTIMIZACIJA DJECE.....	3
2.1. Pojavni oblici seksualne viktimizacije djece	3
2.2. Opseg problema seksualne viktimizacije djece	8
2.3. Posljedice seksualne viktimizacije djece	21
3. POMOĆ I PODRŠKA DJECI ŽRTVAMA SEKSUALNE VIKTIMIZACIJE	30
3.1. Međunarodni standardi pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije.....	30
3.1.1. Deklaracija Ujedinjenih naroda o temeljnim principima za žrtve kaznenih djela i zlouporebe moći.....	30
3.1.2. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta.....	35
3.1.3. Direktiva o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i pomoć žrtvama kaznenih djela	36
3.1.4 Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zlouporebe.....	40
3.2. Hrvatski kontekst pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije	43
3.2.1. Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine.....	43
3.2.2. Nacionalna strategija razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine	47
3.2.3. Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji od 2017. do 2022. godine.....	48
3.2.4. Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2012. do 2015. godine ...	49
3.2.5. Zakon o kaznenom postupku	49
3.2.6. Zakon o sudovima za mladež.....	51
3.2.7. Obiteljski zakon	53
3.2.8. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji	53
3.2.9. Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja	53
3.2.10. Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece	54
3.2.11. Pravilnik o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima.....	54
4. CILJ I METODE ISTRAŽIVANJA	55
4.1. Cilj istraživanja.....	55
4.2. Uzorak istraživanja	55

4.3. Instrument.....	57
4.4. Postupak provedbe istraživanja i obrada rezultata.....	58
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	60
5.1. Osnovne informacije o organizaciji	60
5.2. Rad sa žrtvama kaznenih djela i prekršaja.....	68
5.3. Suradnja i razvoj.....	74
6. RASPRAVA REZULTATA.....	77
7. ZAKLJUČAK.....	82
8. LITERATURA.....	84
9. PRILOG DIPLOMSKOM RADU – ANKETNI UPITNIK.....	90

1. UVOD

Seksualna viktimizacija djece je pojam koji zaokuplja sve više pažnje znanstvenika i stručnjaka te je tema o kojoj se sve više progovara u široj populaciji. Postoje mnoge različite definicije seksualne viktimizacije djece.

Jednu od glavnih definicija postavila je Svjetska zdravstvena organizacija (2003) koja definira seksualno zlostavljanje djece kao uključenost djeteta u seksualnu aktivnost koju dijete ne može u potpunosti razumjeti, nije u mogućnosti dati informirani pristanak na tu aktivnost, aktivnost za koju dijete nije razvojno zrelo i stoga ne može dati pristanak ili aktivnost kojom se povrjeđuje zakon i/ili društvene norme. Seksualno zlostavljanje djece se dokazuje kao aktivnost između djeteta i odrasle osobe ili drugog djeteta koji je prema stupnju razvoja i godinama u odnosu odgovornosti, povjerenja ili moći te kao aktivnost koja ima svrhu zadovoljavanja potreba druge osobe. Takva definicija uključuje, ali se i ne ograničava na aktivnosti navođenja ili prisiljavanja djeteta da sudjeluje u bilo kojoj nezakonitoj seksualnoj aktivnosti, iskorištavanje djeteta za rad u prostituciji ili nekoj drugoj nezakonitoj seksualnoj praksi te iskorištavanje djeteta za pornografiju i pornografske materijale (WHO, 2003).

U posljednje vrijeme su se u ovom području počela razlikovati dva krovna pojma – seksualno zlostavljanje i seksualno iskorištavanje.

Ujedinjeni narodi (2017) seksualno zlostavljanje definiraju kao stvarno ili prijetće napadanje seksualne prirode pomoću prisile te pod uvjetima nejednakosti ili prinude pri čemu seksualnu aktivnost definiraju kao fizički kontakt seksualne prirode. Seksualno iskorištavanje definiraju kao bilo koji čin ili pokušaj zloupotrebe pozicije ranjivosti, različitih pozicija moći i povjerenja u seksualne svrhe te koje uključuje (ali i ne ograničava se) financijski, socijalni ili politički profit od seksualne eksploatacije druge osobe.

Posljedice koje seksualna viktimizacija ostavlja na svako dijete su mnogobrojne i dugotrajne te upravo zbog toga se sve više istraživanja posvećuje otkrivanju tih posljedica i njihovog efekta na dijete koje je žrtva seksualne viktimizacije.

Dosadašnja istraživanja jasno pokazuju koliko je seksualna viktimizacija djece rašireni problem na svjetskoj razini, razmjere do kojih može ići te posljedice koje može ostaviti na cjeloživotni razvoj djeteta. Brojna inozemna istraživanja o ovoj temi nastoje osvijetliti stvarni opseg problema, podignuti razinu svjesnosti o problemu te doprinijeti razvoju preventivnih i

intervencijskih programa i aktivnosti kako bi se stopa incidencije problema smanjila i kako bi posljedice imale što manji mogući učinak na žrtve takvih kaznenih djela.

U Hrvatskoj nije prisutan značajniji znanstveni interes za problem seksualne viktimizacije djece. U posljednjih nekoliko godina, Hrvatska je u nacionalno zakonodavstvo implementirala određene međunarodne standarde koji su usmjereni na poboljšanje pozicije žrtve kaznenih djela u kaznenom pravosuđu. Posebnu pozornost u tom smislu imaju žrtve seksualnih delikata te djeca.

Cilj ovog rada je analiza postojećeg sustava pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije koju pružaju nevladine organizacije.

Prvo istraživačko pitanje odnosi se na broj nevladinih organizacija koje na području Republike Hrvatske pružaju usluge pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije. Drugo istraživačko pitanje se odnosi na utvrđivanje vrste usluga koje pružaju, kojim podacima o pruženim uslugama raspolažu nevladine organizacije te stupanj i zadovoljstvo suradnjom s državnim tijelima i službama

Svrha ovog istraživanja je stjecanje uvida u neposrednu pomoć i podršku djeci žrtvama seksualne viktimizacije koja proizlazi iz Direktive Europskog parlamenta i vijeća o uspostavljanju minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela iz 2012. godine.

2. SEKSUALNA VIKTIMIZACIJA DJECE

2.1. Pojavni oblici seksualne viktimizacije djece

Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja je međunarodni dokument koji se bavi pitanjem seksualne viktimizacije djece. Ciljevi same Konvencije su sprječavanje i suzbijanje seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece, zaštita prava djece žrtava seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja te promicanje nacionalne i međunarodne suradnje u suzbijanju seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece (Vijeće Europe, 2007). Konvencija Vijeća Europe, između ostaloga, navodi i pojavne oblike seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece.

Konvencija jasno postavlja okvire seksualne viktimizacije djece te definira seksualno zlostavljanje djece kao sudjelovanje u seksualnim aktivnostima s djetetom koje je, sukladno relevantnim odredbama nacionalnog prava, mlađe od zakonske dobi za seksualne aktivnosti pri čemu svaka stranka Konvencije određuje dobnu granicu ispod koje je zabranjeno sudjelovati u seksualnim aktivnostima s djetetom. Pod definiciju seksualnog zlostavljanja ulazi i sudjelovanje u seksualnim aktivnostima s djetetom u kojima se koristi sila ili prijetnja, zloupotrebljava se priznati položaj povjerenja, autoriteta ili utjecaja nad djetetom (uključujući i unutar obitelji) ili se zloupotrebljava posebno ranjiva situacija djeteta, posebice uslijed mentalne ili fizičke invalidnosti ili situacije ovisnosti.

Konvencija Vijeća Europe također se bavi i kaznenim djelima vezanim uz dječju prostituciju te obvezuje sve stranke koje su obuhvaćene Konvencijom na usvajanje zakonskih ili drugih mjera koje su potrebne kako bi se kaznenopravno sankcionirao namjerni čin vrbovanja djeteta na prostituciju, čin uzrokovanja djetetovog sudjelovanja u prostituciji, prisiljavanje djeteta na prostituciju, ostvarivanje dobiti iz dječje prostitucije, iskorištavanje djeteta u takve svrhe na neki drugi način te korištenje dječje prostitucije. U okviru ovog članka Konvencije, dječja prostitucija definira se kao ponašanje u kojemu se dijete koristi za seksualne aktivnosti u kojima se daje ili obećava novac ili bilo koji drugi oblik naknade ili protučinidbe kao plaćanje, bez obzira na to da li se plaćanje vrši djetetu ili trećoj osobi.

Kaznena djela vezana uz dječju pornografiju opisana su u Konvenciji tako da obvezuju stranke da kaznenopravno sankcioniraju bilo koji namjerni neovlašteni čin proizvodnje dječje pornografije, nuđenja dječje pornografije ili činjenja iste dostupnim na drugi način, distribucije ili prijenosa dječje pornografije, nabavljanja dječje pornografije za sebe ili drugu

osobu, posjedovanje dječje pornografije te svjesno ostvarivanje pristupa dječjoj pornografiji. U smislu ovog članka Konvencije, dječja pornografija se definira kao bilo koji materijal koji vizualno prikazuje dijete koje sudjeluje u stvarnoj ili simuliranoj seksualno eksplicitnoj aktivnosti ili bilo koji prikaz spolnih organa djeteta u primarno seksualne svrhe.

Konvencijom Vijeća Europe u okviru seksualne viktimizacije djece u pojavne oblike se ubrajaju i kaznena djela vezana uz sudjelovanje djeteta u pornografskim nastupima. Konvencija stoga nalaže da se kaznenopravno sankcionira bilo koji namjerni čin vrbovanja djeteta za sudjelovanje u pornografskim nastupima, uzrokovanje njegovog sudjelovanja u takvim nastupima, prisiljavanje djeteta na sudjelovanje u pornografskim nastupima ili ostvarivanje dobiti iz istih, iskorištavanje djeteta u takve svrhe na drugi način te svjesno posjećivanje pornografskih nastupa koji uključuju sudjelovanje djece.

U članku Konvencije o moralnom iskrivljavanju djeteta nalaže se da se kaznenopravno treba sankcionirati namjerni čin uzrokovanja da dijete koje još nije prošlo dobnu granicu za sudjelovanje u seksualnim aktivnostima, određenu nacionalnim zakonima, bude nazočno seksualnom zlostavljanju ili seksualnim aktivnostima (bez obzira sudjeluje li dijete u tim aktivnostima ili ne). Nadalje, prema članku o vrbovanju djece u seksualne svrhe kaznenopravno će se sankcionirati namjerni čin predlaganja odrasle osobe (putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija) da se sastane s djetetom sa svrhom sudjelovanja djeteta u seksualnim aktivnostima ili proizvodnjom dječje pornografije.

Konvencijom Vijeća Europe definira se i pomaganje ili poticanje te pokušaj počinjenja prethodno navedenih djela i prema tom članku se treba kaznenopravno sankcionirati namjerni čin pomaganja ili poticanja na počinjenje te namjerni čin pokušaja počinjenja kaznenih djela utvrđenih u skladu s ovom Konvencijom (Vijeće Europe, 2007).

Vijeće Europe (2012) donijelo je Konvenciju Vijeća Europe o akciji protiv trgovanja ljudima koja definira trgovanje ljudima kao vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili primanje osoba putem upotrebe prijetnje, sile ili drugog oblika prisile, otmice, prijevare, obmane, zloupotrebe moći ili pozicije ranjivosti ili putem primanja ili davanja uplata ili usluga kako bi se postigao pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom u svrhu eksploatacije. Pri tome, eksploatacija uključuje iskorištavanje drugih osoba za prostituciju ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad i usluge, ropstvo ili djelatnosti nalik ropstvu, služenje te uklanjanje organa. Vijeće Europe (2012) u Konvenciji navodi da se i vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili primanje djeteta u svrhu daljnjeg iskorištavanja također definira

kao trgovanje ljudima, pri čemu se termin „dijete“ odnosi na osobu mlađu od 18 godina života.

Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja te Konvencija Vijeća Europe o akciji protiv trgovanja ljudima samo su neki od međunarodnih dokumenata koji se bave seksualnom viktimizacijom djece te koji jasno definiraju pojavne oblike seksualne viktimizacije. Međutim, svaka država ima vlastite nacionalne dokumente kojima se definiraju zakoni i zakonski propisi te zemlje stoga je važno znati i nacionalnu perspektivu seksualne viktimizacije djece.

Kazneni zakon Republike Hrvatske (KZ) definira sve pojavne oblike seksualne viktimizacije djece sukladno prihvaćenim međunarodnim standardima te to čini kroz različite glave kaznenih djela.

Trgovanje ljudima je kazneno djelo koje prema Kaznenom zakonu pripada u kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva (Glava IX. KZ-a) te se definira kao upotreba sile ili prijetnje, obmane, prijevare, otmice, zloupotrebe vlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanje ili primanje novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom; ili na drugi način vrbovanje, prijevoz, premještaj, skrivanje ili primanje, razmjenjivanje ili prijenos nadzora nad osobom radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, radi iskorištavanja osobe za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja kao što je pornografija, za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka, za sudjelovanje u oružanim sukobima, radi činjenja protupravne radnje ili radi uzimanja dijelova njezina tijela. U ovom članku se nadalje navodi da će se većom dužinom kazne kazniti svaka osoba koja počinu kazneno djelo trgovanja ljudima prema djetetu, službena osoba koja je počinila ovo kazneno djelo u obavljanju službene djelatnosti, ako je kazneno djelo počinjeno u odnosu na veći broj osoba ili je kaznenim djelo svjesno doveden u opasnost život jedne ili više osoba (KZ, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17).

Glava sedamnaesta Kaznenog zakona Republike Hrvatske je glava koja se bavi kaznenim djelima spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.

Kazneni zakon Republike Hrvatske definira spolnu zloupotrebu djeteta mlađeg od petnaest godina kao čin izvršavanja spolnog odnošaja (ili s njim izjednačene spolne radnje) s djetetom mlađim od petnaest godina, navođenje djeteta da izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu

spolnu radnju s trećom osobom ili navođenje djeteta da nad samim sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju. Ovim člankom se definira i izvršenje bludnih radnji nad djetetom mlađim od petnaest godina te navođenje djeteta da izvrši bludnu radnju s drugom osobom ili nad samim sobom. Posebnim stavkom ovog članka posebno se osvrće na osobu koja čini ova kaznena djela uz primjenu sile, prijetnje, obmane, prijevare, zlouporabe ovlasti ili teškog položaja te zlouporabe odnosa zavisnosti djeteta i u tom slučaju je zakonom propisana i veća kazna.

U Kaznenom zakon RH definira se spolna zlouporaba djeteta starijeg od petnaest godina za koju će se kaznom zatvora kazniti svatko tko s djetetom koje je navršilo petnaest godina, a koje mu je povjereno radi odgoja, učenja, čuvanja, dušobrižništva ili njege izvrši spolni odnošaj (ili s njime izjednačenu spolnu radnju), navede ga da s drugom osobom izvrši spolni odnošaj (ili s njime izjednačenu spolnu radnju) ili da nad samim sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju. Posebnim stavkom ovog članka se definira kažnjavanje osobe koja je počinila ovo kazneno djelo, a s djetetom je u odnosu tako da su srodnici po krvi ili posvojenju u ravnoj lozi, da je djetetu očuh ili maćeha te da je izvanbračni drug ili životni partner (ili neformalni životni partner) roditelja djeteta.

Zadovoljavanje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina također se definira KZ-om te propisuje kaznu zatvora za osobu koja pred djetetom mlađim od petnaest godina čini spolne radnje namijenjene zadovoljavanju vlastite ili tuđe pohote.

Kaznenim zakonom se definira i kažnjavanje osobe, koja sa svrhom počinjenja kaznenog djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od petnaest godina, predloži djetetu (putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija ili na drugi način) susret s njom ili drugom osobom te poduzme potrebne mjere kako bi do susreta i došlo. U okviru ovog članka se propisuje i kažnjavanje osobe koja, radi omogućavanja počinjenja ovog djela, prikuplja, daje ili prenosi podatke o osobi mlađoj od petnaest godina.

Podvođenje djeteta u zakonu je definirano kao čin kojim se namamljuje, vrbuje ili potiče dijete na pružanje spolnih usluga te čin organiziranja ili omogućivanja spolnih usluga s djetetom sa svrhom zarade ili druge koristi. Ovaj članak Zakona uključuje i kažnjavanje osobe koja koristi spolne usluge djeteta (koje je navršilo petnaest godina) uz davanje bilo kakve naknade ili protučinidbe. Dužom kaznom zatvora, temeljem ovog članka, kaznit će se osoba koja je znala ili je morala i mogla znati da se radi o djetetu, ali je svejedno uz primjenu sile, prijetnje, obmane, prijevare, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja te zlouporabom odnosa

zavisnosti prisilila ili navela dijete na pružanje spolnih usluga ili je koristila usluge djeteta uz naknadu. Također, Zakonom je kažnjivo i oglašavanje spolnih usluga koje pruža dijete.

Kaznenim zakonom osigurava se kažnjavanje osobe koja namamljuje, vrbuje ili potiče dijete na sudjelovanje u snimanju dječje pornografije, istu radnju organizira ili omogućuje njezino snimanje. Samim time, kaznit će se osoba koja neovlašteno snima, proizvodi, nudi, čini dostupnim, distribuira, širi, uvozi, izvozi, pribavlja za sebe ili drugu osobu, prodaje, daje, prikazuje ili posjeduje dječju pornografiju ili joj svjesno pristupa putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Većom kaznom zatvora se, prema ovom članku, kažnjava osoba koja prisili ili navede dijete na snimanje dječje pornografije uz primjenu sile, prijetnje, obmane, prijevare, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja te zlouporabom odnosa zavisnosti. Pri tome se, u okviru Zakona, dječja pornografija definira kao materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje pravo dijete, realno prikazano nepostojeće dijete ili osobu koja izgleda kao dijete, u pravom (ili simuliranom) spolno eksplicitnom ponašanju ili prikazuje spolne organe djece u spolne svrhe. Iznimka su materijali koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj.

Slično dječjoj pornografiji, propisano je i kažnjavanje osobe koja dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na sudjelovanje u pornografskim predstavama te kažnjavanje osobe koja zarađuje od pornografskih predstava u kojima sudjeluje dijete ili na neki drugi način iskorištava dijete za pornografske predstave. Posebno teško će se kazniti osoba koja počini ovo kazneno djelo uz upotrebu sile, prijetnje, obmane, prijevare, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja te odnosa zavisnosti. Nadalje, prema Zakonu će se kazniti i osoba koja gleda pornografsku predstavu (uživo ili putem komunikacijskih sredstava) unatoč tome što zna ili je morala i mogla znati da u predstavi sudjeluje dijete.

Kazna zatvora propisana je Zakonom i za osobu koja djetetu mlađem od petnaest godina proda, pokloni, prikaže ili javnim izlaganjem, posredstvom računalnog sustava, mreže ili medija za pohranu računalnih podataka ili na drugi način učini pristupačnim spise, slike, audiovizualne sadržaje ili druge predmete pornografskog sadržaja ili mu prikaže pornografsku predstavu. U skladu s ovim člankom, termin pornografija je definiran kao materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje osobu u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili prikazuje spolne organe ljudi u spolne svrhe pri čemu su opet iznimke materijali koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj.

Zadnji dio sedamnaeste glave Kaznenog zakon se odnosi na teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta koja obuhvaćaju prethodno opisana kaznena djela uz posebno teške okolnosti. Posebno teške okolnosti se odnose na to da je djetetu nanесena teška tjelesna ozljeda, da je naruшен djetetov tjelesni ili emocionalni razvoj, da je dijete ostalo trudno ili pak ako je u djelu sudjelovalo više počinitelja, ako je djelo počinjeno nad posebno ranjivim djetetom, ako je počinjeno od djetetu bliske osobe, ako ga je počinila osoba s kojom dijete živi u zajedničkom kućanstvu ili je počinjeno na osobito okrutan ili ponižavajući način. Najveću kaznu zatvora ovaj članak određuje za počinjenja kaznena djela iz Glave XVII. KZ-a ako su ta kaznena djela prouzročila smrt djeteta (KZ, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17).

2.2. Opseg problema seksualne viktimizacije djece

Seksualna viktimizacija djece je problem koji se očituje kroz veći broj poјavnih oblika, a točna brojka počinjenih djela seksualne prirode na štetu djece je brojka koja često nije u potpunosti poznata budući da postoji velika tamna brojka seksualnih delikata počinjenih na štetu djece. S obzirom na to da se radi o djelima koji predstavljaju često tabu teme u mnogim društvima te da se radi o žrtvama koje često nisu niti svjesne da ono što im se događa je kažnjivo ponašanje ili ne znaju kome se obratiti s tim problemom, tada ni ne čudi što mnogi slučajevi seksualne viktimizacije djece ostaju samo tamna brojka.

McElvaney i sur. (2013) proveli su istraživanje na uzorku od 22 mlade osobe koje su doživjele seksualno nasilje u djetinjstvu i 14 roditelja, a cilj istraživanja je razumjeti faktore koji utječu na neformalno priznanje o doživljenom seksualnom nasilju. Ključni faktori koji su identificirani da utječu na proces otkrivanja su strah od toga da im se neće vjerovati, strah od ispitivanja, osjećaj srama i samookrivljavanje, briga za sebe i ostale te utjecaj vršnjaka. Međutim, mnogi mladi su u isto vrijeme željeli i nisu željeli priznati što im se dogodilo. Strah od toga da im se neće vjerovati; postavljanje pitanja o njihovoj dobrobiti; osjećaj sramote zbog toga što su prošli te okrivljavanje samih sebe za zlostavljanje, za nepriznavanje i za posljedice otkrivanja seksualnog zlostavljanja; briga oko toga kako će njihovo otkrivanje ili neotkrivanje zlostavljanja utjecati na njih, ali i na druge; podrška, ali i pritisak od vršnjaka da kažu odrasloj osobi što proživljavaju- svi ti faktori čine kompleksnu intrapersonalnu i intrapersonalnu dinamiku koja reflektira neizostavan konflikt u procesu progovaranja o seksualnom zlostavljanju koje im se događa (McElvaney i sur., 2013).

Djeca i adolescenti prijavljuju iskustva seksualnog nasilja u manjem broju slučajeva i to najčešće nakon što se takvo nasilje ponavljalo tijekom perioda od nekoliko godina (Paine i Hansen, 2002; prema Kartzenstein i Fontes, 2017). Žrtve seksualnog nasilja u djetinjstvu nisu sklone prijaviti nasilje svojim skrbnicima ili drugim autoritetima već umjesto toga, krive sebe za nasilje koje im se događa te osjećaju velike količine krivnje i srama zbog nasilja koje im se događa (Fontes, 2007; prema Kartzenstein i Fontes, 2017). S druge strane, roditelji često ne prijave incidente seksualnog zlostavljanja djeteta iako postanu svjesni da se takvi incidenti događaju (Dinehar i Kenny, 2015; prema Kartzenstein i Fontes, 2017), djelatnici zdravstvene skrbi često propuste dokaze seksualnog zlostavljanja kod svojih pacijenata (Savell, 2005; prema Kartzenstein i Fontes, 2017), a iako većina odgajatelja i nastavnika ima obvezni trening o seksualnom zlostavljanju, u jako malom broju prijavljuju seksualno zlostavljanje djece budući da su često nesigurni oko samih smjernica i zakona vezanih za prijavljivanje (Dinehart i Kenny, 2015; prema Kartzenstein i Fontes, 2017).

Iz navedenih istraživanja, može se dobiti djelomična slika o tome zašto u svijetu postoji velika tamna brojka kada je u pitanju seksualno nasilje nad djecom. Naravno, postoji još mnogo faktora na svim razinama (intrapersonalnim, interpersonalnim, socijalnim i kulturološkim) koji utječu na to hoće li dijete nekome reći da je žrtva seksualnog nasilja. S druge strane, budući da je seksualna viktimizacija djece globalni problem koji zahtijeva pažnju te postupanje u smislu prevencije i intervencije, sve više nacionalnih i međunarodnih institucija u interesu ima istražiti stvarni opseg toga problema.

Ajduković i sur. (2013) navode rezultate meta-analize koji pokazuju da Europa ima najmanju stopu prevalencije seksualnog nasilja (9.2%), a najviše stope prevalencije su u Africi (34.4%) te je između toga Oceanija s 23.9%, Amerika s 15.8% te Azija s 10.1%.

Svjetska zdravstvena organizacija je 2002. godine procijenila da je 73 milijuna dječaka i 150 milijuna djevojčica doživjelo seksualno nasilje prije 18. godine života (WHO, 2014; prema Mohanjeet Singh, 2014). Nadalje, meta-analiza 65 studija provedenih u 22 zemlje je napravljena 2009. godine i predstavlja „općenite internacionalne procjene“. Glavni rezultati istraživanja pokazuju da je 7.9% dječaka i 19.7% djevojčica doživjelo seksualno nasilje prije dobi od 18 godina (Whibey, 2009; prema Mohanjeet Singh, 2014). Zabrinjavajući su podaci kada su u pitanju ženske žrtve seksualnog nasilja budući da je u sedam zemalja svijeta prijavljena stopa prevalencije veća od jedne petine, a u tih sedam zemalja se ubraja Australija (37.8% stanovništva), Kostarika (32.2%), Tanzanija (31%), Izrael (30.7%), Švedska (28.1%),

SAD (25.3%) te Švicarska (24.2%). S druge strane, niže stope prevalencije u slučaju muških žrtava seksualnog nasilja se mogu procijeniti nepreciznima djelomično zbog problema neprijavljivanja (Whibey, 2009; prema Mohanjeet Singh, 2014).

UNICEF je 2014. godine objavio studiju nasilja nad djecom, kombinirajući različite izvore podataka, koja predstavlja najveću kompilaciju statističkih podataka o nasilju nad djecom budući da su podaci skupljeni iz 190 zemalja u svijetu. UNICEF-ova analiza se uglavnom odnosi na zemlje svijeta koje su niskog i srednjeg dohotka, a njihova studija o seksualnoj viktimizaciji djece temelji se na dva istraživanja. Ta istraživanja su DHS (*Demographic and Health Surveys*) te VACS (*Violence Against Children Surveys*).

Podaci prikupljeni u 40 zemalja potvrđuju da izloženost određenim oblicima seksualnog nasilja nije neuobičajena pojava u životima mnogih djevojaka u dobi od 15 do 19 godina života. Rezultati pokazuju da je jedna od osam adolescentnih djevojaka u cijeloj zapadnoj i centralnoj Africi doživjela prisiljavanje na seksualni odnos ili neku drugu seksualnu aktivnost, a u istočnoj i južnoj Africi stope prevalencije su veće od 10% za isti pojavni oblik seksualne viktimizacije (UNICEF, 2014). Kada su u pitanju podaci o nedavno doživljenoj viktimizaciji, istraživanja pokazuju da je u proteklih 12 mjeseci, seksualnu viktimizaciju prijavilo 12% djevojaka u dobi od 15 do 19 godina u svim zemljama u kojima se provodilo istraživanje pri čemu su stope najviše u Demokratskoj republici Kongo (10%), Ugandi (9%) i Zambiji (8%) (UNICEF, 2014).

VACS istraživanje u zemlji Svazi pokazalo je da jedna od tri djevojke u dobi od 13 do 24 godine doživjela neki od sljedećih oblika seksualnog nasilja i to prije 18.-te godine života: neželjeno seksualno dodirivanje, pokušaj neželjenog seksualnog odnosa i prisila na seksualni odnos pri čemu je najčešće doživljeno djelo bio pokušaj neželjenog seksualnog odnosa (UNICEF, 2007; prema UNICEF, 2014). Nadalje, VACS istraživanje koje je 2009. godine proveo UNICEF (prema UNICEF, 2014) u Tanzaniji pokazuje da je 14% djevojaka u dobi od 13 do 17 godina u posljednjih godinu dana doživjelo seksualnu viktimizaciju pri čemu su najčešće doživljavale neželjeno seksualno dodirivanje.

Bitno je za napomenuti da su to države u kojima često postoji konflikt, a stanje konflikta u državi je i stanje u kojemu dolazi do stope povećanja kriminaliteta. Upravo zbog povećanog rizika od viktimizacije od strane civilnih i vojnih počinitelja, određeni konflikti su povezani s povećanim brojem incidenata seksualnog nasilja. Izvješća iz Republike Kongo o proširenju seksualnog nasilja povezanog s konfliktom pokazuju od 18% do 40% povećanja prevalencije

u seksualnom nasilju prema djevojkama i ženama te od 4% do 24% povećanja prevalencije u seksualnom nasilju prema dječacima i muškarcima (Casey i sur., 2011; prema UNICEF, 2014).

VACS istraživanje u Keniji, Tanzaniji i Zimbabvu usredotočilo se na prijavljena iskustva seksualnog nasilja među dječacima te rezultati pokazuju da je u populaciji muškaraca u dobi od 18 do 24 godine života, njih 18% izjavilo da je doživjelo seksualno nasilje prije 18.-te godine života. Nadalje, 4% dječaka u dobi od 13 do 17 godina su bili žrtve seksualnog nasilja u posljednjih 12 mjeseci pri čemu su najčešći oblici nasilja bili neželjeno seksualno dodirivanje te pokušaj neželjenog seksualnog odnosa. Rezultati istraživanja su drugačiji u Zimbabvu gdje je 9% muškaraca u dobi od 18 do 24 godine života priznalo da su doživjeli seksualno nasilje prije 18.-te godine života, a 2% adolescenata u dobi od 13 do 17 godina su bili seksualno zlostavljani u posljednjih 12 mjeseci (UNICEF, 2014).

Postoje i mnoga druga istraživanja koja su se bavila seksualnim nasiljem u zemljama niskog i srednjeg dohotka. Istraživanje u Lebanonu je pokazalo da je 20% dječaka u dobi od 13 do 15 godina doživjelo neke oblike seksualnog nasilja (neprikladne seksualne komentare, dodirivanje ili pokušaj prisile na seksualni odnos) u usporedbi s 15% djevojaka koje su doživjele isto nasilje (*Global School- Based Student Health Survey*, 2005; prema UNICEF, 2014). Nadalje, istraživanje na Madagaskaru pokazuje da je 14% djevojaka u dobi od 15 do 19 godina života doživjelo neki oblik seksualnog nasilja (GSHS, 2013; prema UNICEF, 2014), a istraživanje na Maldivima (GSHS, 2009; prema UNICEF, 2014) pokazuje da je 18% dječaka adolescenata bilo fizički prisiljeno na seksualni odnos tijekom svog života, u usporedbi sa 16% djevojaka koje su bile fizički prisiljene na seksualni odnos. Također, istraživanja ukazuju na to da Južna Afrika ima najveće stope prevalencije seksualnog nasilja u svijetu (Peterson i sur., 2005; prema UNICEF, 2014), no s obzirom na veliku tamnu brojku i neprijavljivanje takvih djela te limitiranost dostupnih podataka, točne brojke za sada nisu poznate.

UNICEF-ova studija je obuhvatila i rezultate istraživanja iz razvijenih zemalja. Tako su prikupljeni podaci iz istraživanja provedenog u Njemačkoj 2011. godine na populaciji žena i muškaraca u dobi od 16 do 40 godina. Rezultati pokazuju da je 6% žena i 1% muškaraca prijavilo seksualno zlostavljanje u mladosti (pokazivanje spolnih organa djetetu), 7% žena i 1% muškaraca je izjavilo da su bili žrtve seksualnog nasilja koje je uključivalo fizički kontakt (fizički kontakt intimnih dijelova ili vaginalna, analna, oralna penetracija) te je 2% žena i 1%

muškaraca prijavilo da su bili žrtve nekog drugog oblika seksualnog nasilja prije 16.-te godine života (UNICEF, 2014).

Podaci dobiveni iz istraživanja provedenog u Italiji 2006. godine ukazuju na to da je među populacijom žena u dobi od 16 do 70 godina, njih 7% doživjelo seksualno nasilje prije 16.-te godine života (UNICEF, 2014).

Optimus istraživanje provedeno 2009. godine u Švicarskoj (Optimus Foundation, 2009; prema UNICEF, 2014) kao uzorak ispitanika je imalo dječake i djevojčice u dobi od 15 do 17 godina te je pokazalo da je oko 40% djevojaka i 20% dječaka prijavilo incidente seksualnog nasilja koji nisu uključivali fizički kontakt već su uključivali verbalno i pismeno uznemiravanje (posebice *online*), izlaganje djece pornografiji te spolnim organima druge osobe, a pri tome je 27% djevojaka i 14% dječaka doživjelo takvo ponašanje u posljednjih godinu dana te je najčešći oblik nasilja bila viktimizacija putem interneta. S druge strane, 22% djevojaka i 8% dječaka je tijekom života doživjelo neki oblik seksualnog nasilja koji je uključivao fizički kontakt (seksualno dodirivanje, pokušaj ili izvršeni spolni odnos ili druge seksualne aktivnosti) dok je 14% djevojaka i 6% dječaka prijavilo da se neki od tih incidenata dogodio u protekloj godini (UNICEF, 2014).

Istraživanje provedeno 2009. godine u Ujedinjenom Kraljevstvu na uzorku mladih u dobi od 11 do 17 godina je pokazalo da je 17% ispitanika doživjelo neki oblik seksualne viktimizacije pri čemu je 9% ispitanika doživjelo to u posljednjih godinu dana. Kada su u pitanju seksualni oblici nasilja s fizičkim kontaktom, takvo nasilje je doživjelo 7% djevojaka i 3% dječaka (UNICEF, 2014).

Istraživanjem koje je provedeno u SAD-u dobiveni su podaci da je 35% djevojaka i 20% dječaka (u dobi od 14 do 17 godina) tijekom svog života doživjelo neki oblik seksualnog nasilja uključujući seksualno uznemiravanje, izlaganje djeteta spolnim organima druge osobe, pokušaj ili izvršeni spolni odnos i druge aktivnosti seksualnog nasilja koje uključuju seksualni kontakt. Od tog uzorka, 23% djevojaka i 10% dječaka je doživjelo ta djela u posljednjih godinu dana. Kada su u pitanju isključivo oblici seksualnog nasilja koji uključuju fizički kontakt (pokušaj ili izvršeni spolni odnos ili druge aktivnosti), tada je takvo djelo doživjelo 17% djevojaka i 4% dječaka dok je 21% djevojaka i 11% dječaka bilo seksualno uznemiravano tijekom života (*National Survey of Children's Exposure to Violence*, 2011; prema UNICEF, 2014).

UNICEF-ova studija je obuhvatila i podatke raznih istraživanja i po pitanju seksualne eksploatacije djece. VACS istraživanje provedeno 2007. godine u Svaziju (prema UNICEF, 2014) pokazalo je da je 2% djevojaka u dobi od 13 do 24 godine bilo ponuđeno s novcem, darovima, hranom, smještajem ili boljim ocjenama u zamjenu za spolni odnos od strane ravnatelja ili učitelja škole, dok je 8% ispitanica prijavilo da su isto doživjele od strane drugih osoba koje nisu bile ravnatelj ili učitelj. Istraživanje provedeno u Keniji (VACS, 2010; prema UNICEF, 2014) pokazalo je da je 7% djevojaka i 6% dječaka koji su doživjeli seksualno nasilje prije 18.-te godine života za to primilo novac, a 8% djevojaka i 4% dječaka je u zamjenu za seksualni odnos primilo usluge, novac ili hranu. Istraživanje u Tanzaniji (VACS, 2009; prema UNICEF, 2014) ukazuje na to da je 4% djevojaka barem jednom primilo novac ili usluge u zamjenu za seksualni odnos, a istraživanje u Zimbabvu (VACS, 2011; prema UNICEF, 2014) pokazuje da je 3% dječaka i djevojčica koji su doživjeli seksualno nasilje prije 18.-te godine u zamjenu za seksualni odnos primilo novac, darove, hranu ili usluge.

Istraživanje koje su proveli Collin-Vezina i sur. (2013; prema Mohanjeet Singh, 2014) pokazalo je da je seksualna viktimizacija djece veliki problem koji pogađa jednu od pet ženskih žrtava i jednu od deset muških žrtava globalno dok je istraživanje u Brazilu provedeno 2009.godine pokazalo da je prevalencija seksualnog nasilja 5.6% među ženskom populacijom te 1.6% među muškom populacijom te se u više od 60% slučajeva, seksualno nasilje dogodilo prije 12.-te godine života.

Istraživanje provedeno u Meksiku, pokazuje prevalenciju seksualnog nasilja od 18.7% pri čemu se 58% odnosi na djevojke, a 42% na dječake, a u 75% slučajeva je bilo uključeno i fizičko nasilje (Pineda-Lucatero, 2009; prema Mohanjeet Singh, 2014).

Istraživanje provedeno u Kini ukazuje na to da je stopa prevalencije za doživljavanje seksualnog nasilja prije 14.-te godine života 4.2%, pri tome se 5% odnosi na dječake i 3.3% na djevojke, što su neobični rezultati s obzirom na to da su stope prevalencije u većini slučajeva veće kod djevojčica (Luo, 2008; prema Mohanjeet Singh, 2014).

Seksualno zlostavljanje djece veliki je nacionalni problem u Indiji u kojoj se nalazi 19% svjetske populacije djece. Tijekom 2011. godine u Indiji je prijavljeno 33.098 slučajeva seksualnog zlostavljanja djece (porast za 24% u odnosu na 2010.godinu), 7.112 slučajeva silovanja djece (porast od 29.7% u odnosu na 2010.godinu) te se smatra da preko 7.200 djece (uključujući i dojenčad) je silovano svake godine u Indiji (Government of India, 2007; prema Mohanjeet Singh, 2014). Istraživanje koje je provodio UNICEF u Indiji u razdoblju od 2005.

do 2013. godine je pokazalo da je 10% djevojaka doživjelo seksualno nasilje u dobi života od 10 do 14 godina, a 30% djevojaka je doživjelo seksualno nasilje u dobi između 15 i 19 godina života. Dakle, sveukupno je oko 42% djevojaka u Indiji proživjelo traumu seksualnog nasilja (Ray, 2014; prema Mohanjeet Singh, 2014).

Rezultati istraživanja u Ujedinjenom Kraljevstvu pokazuju da se prevalencija seksualnog nasilja nad djecom povećala u odnosu na prijašnje godine. U razdoblju od 2009. godine do 2014. godine, stopa prevalencije u Engleskoj i Walesu je porasla za 37% (Rape Monitoring Group, 2014; prema Allnock, Sneddon i Ackerley, 2015).

Jütte i sur., (2015; prema Allnock, Sneddon i Ackerley, 2015) napravili su istraživanje stope prevalencije seksualnog nasilja nad djecom tijekom 2013./2014. godine u Ujedinjenom Kraljevstvu. Rezultati pokazuju da je u Engleskoj bilo prijavljeno 22.294 kaznenih djela seksualnog nasilja nad djecom, u Sjevernoj Irskoj je bilo prijavljeno 1.485 slučajeva seksualnog nasilja, u Škotskoj je bilo 3.742 slučajeva seksualnog nasilja te je u Walesu bilo prijavljeno 1.502 slučajeva seksualnog nasilja nad djecom (Allnock, Sneddon i Ackerley, 2015).

Radford i sur. (2011; prema Allnock, Sneddon i Ackerley, 2015) izvještavaju da je u Ujedinjenom Kraljevstvu 24.1% ispitanika u dobi od 18 do 24 godine prijavilo da su doživjeli neki oblik seksualnog nasilja prije 18.-te godine života od čega je 12.5% ispitanika doživjelo seksualno nasilje s kontaktom; 2.1% ispitanika u dobi od 11 do 17 godine je doživjelo seksualno nasilje u posljednjih godinu dana, a čak je 0.2% ispitanika mlađih od 11 godina doživjelo seksualno nasilje u posljednjih godinu dana.

Berelowitz i sur. (2012; prema Allnock, Sneddon i Ackerley, 2015) dobili su istraživanjem podatak da je u Ujedinjenom Kraljevstvu tijekom dvije godine bilo identificirano čak 2,409 žrtava seksualnog iskorištavanja u bandama i grupama.

Stoltenborgh i sur. (2015) radili su meta-analizu o prevalenciji zlostavljanja i zanemarivanja djeteta (područje zlostavljanja i zanemarivanja djeteta obuhvaća seksualno nasilje, fizičko nasilje, emocionalno nasilje, fizičko zanemarivanje te emocionalno zanemarivanje) u kojoj je bilo obuhvaćeno 244 publikacije. Većina publikacija sadržavala je stopu prevalencije za seksualno nasilje, a najviše podataka postoji za područje Europe i Sjeverne Amerike. Autori su meta-analizom dobili rezultate koji ukazuju na bitnu različitost podataka kada su u pitanju djela prijavljena policiji te kada su u pitanju podaci o djelima prikupljeni samoiskazom.

Službeni podaci pokazuju stopu prevalencije od 0,4% za seksualno nasilje dok podaci dobiveni samoiskazom pokazuju da je stopa 7,6% za dječake koji su doživjeli seksualno nasilje te 18% za djevojčice koje su žrtve seksualne viktimizacije. Kada je u pitanju seksualna viktimizacija djevojčica, stope su više u Australiji i Sjevernoj Americi nego Aziji i Europi, a za seksualnu viktimizaciju dječaka su stope više u Africi nego u Aziji, Europi i Sjevernoj Americi (Stoltenborgh i sur., 2015).

Finkelhor i sur. (2015) proveli su nacionalno istraživanje o izloženosti djece nasilju (*National Survey of Children's Exposure to Violence- NatSCEV*) koje je obuhvatilo 4000 djece u dobi do 17 godina života na području Amerike. Istraživanjem su dobiveni podaci koji pokazuju da je 5% ispitanika doživjelo neki oblik seksualnog nasilja, a 1,4% ispitanika je doživjelo seksualni napad koji je ekvivalentan kontaktnom seksualnom nasilju u protekloj godini. Djevojke u dobi od 14 do 17 godina su bile skupina koja je u najvećem riziku od doživljavanja seksualnog nasilja što pokazuju i rezultati prema kojima je 16,4% ispitanica te dobi doživjelo neki oblik seksualnog nasilja, a 4,6% ispitanica te dobi je doživjelo seksualni napad ili seksualno nasilje u protekloj godini. U toj grupi ispitanica, u protekloj godini, 4,4% je doživjelo pokušaj silovanja ili dovršeno silovanje, 11,5% je doživjelo seksualno uznemiravanje, a 8,5% ispitanica je bilo izloženo neželjenom seksualnom zahtijevanju preko interneta. Retrospektivno, 14,3% starijih djevojaka te 6,0% starijih dječaka je priznalo da su doživjeli seksualno nasilje tijekom djetinjstva od čega je 4,5% djevojaka doživjelo silovanje (Finkelhor i sur., 2015).

Kada je u pitanju seksualna eksploatacija djece, Pinheiro (2015; prema Koops i sur., 2017) navodi da je 1,8 milijuna djece bilo prisiljeno na sudjelovanje u pornografiji i prostituciji tijekom 2000.godine dok druge procjene navode da se oko 10 milijuna djece prostituira diljem svijeta (Wills i Levy, 2002; prema Koops i sur., 2017). Nadalje, UNICEF (2007; prema Koops i sur., 2017) je iznio podatak da je najmanje 1,2 milijuna djece godišnje žrtve trgovanja ljudima, primarno u svrhu seksualne eksploatacije. Grupa ispitanika u dobi od 40 do 49 godina je imala najveće stope izvještavanja o doživljenom seksualnom nasilju.

Witt i sur. (2017) proveli su istraživanje u Njemačkoj na uzorku od 2510 ispitanika u dobi od 14 do 94 godine o doživljenim iskustvima zlostavljanja i zanemarivanja u djetinjstvu. Od ukupnog uzorka, 2487 ispitanika je do kraja popunilo upitnik te su dobiveni rezultati koji pokazuju da je 7,6% ispitanika u djetinjstvu doživjelo seksualno nasilje. Nadalje, od tog uzorka, samo 31,58% ispitanika je doživjelo isključivo seksualno nasilje dok su ostali

ispitanici doživjeli i druge oblike nasilja i/ili zanemarivanja uz seksualno nasilje. Od uzorka ispitanika koji su izvijestili o seksualnom nasilju u djetinjstvu, 2,3% ispitanika je doživjelo ozbiljno seksualno nasilje, a ženski spol se pokazao prediktivnim za doživljavanje seksualnog nasilja (Witt i sur., 2017).

Volkova (2017) je provela istraživanje na uzorku od 227 djece u dobi od 11 do 18 godina (131 djece ženskog spola te 96 djece muškog spola) u Rusiji, a upitnik kojim se koristila u istraživanju je ICAST-C (International Child Abuse Screening Tool- Children) kako bi dobila uvid u njihova iskustva doživljenog zlostavljanja i zanemarivanja. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je 78,4% djece u ukupnom uzorku doživjelo neki oblik zlostavljanja ili zanemarivanja. Od tog uzroka, 9,2% ispitanika je doživjelo seksualno nasilje u obitelji, a čak 26,9% ispitanika je doživjelo seksualno nasilje u školi što ukazuje na činjenicu da, prema ovom istraživanju, seksualno nasilje djeca češće doživljavaju u školi nego u obitelji. Seksualno nasilje s kontaktom doživjelo je 3,9% ispitanika u obitelji te 22,5% ispitanika u školi; seksualno nasilje bez kontakta je doživljeno od strane 6,6% ispitanika u obitelji te od 5,7% ispitanika u školi, a seksualno nasilje koje je uključivalo penetraciju doživjelo je 3,0% ispitanika u obitelji te 4,4% ispitanika u školi. Istraživanje se bavilo i razlikama po spolu te je iz rezultata evidentno da će seksualno nasilje u obitelji češće doživjeti djevojčice (13%) nego dječaci (4%). Također, ispitivale su se i razlike po dobi te rezultati pokazuju da stariji adolescenti (17-18 godina) doživljavaju manje seksualnog nasilja, ali su u isto vrijeme i najranjiviji za doživljavanje seksualnog nasilja koje uključuje penetraciju nego mlađi adolescenti (11-13 godina) ili ispitanici srednje adolescentske dobi (14-16 godina). Najranjivija skupina za bilo koji oblik nasilja (posebice seksualnog nasilja i seksualnog nasilja koje uključuje penetraciju) su adolescenti srednje dobi, odnosno adolescenti koji imaju 14-16 godina (Volkova, 2017).

Mossige i Huang (2017) proveli su istraživanje na uzorku od 2015 adolescenata u Norveškoj, a sami cilj njihova istraživanja je bio utvrditi prevalenciju poliviktimizacije te utjecaj poliviktimizacije na mentalno zdravlje ispitanika. Istraživanjem su, između ostalog, dobili rezultate koji pokazuju da je 19,6% sveukupnog uzorka doživjelo tijekom adolescencije neki oblik seksualnog nasilja. Pri tome, 6,0% ispitanika je doživjelo seksualno nasilje prije trinaeste godine života, 17,3% ispitanika je doživjelo seksualno nasilje nakon trinaeste godine života dok je 3,7% ispitanika doživjelo seksualno nasilje prije i nakon trinaeste godine života (Mossige i Huang, 2017).

Nikolaidis i sur. (2018) proveli su BECAN studiju (*The Balkan epidemiological study on Child Sexual Abuse and Neglect*) u kojoj su obuhvatili 42,194 djece u dobi od 11, 13 i 16 godina, a istraživanje se provodilo u 9 zemalja koje geografski pripadaju balkanskom području- Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Grčka, Rumunjska, Srbija i Turska. Studiju su provodili pomoću ICAST-C upitnika kako bi dobili prevalenciju izloženosti djece nasilju. Što se tiče seksualnog nasilja, BECAN studija je pokazala stopu doživljenog seksualnog nasilja tijekom života u rasponu od 7,9% (Rumunjska) do 18,6% ispitanika (BiH) dok se raspon stope doživljenog seksualnog nasilja u protekloj godini kreće od 5,0% (Rumunjska) do 14,6% ispitanika (BiH). Stopa doživljenog seksualnog nasilja s kontaktom tijekom života je najmanja u Rumunjskoj s 3,6% te najveća u BiH s 9,8%; stopa doživljenog seksualnog nasilja s kontaktom u protekloj godini se kreće u rasponu od 2,1% do 7,7% ispitanika. Za doživljeno seksualno nasilje tijekom života nisu nađene razlike po spolu u nijednoj zemlji osim Albaniji gdje su ispitanici muškog spola više izvještavali o doživljenom seksualnom nasilju nego osobe ženskog spola (14,5% dječaka nasuprot 8,2% djevojčica) te u Makedoniji gdje su također osobe muškog spola više izvještavale o doživljenom nasilju (9,6% dječaka nasuprot 6,0% djevojčica). Za doživljeno seksualno nasilje s kontaktom tijekom života, razlike po spolu nađene su u Albaniji (8,1% ispitanika muškog spola nasuprot 2,1% ispitanika ženskog spola), BiH (12,3% ispitanika muškog spola nasuprot 7,7% ispitanika ženskog spola), Makedoniji (5,5% ispitanika muškog spola nasuprot 2,5% ispitanika ženskog spola) te Srbiji (6,0% ispitanika muškog spola nasuprot 3,8% ispitanika ženskog spola). Kada se gledalo doživljeno seksualno nasilje u protekloj godini, veća razina izloženosti nađena je za osobe muškog spola u Albaniji (12,9% ispitanika muškog spola u usporedbi s 6,0% ispitanika ženskog spola), Makedoniji (8,3% ispitanika muškog spola u usporedbi s 4,9% ispitanika ženskog spola), Srbiji (7,5% ispitanika muškog spola u usporedbi s 5,0% ispitanika ženskog spola). Nadalje, rezultati za stope doživljenog seksualnog nasilja s kontaktom u protekloj godini pokazuju da su veće razine izloženosti osoba muškog spola evidentne u Albaniji (7,3% ispitanika muškog spola u usporedbi s 1,4% ispitanika ženskog spola), BiH (10,0% ispitanika muškog spola u usporedbi s 5,7% ispitanika ženskog spola), Makedoniji (4,8% ispitanika muškog spola u usporedbi s 2,3% ispitanika ženskog spola), Grčkoj (5,5% ispitanika muškog spola u usporedbi s 3,5% ispitanika ženskog spola), Rumunjskoj (2,9% ispitanika muškog spola u usporedbi s 1,5% ispitanika ženskog spola) te Srbiji (4,8% ispitanika muškog spola u usporedbi s 2,5% ispitanika ženskog spola) (Nikolaidis i sur., 2018).

Summer i sur. (2018) proveli su istraživanje o prevalenciji seksualnog zlostavljanja dječaka u 3 zemlje – Haiti, Kenija i Kambodža koje je napravljeno na uzorku od 1459 muških osoba s Haita, 1456 muških osoba iz Kenije te 1255 muških osoba iz Kambodže u dobi od 13 do 24 godine. Istraživanjem su dobiveni rezultati da je 23,1% muških osoba na Haitima, 14,8% muških osoba iz Kenije te 5,6% muških osoba iz Kambodže doživjelo seksualno nasilje prije osamnaeste godine života. Nadalje, 43,6% ispitanika koji su izvijestili o seksualnom nasilju su doživjeli i emocionalno nasilje (u usporedbi s 23,6% ispitanika koji su doživjeli samo emocionalno nasilje), a 84,5% ispitanika je, uz seksualno nasilje, doživjelo i fizičko nasilje u usporedbi s 67,8% ispitanika koji su doživjeli samo fizičko nasilje (Summer i sur., 2018).

Koc i sur. (2018) proveli su istraživanje na studentima prve godine medicinskog fakulteta u Turskoj te ono zbog čega je ovo istraživanje značajno je činjenica da su jedni od prvih koji su koristili ICAST-R (*ISPCAN Child Abuse Screening Tool- Retrospective*) na sveukupnom uzorku od 192 studenata. Rezultati provedbe instrumenta pokazali su da je 8,9% (17) studenata doživjelo seksualno nasilje tijekom djetinjstva, a od tog uzorka, 4,6% (5) su bile žene, a 14,5% (12) su bili muškarci koji su prijavili iskustvo seksualnog nasilja u djetinjstvu. Nadalje, nađena je statistički značajna povezanost između muškog spola i fizičkog te seksualnog nasilja, a najčešći oblik seksualnog zlostavljanja je bilo dodirivanje genitalija bez pristanka žrtve. Autori ističu da su mogući razlozi za nižu prevalenciju kod ženskog spola činjenica da su žene senzibilnije oko teme seksualnog zlostavljanja te im je teško priznati da su doživjele takvo djelo ili je razlog to što će žene žrtve seksualne viktimizacije teže postići dovoljne edukacijske kvalifikacije kako bi uspjele upisati medicinski fakultet (Koc i sur., 2018).

Prema Interpol-ovoj bazi podataka o seksualnom iskorištavanju djece u koju je uključeno 53 zemlje svijeta te Europol, identificirano je 12.000 djece žrtava seksualne viktimizacije u svijetu, a samo u 2017. godini je identificirano pet novih žrtava u svakom danu (Interpol, 2018).

Postoji veliki broj istraživanja i statističkih analiza koji pružaju podatke o prevalenciji seksualnog nasilja prema djeci na međunarodnim i nacionalnim razinama. Istraživanja iznesena u ovome radu pružaju dobar uvid u stanje i stope prevalencije seksualnog nasilja prema djeci na međunarodnim razinama, no u svrhu ovoga rada, bitno je i steći uvid u nacionalne stope prevalencije.

Ajduković i sur. (2013) napravili su istraživanje (u sklopu BECAN studije) na populaciji učenika osnovnih (učenici šestih i sedmih razreda) te srednjih (drugi razred) škola, a konačan uzorak je činilo 3644 učenika osnovnih i srednjih škola iz svih županija u Republici Hrvatskoj. Učenici su sudjelovali u istraživanju tako da su popunjavali upitnik koji je ispitivao o njihovim iskustvima psihičkog, fizičkog te seksualnog (s kontaktom ili bez kontakta) nasilja tijekom njihovog životnog tijeka te u prethodnih 12 mjeseci. Istraživanje je pokazalo da je 10,8% djece u Hrvatskoj doživjelo neki oblik seksualnog nasilja tijekom djetinjstva, a 7,7% djece je doživjelo seksualno nasilje u prethodnoj godini. Od dobivenog uzorka, 6,6% djece doživjelo jedan oblik seksualnog nasilja, 2,7% djece je doživjelo dva oblika seksualnog nasilja, a 1,3% djece je doživjelo tri ili više oblika seksualnog nasilja.

Istraživanje koje je u Hrvatskoj provela Ručević (2010; prema Ajduković i sur., 2013) pokazalo je da je 7,3% ispitanika doživjelo izlaganje spolnih organa od strane drugih osoba te da je 5,0% ispitanika doživjelo dodirivanje genitalija od strane druge osobe. S druge strane, prema istraživanju koje su proveli Ajduković i sur. (2013) izlaganje spolnih organa doživjelo je 4,2% ispitanika, a dodirivanje genitalija je doživjelo 6,9% ispitanika, no rezultati nisu iznenađujući budući da je istraživanje koje je provela Ručević bilo provedeno na uzorku ispitanika koji su bili institucionalizirani zbog delinkventnog ponašanja.

Istraživanje koje je provela Buljan Flander (2011; prema Ajduković i sur., 2013) na populaciji učenika četvrtih razreda srednje škole pokazalo je da je 13,7% ispitanika doživjelo seksualno nasilje s direktnim kontaktom u usporedbi s 8,5% ispitanika iz istraživanja koje su proveli Ajduković i sur. (2013). Seksualno nasilje generalno (i s direktnim kontaktom i bez direktnog kontakta) doživjelo je 18,1% ispitanika iz istraživanja koje je provela Buljan Flander (2011; prema Ajduković i sur., 2013) u usporedbi s 16,5% ispitanika u istraživanju od Ajduković i sur. (2013).

Pereda i sur. (2009; prema Ajduković, 2013) su napravili meta-analizu prema kojoj je prevalencija seksualnog nasilja veća kod djevojčica nego kod dječaka (2.5:1) što se u istraživanju koje su proveli Ajduković i sur. pokazalo točnim samo u grupama ispitanika od 13 i 16 godina te samo po pitanju seksualnog nasilja bez direktnog kontakta. Primjerice, u grupi ispitanika od 11 godina nije bilo razlike između prevalencije kod dječaka i djevojčica. S druge strane, istraživanje pokazuje da broj djece koji su doživjeli seksualno nasilje raste s godinama djece pri čemu je u svakoj grupi djece dijeljenoj po godinama, bio veći broj djece koji su doživjeli seksualno nasilje bez direktnog kontakta (Ajduković i sur., 2013).

Ovakvi rezultati istraživanja stavljaju Hrvatsku na poziciju zemalja s niskom stopom prevalencije seksualnog nasilja na štetu djece, no ipak upućuju na potrebu za provođenjem planiranih preventivnih programa na primarnoj razini te na potrebu za zdravstvenom edukacijom djece i mladih o rizicima seksualnog zlostavljanja (Ajduković i sur., 2013).

Kako bi se u potpunosti dobio uvid u prevalenciju i seksualno nasilje nad djecom u Republici Hrvatskoj, bitno je osim rezultata istraživanja, u obzir uzeti i službene podatke.

Od 2002. godine od kada se i vode službene statistike žrtava trgovanja ljudima, broj identificirane djece žrtava trgovanja ljudima bio je izrazito mali dok u 2013. godini bilježimo nagli porast identificirane djece žrtava trgovanja ljudima. Od ukupno identificirane 31 žrtve trgovanja ljudima u 2013. godini, 16 je maloljetnih žrtava trgovanja ljudima (od toga 12 žrtava seksualne eksploatacije, 3 žrtve prisilnog prosjačenja i 1 žrtva radne eksploatacije) (Ministarstvo socijalne politike i mladih, 2014).

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske na godišnjoj razini objavljuje statističke podatke o broju prijavljenih kaznenih djela protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djeteta. Podaci o broju prijavljenih kaznenih djela protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djeteta, tablično su prikazani (Tablica 1) za razdoblje od 2013. do 2017. godine (MUP, 2018).

Tablica 1 Prikaz podataka o prijavljenim kaznenim djelima protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djeteta za razdoblje od 2013. do 2017. godine

	Prijavljena kaznena djela					
Kaznena djela	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	Ukupno
Spolna zlorporaba djeteta mlađeg od petnaest	194	258	220	210	186	1068 42,75%
Spolna zlorporaba djeteta starijeg od petnaest	3	2	/	1	1	7 0,28%
Zadovoljavanje pohote pred djetetom mlađim od petnaest	41	83	69	41	19	253 10,13%
Mamljenje djece za zadovoljavanje spolnih potreba	14	11	18	61	15	119 4,76%
Podvođenje djeteta	32	7	8	3	13	63 2,52%

Iskorištavanje djece za pornografiju	61	141	118	207	185	712 28,50%
Iskorištavanje djece za pornografske predstave	3	/	/	5	1	9 0,36%
Upoznavanje djece s pornografijom	24	19	43	110	71	267 10,69%
Ukupno	372	521	476	638	491	2498

Kao što se može vidjeti iz tablice, u posljednjih pet godine prijavljeno je ukupno 2 498 kaznenih djela protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djeteta. Od ukupnog broja prijavljenih kaznenih djela, evidentno je da je najviše prijavljeno djela spolne zlouporabe djeteta mlađeg od petnaest godina (42,75%) i iskorištavanje djece za pornografiju (28,50%). Najmanje su prijavljena djela spolne zlouporabe djeteta starijeg od petnaest godina (0,28%) te djelo iskorištavanja djece za pornografske predstave (0,36%).

Uz statističke podatke MUP-a, u Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu 2016. godine navodi se da je ured pravobraniteljice za djecu zaprimio dodatnih 20 prijava u vezi s pravom djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlouporabe te dvije prijave povrede prava na zaštitu od otmice, prodaje i trgovanja djecom. Među tim prijavama su bile i prijave susjeda o sumnji na podvođenje djeteta, seksualno nasilje nad djetetom u obitelji te „prodaju“ djeteta radi sklapanja braka koje je ured pravobraniteljice za djecu obavezan prijaviti policiji (Pravobranitelj za djecu, 2017).

Iz svih navedenih međunarodnih te nacionalnih podataka, ali i rezultata dobivenih provedenim istraživanjima, evidentno je da je seksualno nasilje nad djecom problem koji je globalno rasprostranjen te problem na koji je nužno promišljeno i pravovremeno reagirati.

2.3. Posljedice seksualne viktimizacije djece

Prijašnje poglavlje jasno naglašava da je seksualna viktimizacija djece problem koji ima globalne razmjere. Posljedice seksualne viktimizacije djece su mnogobrojne te su istraživane od strane mnogih autora. Same posljedice se dijele na kratkoročne i dugoročne, a mogu biti fizičke, psihičke, emocionalne i socijalne. Važnost poznavanja pojava oblika seksualne viktimizacije djece kao i prevalencije problema jednako je važno kao i poznavanje svih

posljedica koje takvo ponašanje uzrokuje djeci kako bi se pravilno pristupilo žrtvama seksualne viktimizacije.

Cole i Putman (1992; prema Molnar i sur., 2001) ističu da seksualno zlostavljanje koje se dogodi tijekom predškolskih godina djeteta može omesti razvoj ega kod djeteta i tako imati temeljan i prožimajući negativni efekt na razvoj ličnosti osobe. Kada se radi o adolescentu koji se oslanja na poricanje i disocijaciju kao mehanizme nošenja sa seksualnim zlostavljanjem, tada je rizik za razvoj psihičkih poremećaja vrlo visok. Nadalje, Briere i Elliott (1994; prema Molnar i sur., 2001) navode da seksualno zlostavljanje može utjecati na djetetov osjećaj sigurnosti i povjerenja u druge osobe što dovodi do povećane anksioznosti i emocionalnog stresa, a bitnu ulogu može imati i osjećaj krivnje budući da djeca žrtve često krive sebe za nasilje koje im se dogodilo.

Buljan Flander i Ćosić (2003) koje su se bavile zlostavljanjem i zanemarivanjem djece ističu da je najčešći odgovor djeteta na traumu strah i anksioznost pri čemu se kod djece javljaju smetnje spavanja, nesanica, slab apetit, dolazi do pojave psihosomatskih bolesti, izbjegavanja podražaja koji podsjećaju na zlostavljanje, distraktibilnost, noćne more, iritabilnost, a može doći i do javljanja posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP-a). Kod seksualno zlostavljane djece, Buljan Flander i Ćosić (2013) ističu javljanje osjećaja srama i krivnje (koji kod djece zna biti nametnut i od strane samog zlostavljača) zbog čega se djeca često osjećaju kao „roba s greškom“, teško razlikovanje emocionalne od seksualne reakcije, pretjerane seksualiziranosti, poremećaja spolne identifikacije, a može se javiti i promiskuitet ili fobično izbjegavanje seksualnih podražaja. Nadalje, empirijski dokazi potvrđuju prisustvo većeg broja depresivnih simptoma, osjećaja bespomoćnosti i straha, razvoja nesigurne privrženosti majci ili skrbniku te generalizirano nepovjerenje prema odraslima (Briere i sur., 1996; prema Buljan Flander i Ćosić, 2003). Nisko samopoštovanje zlostavljane djece te njihovo mišljenje da nisu dovoljno dobri su razlozi zbog kojih se oni često povlače i osamljuju što dovodi do toga da su slabije socijalno kompetentni i imaju niz problema u uspostavljanju i održavanju odnosa s vršnjacima. Nadalje, osobe koje su zlostavljane u mlađoj dobi rizičnije su za razvoj delinkventnog ponašanja, autodestruktivnog ponašanja, ovisnosti, pokušaja suicida te raznih drugih poremećaja (Fergusson i sur., 1998; prema Buljan Flander i Ćosić, 2003).

O'Leary, Coohey i Easton (2010) proveli su istraživanje na 172 odraslih ispitanika koji su doživjeli seksualno zlostavljanje u djetinjstvu te su istraživanjem dokazali da su najčešće

tjelesne ozlijede kod djece bile ogrebotine i masnice (16.3%), ozlijede genitalija ili rektuma (10%) te je par ispitanika izjavilo i da im je počinitelj slomio kosti.

Jedan od mogućih razloga postojanja velike tamne brojke seksualnog zlostavljanja djece je i način na koji zajednica (određene zajednice ili osobe) odgovaraju na priznanje djeteta da je seksualno viktimizirano, budući da to također ima efekt na mentalno zdravlje žrtve. Priznanje na koje je odgovoreno s nevjerovanjem, odbacivanjem, nepružanjem potpore, hostilnošću i nepružanjem zaštite može samo po sebi biti traumatično te dovesti do cjeloživotnih simptoma psihičkog poremećaja (Feiring, Taska i Lewis, 2002; prema O'Leary, Coohey i Easton, 2010). Feiring i sur. (2002; prema O'Leary, Coohey i Easton, 2010) dokazali su da adolescenti koji su otkrili da su doživjeli seksualno zlostavljanje imaju više psihološkog distresa nego adolescenti koji nisu otkrili zlostavljanje pri čemu adolescenti koji su otkrili zlostavljanje češće osjećaju manje potpore, doživljavaju reakcije drugih kao negativne i krive sami sebe za zlostavljanje. Također, želja djeteta da ispriča nekome o zlostavljanju te osjećaj da to ne može napraviti mogu dovesti do još većeg osjećaja krivnje, žaljenja, bespomoćnosti te posljedično, još više problema s mentalnim zdravljem tijekom odraslog života (Gold, 2000; prema O'Leary, Coohey i Easton, 2010). S druge strane, razgovor o seksualnom zlostavljanju (ne samo priznanje) unutar godine dana od početka ili događaja seksualnog zlostavljanja, što je prema istraživanju od O'Leary, Coohey i Easton (2010) napravilo samo 10.5% ispitanika, povezano je s manjim brojem problema mentalnog zdravlja.

Jackson i sur. (2013) radili su istraživanje u kojemu su analizirali podatke dobivene iz telefonskih razgovora na liniji za pomoć žrtvama u Škotskoj i ono što je istraživanje pokazalo je da su najčešće strategije nošenja djece sa seksualnim zlostavljanjem razgovor o seksualnom nasilju s drugim ljudima, bježanje, samoozljeđivanje, suicidalne misli i/ili pokušaji suicida, pokušaji da ne razmišljaju o tome te otpor. Samoozljeđivanje i pokušaj suicida kao način nošenja s doživljenim seksualnim nasiljem su bili više prijavljeni u slučajevima kada je nasilje bilo opisano kao ozbiljno i trajno. Nadalje, djeca su izvještavala o načinima na koje je seksualno zlostavljanje na njih utjecalo i pri tome je konstantno spominjan emocionalni distres kroz različite emocije. Efekti zlostavljanja dobiveni u istraživanju se odnose na bol, seksualno uzbuđenje i zadovoljenje, probleme identiteta, depresiju, poremećaje prehrane, nisko samopoštovanje, probleme u odnosima s prijateljima, obitelji i partnerima, stalni osjećaj straha, ponavljajuće noćne more, *flashbackovi* te ostali simptomi karakteristični za doživljene traume (Jackson i sur., 2013). Neki od osjećaja koji se pojavljuju kod djece koje su žrtve

seksualnog zlostavljanja su strah, zabrinutost, osjećaj iskorištenosti, ojađenost, poniženost, šokiranost, iznenađenost, sram, uznemirenost, zarobljenost, ljutnja, bezvrijednost, ukočenost. Osjećaji za koje Jackson i sur. (2013) ističu da se pojavljuju kod dječaka su osjećaji krivnje, grižnje savjesti i zbunjenosti budući da se znalo dogoditi da dječaci tijekom seksualnog zlostavljanja osjete ugodu i seksualno zadovoljenje iako znaju da je to ponašanje koje se ne bi trebalo događati.

Mnogi autori smatraju da se prevalencija i ozbiljnost posljedica seksualne viktimizacije razlikuje s obzirom na spol (prema Amado, Arce i Herraiz, 2015) te na pojavne oblike seksualnog zlostavljanja posebice u odnosu na pojavne oblike s direktnim kontaktom i bez direktnog kontakta (prema Amado, Arce i Herraiz, 2015). Nadalje, razlike prevalencije i ozbiljnosti posljedica nađene su i u odnosu na ozbiljnost psiholoških posljedica što uključuje razliku između simptoma poremećaja ili pak kliničke dijagnoze poremećaja (prema Amado, Arce i Herraiz, 2015). Također, razlika je evidentna i u odnosu na kulturološke aspekte koji su povezani s manifestacijom simptoma anksioznih i depresivnih poremećaja (American Psychiatric Association, 2013; prema Amado, Arce i Herraiz, 2015).

Drugi autori ističu ozbiljnost, pojavni oblik seksualnog zlostavljanja, spol i dob djeteta i počinitelja, odnos između djeteta i počinitelja, popratno fizičko nasilje, učestalost, broj te dužinu zlostavljajućeg ponašanja kao faktore koji utječu na ishode kod djeteta (prema Yüce i sur., 2015). Nadalje, Kendall-Tackett, Williams i Finkelhor (1993; prema Yüce i sur., 2015) kao faktore povezane sa štetnim ishodima ističu odnos između žrtve i počinitelja, ustrajnost te ponavljanje zlostavljanja, genitalnu penetraciju te upotrebljavanje sile ili zastrašivanja prilikom zlostavljanja.

Şimşek i sur. (2015) proveli su istraživanje u kojemu su na uzorku od 76 ispitanika ispitivali razinu kortizola, DNA oštećenja te razinu oksidacijskog stresa kod seksualno viktimizirane djece u usporedbi s kontrolnom skupinom. Istraživanje je pokazalo rezultate koji su u skladu s dosadašnjom literaturom te ukazuju na to da su kod djece koja su seksualno viktimizirana povišene razine kortizola u krvi. Međutim, s prolaskom vremena od seksualne viktimizacije, sve više se smanjuju razine kortizola u krvi djece koja su seksualno viktimizirana (Şimşek i sur., 2015). Istraživanjem nije utvrđena značajna razlika između kontrolne grupe i grupe viktimizirane djece po pitanju oštećenja DNA te razine oksidacijskog stresa. S druge strane, autori ističu da je razina oksidacijskog stresa bila veća kod djece koja su doživjela višekratnu

viktimizaciju te seksualno nasilje unutar obitelji koje se i inače povezuje s više ozbiljnijih psiholoških stanja (Zielinski i Bradshaw, 2006; prema Şimşek i sur., 2015).

Mnoge žrtve seksualnog zlostavljanja razvijaju negativne posljedice kao što su anksiozni poremećaji, opozicijski poremećaj, posttraumatski stresni poremećaj (PTSP), ADHD (Ackerman i sur., 1998; prema Hartley i sur., 2015). Dugoročni ishodi koji se pojavljuju u odrasloj dobi uključuju anksioznost, depresiju, samoozljeđivanje, zloupotrebu sredstava ovisnosti, prejedanje, granični i antisocijalni poremećaj ličnosti, nisko samopoštovanje, teškoće u interpersonalnim i seksualnim odnosima te povećane stope ponovne viktimizacije (Kilpatrick i sur., 2003; Polusny i Follette, 1995; prema Hartley i sur., 2015).

Amado, Arce i Herraiz (2015) proveli su meta-analizu 93 istraživanja o psihološkim posljedicama seksualnog zlostavljanja kod djece i adolescenata koja je nesumnjivo pokazala da seksualna viktimizacija ima značajan efekt na mentalno zdravlje žrtava, a taj efekt se kreće na kontinuumu od malog do velikog utjecaja na mentalno zdravlje. Efekt seksualne viktimizacije na mentalno zdravlje žrtava očituje se u većoj mogućnosti (oko 70%) da žrtve seksualne viktimizacije pate od internaliziranih poremećaja, depresije i anksioznosti. Posljedice za mentalno zdravlje u vidu depresije i anksioznosti pokazale su se značajnima i kod ženskog i kod muškog spola. Procijenjeno je da ženske žrtve doživljavaju depresivne simptome u 9% većoj incidenciji (što dovodi do veće mogućnosti razvoja depresivnog ili anksioznog poremećaja) dok su kod muškaraca posljedice za mentalno zdravlje više uključivale anksiozne simptome. Psihološke posljedice manifestirane kroz anksiozne simptome procijenjene su na 40-49% incidencije pri čemu su se najviše manifestirale kroz specifične fobije. Seksualno zlostavljanje koje je uključivalo penetraciju pokazalo se da u značajnije većem broju slučajeva dovodi do depresije i anksioznosti nego seksualno zlostavljanje koje nije uključivalo direktan kontakt (Amado, Arce i Herraiz, 2015).

Johnson (1996; prema Yüce i sur., 2015) ističe da seksualno zlostavljana djeca imaju manje bliskih prijatelja, više konflikata s roditeljima, više seksualnih partnera, raniju dob ulaska u spolne odnose te češće imaju nezaštićene spolne odnose u odnosu na adolescente koji nisu bili seksualno zlostavljani.

Yüce i sur. (2015) proveli su istraživanje u koje su uključili uzorak od 590 ispitanika u dobi od 1 do 18 godina (507 djevojčica i 83 dječaka) koji su žrtve seksualnog zlostavljanja, a uzorak ispitanika su činili djeca i mladi koji su kroz razdoblje od dvije godine bili uključeni u rad psihijatrijske klinike za djecu i adolescente u Turskoj. Psihijatrijske procjene u

istraživanju pokazale su da je 75,2% ispitanika imalo dijagnozu psihičkog poremećaja pri čemu su najčešći poremećaji bili depresivni poremećaji (45,9%), PTSP (31,7%), akutni stresni poremećaj (11,5%), anksiozni poremećaj (1,1%) i konverzivni poremećaj (1,1%). Sveukupno 143 ispitanika (24,2%) nije imalo dijagnozu psihičkog poremećaja iako su imali emocionalnih i ponašajnih simptoma kao što su anksioznost, osjećaj krivnje i problemi sa spavanjem (Yüce i sur., 2015).

Rani i Kumar Manglam (2016) proveli su istraživanje o utjecaju i posljedicama trgovanja ljudima te seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja u kojemu su imali 39 ispitanika, žrtava oba pojava oblika seksualne viktimizacije iz skloništa za žrtve u Indiji koje su sve bile adolescentice u dobi od 10 do 17 godina. Sve žrtve koje su sudjelovale u istraživanju su kao posljedicu seksualne viktimizacije prijavile probleme sa seksualno prenosivim infekcijama, ozbiljnu razinu depresije i anksioznosti te umjerenu razinu stresa. Rani i Kumar Manglam (2016) ističu da je oko 90% i 97% ispitanica izvijestilo o ozbiljnim do ekstremno ozbiljnim depresivnim i anksioznim stanjima, a oko dvije trećine ispitanica je izvijestilo o blagim do umjerenim razinama stresa.

Noreña-Herrera i sur. (2016) napravili su sistematsku analizu 15 članaka koji se bave prevalencijom HIV-a kod djece i mladih koji žive na ulici te su uključeni u komercijalno seksualno iskorištavanje te kod djece koji su također uključeni u komercijalno seksualno iskorištavanje, ali ne žive na ulici. Sistematskom analizom su se dobili podaci da se prevalencija HIV-a kod djece i mladih koji žive na ulici kreće od 0% u gradovima kao što su Dallas (SAD), Cochabamba (Bolivija) i Teheran (Iran) do 37,4% u Sankt Petersburgu (Rusija). Prevalencija HIV-a je prelazila 10% u dva grada u Ukrajini, a iz studija provedenih u Južnoj Americi, evidentno je da je samo u Brazilu pronađena prevalencija HIV-a 1% među djecom i mladima koji žive na ulici. U Indiji (grad Kolkata) također je nađena prevalencija od 1,1%. Očigledno je da se prevalencija HIV-a u ovoj populaciji razlikuje u odnosu na područje svijeta pa se tako prevalencija u Americi kreće od 0% do 5%, u Europi se prevalencija kreće u širokom rasponu od 2% do 37%, a prevalencija u rasponu od 0% do 20% karakteristična je za Aziju (Noreña-Herrera i sur., 2016).

Nguyen Huun i sur. (2017) proveli su istraživanje na ukupnom uzorku od 3,240 muških i ženskih studenata u pet azijskih država- Indonezija, Malazija, Tajland, Vijetnam i Mianmar. Njihovo istraživanje pokazuje da je seksualno nasilje u djetinjstvu povezano sa sva četiri indikatora mentalnog zdravlja (PTSP, depresija, suicidalne ideje i pokušaji suicida), dva

ovisnička ponašanja (opasno ili štetno konzumiranje alkohola i patološka upotreba Interneta) te dva ponašanja koja su rizična za zdravlje (ne vezanje pojasa u automobilu te rano stupanje u spolne odnose) (Nguyen Huun i sur., 2017).

Easton i Kong (2017) proveli su istraživanje na uzorku od 2,451 muškaraca pri čemu je 129 muškaraca iz uzorka prijavilo da su bili žrtve seksualnog nasilja u djetinjstvu dok ostatak uzorka čine muškarci koji nisu doživjeli seksualno nasilje. Cilj samog istraživanja je bio ispitati utjecaj seksualnog nasilja u djetinjstvu na ishode mentalnog zdravlja (depresivne simptome, ozbiljnost somatskih simptoma i hostilnost) u kasnijem životu muškaraca. Također, cilj istraživanja je bio ispitati moderirajuće utjecaje viktimizacije iz djetinjstva i normi muškosti u povezanosti između seksualnog nasilja u djetinjstvu i tri ishoda mentalnog zdravlja. Istraživanje je pokazalo da je iskustvo seksualnog nasilja u djetinjstvu pozitivno povezano sa sva tri psihološka simptoma (depresivnost, ozbiljne somatizacije i hostilnost), a takvi nalazi sugeriraju da seksualno nasilje u djetinjstvu može biti povezano sa štetnim ishodima za mnoge čak 40 do 50 godina kasnije. Nadalje, istraživanje je pokazalo direktnu vezu između viktimizacije u djetinjstvu (primjerice, emocionalno zlostavljanje, zanemarivanje, fizičko zlostavljanje, rastava roditelja, svjedočenje obiteljskom nasilju i slično) i tri ishoda mentalnog zdravlja na sveukupnom uzorku muškaraca. Uz to, autori navode da su našli i dodatni efekt viktimizacije u djetinjstvu koji povećava depresivne simptome u srednjoj i odrasloj dobi za muškarce koji su doživjeli seksualno nasilje. Muške žrtve seksualnog nasilja u djetinjstvu, zbog osjećaja srama i stigme, mogu usvojiti rigidne norme muškosti kao način nošenja s traumom koji utječu na dugoročno mentalno zdravlje (Lisak, 1994; prema Easton i Kong, 2017), a istraživanje autora je dokazalo direktnu vezu između normi muškosti i psiholoških ishoda u cijelom uzorku istraživanja (Easton i Kong, 2017).

Koçturk i Bilge (2017) proveli su istraživanje na uzorku od 210 adolescentnih djevojaka u dobi od 15 do 18 godina. Od cijelog uzorka, 33,3% se odnosilo na djevojke koje su doživjele seksualno nasilje u djetinjstvu, 33,3% se odnosilo na djevojke koje su doživjele seksualnu reviktimizaciju (doživjele su seksualno nasilje u djetinjstvu, ali i ponovno u adolescenciji ili odrasloj dobi) te se 33,3% uzorka odnosilo na djevojke koje nisu doživjele seksualno nasilje u djetinjstvu. Istraživanje se fokusiralo na psihološke simptome i iracionalna vjerovanja žrtava. Rezultati istraživanja su pokazali da su adolescentice koje su bile izložene seksualnoj reviktimizaciji postigle više rezultata na skalama depresije, negativne samopercepcije,

somatizacije, hostilnosti i generalne ozbiljnosti problema nego adolescentice koje su doživjele seksualno nasilje samo jednom. Rezultati na skali anksioznosti su bili otprilike jednaki za obje grupe. Nadalje, rezultati grupe ispitanica koje su bile izložene seksualnom nasilju bile su više od rezultata kontrolne grupe na skalama anksioznosti, depresije, somatizacije, negativne samopercepcije te generalne ozbiljnosti simptoma. Među sve tri grupe nije bilo statistički značajne razlike po pitanju iracionalnih vjerovanja (Koçturk i Bilge, 2017).

Posljedice seksualnog zlostavljanja djece su mnogobrojne, teške te ostavljaju dugoročni trag u životu zlostavljane osobe. Rad s djecom koja su žrtve bilo kojeg pojavnog oblika seksualnog nasilja podrazumijeva intenzivan i kompleksan rad stručnjaka upravo na posljedicama koje je seksualno nasilje ostavilo na djetetu.

Istraživanja o mapiranju terapijskih usluga za djecu žrtve seksualne viktimizacije nisu mnogobrojna, ali su od iznimne važnosti za dobivanje uvida u usluge koje su seksualno viktimiziranoj djeci na raspolaganju te za impliciranje promjena vrste usluga i načina pružanja usluga djeci žrtvama seksualne viktimizacije tamo gdje je to potrebno.

Allnock, Sneddon i Ackerley (2015) napravili su studiju mapiranja terapijskih usluga za djecu žrtve seksualne viktimizacije u Ujedinjenom Kraljevstvu na ukupnom uzorku od 750 organizacija. Ono što je istaknuto kao prvi problem utvrđen prilikom istraživanja je nepostojanje potpunog ili kvalitetnog vođenja evidencije što dovodi do toga da je teško identificirati kolika je stvarna potreba za takvim uslugama, odgovara li trenutna ponuda potražnji te može dovesti do toga da neka djeca nikada ne prime pomoć i podršku koja im je potrebna. Ovaj problem se posebno odnosi na organizacije koje nisu specijalizirane za seksualno nasilje prema djeci stoga niti ne vode posebnu statistiku žrtava tih kaznenih djela. Mapiranje je otkrilo da postoji veliki broj organizacija u Ujedinjenom Kraljevstvu koje se bave djecom žrtvama seksualne viktimizacije, a te organizacije se kreću na kontinuumu od općih (koje se bave i žrtvama drugih kaznenih djela) do specijalnih koje se fokusiraju isključivo na djecu žrtve seksualne viktimizacije. Organizacije mogu biti dio privatnog sektora, državnog sektora ili na volonterskoj bazi. Utvrđeno je da specijalističke organizacije više odgovaraju i prilagođene su djeci žrtvama, no u klimi povećavanja svjesnosti i potrebe za time, opće organizacije se sve više identificiraju i pomažu djeci koja su žrtve seksualne viktimizacije. Ključni nalaz istraživanja (i problem koji se spominje i u drugoj literaturi) je nedostatak emocionalne potpore koje organizacije pružaju djeci žrtvama seksualnog nasilja. Ono što otežava rad u organizacijama su nestabilni financijski resursi budući da je i

istraživanje dokazalo da se mnoge specijalističke organizacije financiraju kroz nesigurne i kratkotrajne cikluse resursa koji su nedovoljni za potrebe pomoći i podrške djeci i mladima s takvim iskustvima. S druge strane, gotovo sve organizacije imaju postavljene kriterije koji onemogućavaju pristup uslugama te je jedan od najčešćih kriterija dob što je dovelo do toga da postoji puno manje usluga koje se pružaju mlađoj djeci nego što ih ima za stariju djecu i adolescente. Također, usluge većine organizacija dostupne su korisnicima samo tijekom radnih dana od 9 do 17 sati. Nadalje, ono što se još ističu kao ključni nalazi istraživanja su: djevojke su češće korisnici nego dječaci; većinom se radi o britanskim djevojčicama bijele kože; djeca u dobi od 10 do 15 godina dobivaju najviše usluga; djeca s poremećajima u hranjenju, s problemima ovisnosti i drugim problemima mentalnog zdravlja te počinitelji kaznenih djela se uglavnom preusmjeravaju u druge organizacije za pružanje pomoći; najčešće metode rada s djecom su kreativna terapija, savjetovanje te kognitivno-bihevioralna terapija; liste čekanja su prema procjeni do 3 mjeseca, iako se u nekim organizacijama čeka i po godinu dana na pružanje pomoći i podrške (Allnock, Sneddon i Ackerley, 2015).

3. POMOĆ I PODRŠKA DJECI ŽRTVAMA SEKSUALNE VIKTIMIZACIJE

Adekvatan pristup te potrebna pomoć i podrška od ključne su važnosti za dijete koje je žrtva seksualnog nasilja. Kako bi se omogućila kvalitetna pomoć i podrška djeci, nužno je te se zahtijeva od stručnjaka koji rade s djecom žrtvama da su upoznati s međunarodnim, ali i nacionalnim zakonima i podzakonskim aktima kako bi sa sigurnošću osigurali djetetu sve ono što mu je potrebno te na što ima pravo. U daljnjem tekstu, bit će prikazani vodeći međunarodni dokumenti te nacionalni zakoni koji propisuju način postupanja u slučaju seksualnog nasilja nad djecom.

3.1. Međunarodni standardi pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije

3.1.1. Deklaracija Ujedinjenih naroda o temeljnim principima za žrtve kaznenih djela i zlouporabe moći

Na razini Ujedinjenih naroda, jedan od najvažnijih dokumenata je Deklaracija UN-a o temeljnim principima pravde za žrtve kaznenih djela i zlouporabe moći koja će biti predstavljena u ovome radu.

Deklaracija na prvom mjestu definira pojam „žrtve“ pri čemu se navodi da je to pojam koji označava osobu koja je pojedinačno ili kolektivno pretrpjela štetu što uključuje tjelesne i duševne povrede, emocionalnu patnju, materijalni gubitak i znatno ugrožavanje osnovnih prava putem činjenja ili nečinjenja djela koja predstavljaju kršenje kaznenih zakona svake države članice UN-a obuhvaćajući tako i zakone kojima se zabranjuje zloupotreba vlasti. Osoba se, prema Deklaraciji, smatra žrtvom bez obzira na činjenicu je li počinitelj kaznenog djela identificiran, uhićen, vodi li se protiv njega sudski postupak, da li je proglašen odgovornim za djelo ili je pak u srodstvu sa žrtvom. Nadalje, pod pojmom žrtve se podrazumijeva i neposredna rodbina ili osoba koju žrtva uzdržava, kao i osoba koja je pretrpjela štetu dok je pomagala žrtvama ili koja je pokušala spriječiti da dođe do kaznenog djela i viktimizacije žrtve. Odredbe Deklaracije odnose se na sve osobe bez obzira na rasu, boju kože, spol, dob, jezik, vjeroispovijest, državljanstvo, političko ili drugo mišljenje, kulturno uvjerenje, imovinsko stanje, obiteljsko podrijetlo i stanje, etničko ili socijalno porijeklo te invalidnost.

Deklaracija nadalje propisuje da prema žrtvi treba postupati sa suosjećanjem i poštovanjem dostojanstva, a same žrtve imaju pravo na pristup pravosuđu i zahtijevanju nadoknade štete. Stoga treba uspostaviti i osnažiti neophodne sudske i upravne mehanizme koji će omogućiti žrtvama da im se nadoknadi šteta kroz postupak (formalni ili neformalni) koji je brz, pravedan, jeftin i pristupačan i pri tome žrtve trebaju biti upoznate sa svojim pravima u tom postupku. Sama pripremljenost sudskih i upravnih postupaka u pokušaju odgovaranja na potrebe žrtava mora se poboljšati tako da se žrtva obavještava o svojoj ulozi te opsegu, vremenu, odvijanju i ishodu postupka, da se omogućava predstavljanje i ispitivanje mišljenja i problema žrtve u različitim fazama postupka (bez da se nanosi šteta pravima optužene osobe), da se pruži potrebna pomoć žrtvi tijekom postupka, da se unaprijed poduzmu mjere koje će umanjiti neugodnost žrtvi, zaštititi privatnost žrtve te osigurati sigurnost žrtvi i njezinoj obitelji ako je to potrebno te putem izbjegavanja nepotrebnog odugovlačenja postupka. Osim formalnog postupka, Deklaracija naglašava da se trebaju koristiti neformalni mehanizmi rješavanja sporova kao što su medijacija, arbitraža, običajna pravda ili autohtone prakse u slučajevima kada su takvi mehanizmi prikladni.

Počinitelji kaznenih djela ili treća osoba koja je odgovorna za njihovo ponašanje moraju, po potrebi i prema Deklaraciji, nadoknaditi štetu uzrokovanu kaznenim djelom žrtvi, njezinoj obitelji ili osobama koje žrtva uzdržava. Naknada treba uključivati povrat imovine, isplatu za pretrpljenu štetu ili gubitak, naknadu troškova zbog viktimizacije, pružanja usluga i povrat prava. U slučaju kada su javni djelatnici ili druge ovlaštene osobe prekršile nacionalne zakone postupajući po službenoj dužnosti, tada je država ta koja treba žrtvama osigurati nadoknadu štete. Također, u slučaju kada počinitelj ili treća osoba nije u mogućnosti nadoknaditi štetu u potpunosti, tada država treba pokušati osigurati novčanu kompenzaciju za žrtve koje su pretrpjele znatnu tjelesnu ozljedu ili oštećenje fizičkog ili moralnog integriteta te obitelji žrtve, a to se pogotovo odnosi na osobe koje je žrtva uzdržavala ako je žrtva umrla ili postala fizički ili mentalno nesposobna nakon viktimizacije.

Žrtve imaju pravo i trebaju dobiti potrebnu materijalnu, medicinsku, psihološku i socijalnu pomoć te o tim svojim pravima, kao i postojanju adekvatnih zdravstvenih, socijalnih i drugih potrebnih službi, trebaju biti obaviještene i trebaju im biti lako dostupne. Osoblje službi koje rade sa žrtvama treba biti educirano kako bi mogli razumjeti potrebe žrtve i osigurati im brzu i adekvatnu pomoć (Ured za droge i kriminalitet Ujedinjenih naroda, 2006).

Poseban dio Deklaracije odnosi se na Smjernice za pravosuđe koje uključuje djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela. Smjernice većinom propisuju prava koja djeca imaju kao žrtve i svjedoci kaznenih djela, a ta prava utemeljena su u Konvenciji o pravima djeteta.

Smjernice definiraju pojam „dijete žrtva i svjedok“ kao djecu i adolescente u dobi do 18 godina života koji su žrtve ili svjedoci kaznenog djela bez obzira na njihovu ulogu u djelu ili u postupku protiv počinitelja ili grupe počinitelja.

Pravo djeteta da se prema njemu odnosi s poštovanjem i dostojanstvom odnosi se na to da se prema djetetu žrtvi i svjedoku treba odnositi s brigom i osjetljivošću kroz cijeli pravni proces uzimajući u obzir djetetovu osobnu situaciju, neposredne potrebe, dob, spol, invaliditet i razinu zrelosti te se treba u potpunosti poštivati djetetov fizički, mentalni i moralni integritet. Nadalje, Smjernice propisuju da svako dijete treba imati sljedeća prava: da ga se tretira kao individuu s osobnim potrebama, željama i osjećajima; da uključenost u djetetov privatni život bude ograničena na minimum koji je potreban da bi se osigurali dokazi potrebni za sudski postupak; intervjui, pregledi i drugi oblici istrage trebaju biti obavljani od strane educiranih stručnjaka koji obavljaju posao na osjetljiv, poštujući i temeljit način kako bi se spriječila daljnja viktimizacija djeteta; sve interakcije s djetetom se trebaju provesti u prikladnom okruženju koje odgovara na potrebe djeteta s obzirom na njegove mogućnosti, dob, intelektualni razvoj i razvojni kapacitet te se trebaju provesti na jeziku koji dijete razumije.

Djetetovo pravo da se prema njemu postupa bez diskriminacije odnosi se na to da djeca žrtve i svjedoci trebaju imati jednak pristup pravosudnom postupku koji ih štiti od diskriminacije na temelju djetetove, roditeljeve ili skrbnikove rase, boje kože, spola, jezika, religije, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnosti, etničkog ili socijalnog podrijetla, vlasništva, invalidnosti, statusa rođenja ili drugog statusa. Također, usluge pravosudnog postupka i usluge podrške trebaju biti dostupne djeci žrtvama i svjedocima te njihovim obiteljima i trebaju biti osjetljive na djetetovu dob, želje, razumijevanje, spol, seksualnu orijentaciju, etničko, kulturalno, religijsko, jezično i socijalno podrijetlo, kastu, socio-ekonomsko stanje, status izbjeglice ili migranta te na posebne potrebe djeteta što uključuje zdravlje, mogućnosti i kapacitete, a profesionalci trebaju biti educirani o tim različitostima. U posebnim slučajevima, kao što je primjerice seksualno nasilje prema djeci, posebne usluge i zaštita trebaju biti pokrenute kako bi se u obzir uzeo spol i drugačiji karakter djela. Nadalje, svako dijete treba biti tretirano kao sposobni svjedok, subjekt pregleda te se njegovo svjedočenje ne treba smatrati nevažećim zbog djetetove dobi dok god djetetova dob i zrelost omogućuju davanje valjanog iskaza.

Djetetovo pravo na informiranost odnosi se na to da dijete, njegovi roditelji ili skrbnici te djetetov zastupnik imaju pravo od samog početka te kroz cijeli pravosudni postupak biti adekvatno i brzo informirani (u dozvoljenim i izvodljivim granicama). Pravo djeteta na informiranost se odnosi na informacije o dostupnosti medicinskih, psiholoških, socijalnih i drugih relevantnih usluga kao i o načinima pristupanja takvim uslugama uz pravni savjet ili zastupanje te kada je potrebno i uz financijsku nadoknadu ili potporu; sudskim postupcima za odrasle i maloljetnike (uključujući i ulogu djeteta žrtve i svjedoka); o vremenu i načinu svjedočenja i načinima na koje će se provoditi ispitivanje; postojećim mehanizmima potpore za dijete koje ulaže žalbu i sudjeluje u istrazi i sudskim raspravama; specifičnom mjestu i vremenu kada će se održati saslušanje i drugi bitni događaji; dostupnosti zaštitnih mjera; postojećim mehanizmima preispitivanja odluke koja utječe na dijete žrtvu i svjedoka; pravima koje svako dijete ima kao žrtva i svjedok utemeljenim Konvencijom o pravima djeteta te ovom Deklaracijom; napretku te dispoziciji specifičnog slučaja i postojećim mogućnostima da dobiju nadoknadu štete od počinitelja ili države kroz pravosudni postupak, alternativni građanski postupak ili bilo koji drugi postupak.

Pravo djeteta da ga se sluša i da izrazi svoje mišljenje i brige se odnosi na to da bi profesionalci trebali omogućiti djetetu da ga se sluša dok priča o svojim brigama i mišljenju koje je povezano s uključenošću u pravosudni proces.

Djetetovo pravo na učinkovitu pomoć se odnosi na to da dijete žrtva i svjedok (po potrebi i obitelj) treba imati pristup pomoći koju osiguravaju educirani stručnjaci. Pomoć može uključivati financijske, pravne, savjetodavne, zdravstvene, socijalne i edukacijske usluge, usluge fizičkog i psihičkog oporavka te bilo koje druge usluge pomoći i podrške potrebne za djetetovu reintegraciju. Prilikom pružanja navedenih usluga, trebaju se uzeti u obzir djetetove potrebe i omogućiti mu sudjelovanje u svakoj fazi pravosudnog postupka. Pri tome bi stručnjaci trebali razviti i implementirati mjere koje olakšavaju svjedočenje ili pružanje dokaza od strane djece kako bi poboljšali komunikaciju i razumijevanje među stručnjacima u različitim fazama sudskog postupka.

Djetetovo pravo na privatnost podrazumijeva da zaštita privatnosti djeteta žrtve i svjedoka treba biti od primarne važnosti. Primjenom ovog prava, trebaju biti zaštićene informacije vezane uz sudjelovanje djeteta u pravosudnom postupku kroz održavanje povjerljivosti i zabrane otkrivanja informacija koje mogu dovesti do identifikacije djeteta žrtve i svjedoka u

pravosudnom procesu. Također, trebaju se poduzeti mjere za zaštitu djeteta od izlaganja javnosti kroz primjerice isključivanje medija iz sudnice za vrijeme svjedočenja djeteta.

Pravo djeteta na zaštitu od nanošenja štete tijekom pravosudnog procesa podrazumijeva da stručnjaci trebaju poduzeti mjere kako bi prevenirali nanošenje štete tijekom procesa detekcije, istrage i tužbe kako bi osigurali djetetov najbolji interes i poštivanje djetetovog dostojanstva. Kako bi to postigli, stručnjaci trebaju učinkovito postupati s djetetom tako da mu osiguraju podršku, osiguraju da dijete ima jasna očekivanja od procesa i da je njegovo sudjelovanje unaprijed isplanirano, osiguraju što ranije provođenje suđenja osim ako je odgoda u najboljem interesu djeteta, koriste procedure koje su prilagođene djeci uključujući prilagođenu sudsku okolinu, sobu za razgovore prilagođenu djeci, pauze tijekom svjedočenja, suđenja u vrijeme koje odgovara djetetu i slično. Nadalje, stručnjaci trebaju osigurati što manji broj razgovora s djetetom primjerice kroz snimanje razgovora, trebaju osigurati sigurnost djeteta i zaštitu od susreta s počiniteljem te trebaju osigurati da je dijete ispitano na osjetljiv način.

Djetetovo pravo na sigurnost podrazumijeva poduzimanje adekvatnih mjera prijavljivanja sigurnosnih rizika prikladnim autoritetima kako bi se dijete zaštitilo prije, tijekom i nakon procesa. Stručnjaci koji su u kontaktu s djetetom, radi ostvarivanja ovog prava, trebaju obavijestiti nadležne institucije ako sumnjaju na to da je dijete žrtva i svjedok ozlijeđeno, da ga se ozljeđuje ili da za to postoji mogućnost. Stručnjaci trebaju biti educirani za prepoznavanje i preveniranje zastrašivanja, prijetnji i ozljeda djeteta žrtve i svjedoka što uključuje zaštitu od susreta djeteta i počinitelja, korištenje sudskih zabrana prilaska žrtvi, traženje pritvora za optuženog te puštanje uz uvjet nekontaktiranja žrtve, kućni pritvor optuženog te pružanje policijske zaštite žrtvi kada je to moguće.

Pravo na nadoknadu štete omogućava djetetu da, kada je to moguće, primi nadoknadu štete kako bi doživjelo potpuni ispravak štete, reintegraciju i oporavak. Postupci za postizanje nadoknade trebaju biti osjetljivi i pristupačni te je poželjno da se kombiniraju sudski procesi i procesi nadoknade s neformalnim pravnim postupcima u zajednici kao što je, primjerice, restorativna pravda. Nadoknada može uključivati nadoknadu od strane počinitelja, pomoć iz fondova za žrtve koje financira država te nadoknadu štete koja je određena građanskim postupcima. Kada je to moguće, trebaju se pokriti i troškovi socijalne i edukativne reintegracije, medicinski tretman, tretmani mentalnog zdravlja i pravne usluge.

Pravo na posebne preventivne mjere odnosi se na posebne strategije koje se trebaju poduzeti za djecu žrtve i svjedoke kao posebno ranjivu skupinu za ponovnu viktimizaciju. Pri primjeni strategija, treba se uzeti u obzir prirodu viktimizacije kao što je primjerice zlostavljanje u obitelji, seksualno iskorištavanje, zlostavljanje u institucionalnom okruženju i trgovanje djecom.

Kako bi se ove Smjernice provodile u radu s djecom bitno je da stručnjaci dobiju adekvatne informacije, edukaciju i trening za poboljšanje i uspostavljanje specijaliziranih metoda i pristupa djeci žrtvama i svjedocima kako bi ih se zaštitilo i postupalo s njima s osjetljivošću i učinkovitošću te da dobiju potreban trening za učinkovito prepoznavanje potreba djeteta. Nadalje, treba se poticati interdisciplinarni i suradnički pristup u pomaganju djeci, međunarodna suradnja i korištenje Smjernica kao podlogu za stvaranje novih zakona, standarda i protokola.

Naposljetku, stručnjaci trebaju evaluirati i preispitati svoju ulogu kako bi osigurali zaštitu prava djece i učinkovito provođenje Smjernica (Ured za droge i kriminalitet Ujedinjenih naroda, 2006).

3.1.2. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta je međunarodni dokument koji je usvojen na Glavnoj skupštini Ujedinjenih naroda 1989. godine i do današnjeg dana prihvaćena je u 196 država, uključujući i Republiku Hrvatsku od 1991. godine, a predstavlja najšire prihvaćeni i najvažniji globalni ugovor kojim se prepoznaju i štite prava djece.

Konvencija na samom početku definira pojam djeteta kao svaku osobu mlađu od 18 godina života, osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete, granica punoljetnosti ne odredi ranije.

Države stranke koje su potpisale Konvenciju moraju poduzeti sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zlouporaba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje dok o djetetu brine roditelj, zakonski skrbnik ili druga osoba koja je odgovorna za dijete. Mjere zaštite moraju, po potrebi, obuhvatiti djelotvorne postupke uvođenja socijalnih programa za pružanje potrebne pomoći djetetu i onima koji o njemu brinu te za druge oblike prevencije i utvrđivanja, izvješćivanja, ukazivanja, istraživanja, postupanja i praćenja zlostavljanja djeteta i, ako je potrebno, za uključivanje suda.

Nadalje, Konvencijom je definirano da se države stranke obvezuju da će zaštititi dijete od svakog oblika spolnog izrabljivanja i zlostavljanja. U tu svrhu će osobito poduzeti sve nacionalne, bilateralne i multilateralne mjere kako bi spriječile navođenje ili primamljivanje djeteta na bavljenje bilo kojom nezakonitom spolnom djelatnošću, izrabljivačku uporabu djeteta u prostituciji ili nekoj drugoj nezakonitoj spolnoj djelatnosti te izrabljivačku uporabu djeteta u pornografskim predstavama i materijalima. Također, države stranke se obvezuju da će poduzeti sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mjere kako bi spriječile otmicu, prodaju i trgovanje djecom u bilo koju svrhu i u bilo kojem obliku. Sukladno tome, u Konvenciji je definirano da će države stranke štititi dijete od svih drugih oblika izrabljivanja koji na bilo koji način štete dobrobiti djeteta.

Kada unatoč poduzetim mjerama za sprječavanje bilo kojeg oblika zlostavljanja do njega ipak dođe, tada Konvencija nalaže da države stranke trebaju poduzeti sve odgovarajuće mjere za promicanje tjelesnog i duševnog oporavka i vraćanja u društvo djeteta koje je žrtva bilo kojeg oblika zapostavljanja, izrabljivanja ili zlostavljanja; mučenja ili bilo kojeg drugog oblika okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupka ili kazne te oružanog sukoba. Oporavak i vraćanje djeteta u društvo osigurat će se u sredini koja potiče djetetovo zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo (Ujedinjeni narodi, 1989).

3.1.3. Direktiva o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i pomoć žrtvama kaznenih djela

Direktiva o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i pomoć žrtvama kaznenih djela donesena je 25. listopada 2012. godine od strane Europskog parlamenta i Vijeća te je temeljni dokument za utvrđivanje minimalnih prava žrtava kaznenih djela u Europskoj Uniji. Cilj Direktive je osigurati da žrtve kaznenih djela dobiju odgovarajuće informacije, potporu i zaštitu te da im bude omogućeno sudjelovanje u kaznenim postupcima.

Bitan dio Direktive odnosi se na to da žrtve kaznenih djela treba prepoznati i prema njima postupati s poštovanjem, na osjetljiv i profesionalan način bez diskriminacije bilo koje vrste utemeljene na bilo kojoj osnovi poput rase, boje kože, etničkog ili socijalnog podrijetla, genetskih obilježja, jezika, religije ili uvjerenja, političkog ili nekog drugog uvjerenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovine, rođenja, invalidnosti, dobi, spola, spolnog izražavanja, spolnog identiteta, seksualnog usmjerenja, boravišnog statusa ili zdravlja. Prilikom kontakta nadležnih tijela koja postupaju u okviru kaznenog postupka i službi koje

dolaze u kontakt sa žrtvama, treba uzeti u obzir osobnu situaciju i neposredne potrebe, dob, spol, moguću invalidnost i zrelost žrtava kaznenih djela i pri tome potpuno poštujući njihovu tjelesnu, umnu i moralnu nepovredivost. Žrtve kaznenih djela trebalo bi zaštititi od sekundarne i ponovljene viktimizacije, od zastrašivanja i odmazde, trebale bi dobiti odgovarajuću potporu radi olakšavanja oporavka te bi im trebalo omogućiti dostatan pristup pravosuđu.

Pri primjeni Direktive prvenstveno se moraju uzimati u obzir interesi djece u skladu s Poveljom o temeljnim pravima (EU) te Konvencijom o pravima djeteta (UN). Dijete kao žrtva treba se smatrati punim nositeljem prava određenih u Direktivi, a prava treba ostvarivati na način kojim se u obzir uzima njegova sposobnost oblikovanja vlastitog mišljenja. Nadalje, u Direktivi se ističe da pravo djece kao žrtava na saslušanje u kaznenom postupku ne bi smjelo biti onemogućeno samo na temelju toga što je žrtva djeteta ili na temelju dobi žrtve. Također, dijete u cijelom procesu ima pravo na imenovanje skrbnika ili zastupnika, a tu ulogu može obavljati ista fizička ili pravna osoba, institucija ili tijelo.

Potpورا za žrtve, prema Direktivi, trebala bi biti dostupna od trenutka kada su nadležna tijela saznala za žrtvu, tijekom cijelog kaznenog postupka i tijekom odgovarajućeg razdoblja nakon kaznenog postupka u skladu s potrebama žrtve i pravima određenima u Direktivi. Potporu za žrtve bi trebalo osigurati na različite načine, bez pretjeranih formalnosti i dovoljnom zemljopisnom pokrivenošću u cijeloj državi članici kako bi se svim žrtvama omogućila prilika za pristupanje takvim uslugama, a žrtve koje su pretrpjele znatnu štetu zbog težine kaznenog djela mogle bi imati potrebu za uslugama specijalističkih službi za potporu.

Direktiva navodi da bi osobama koje su posebno ranjive (kao primjerice djeca) trebalo pružiti specijalističku potporu i pravnu zaštitu. Specijalističke službe za potporu trebale bi se temeljiti na integriranom i ciljanom pristupu kojim bi posebno trebalo uzeti u obzir posebne potrebe žrtava, težinu štete pretrpljene kao posljedicu kaznenog djela, kao i odnos između žrtava, počinitelja, djece i njihove šire društvene okoline. Glavna zadaća tih službi i njihovog osoblja trebalo bi biti informiranje žrtava o pravima određenima u ovoj Direktivi tako da mogu donositi odluke u okruženju koje im pruža potporu i koje prema njima postupa s dostojanstvom, poštovanjem i osjetljivošću. Vrste potpore koju bi takve specijalističke službe za potporu trebale nuditi mogle bi uključivati pružanje utočišta i sigurnog smještaja, hitnu medicinsku pomoć, upućivanje na medicinski i forenzički pregled radi prikupljanja dokaza u slučajevima silovanja ili spolnog zlostavljanja, kratkoročno i dugoročno psihološko

savjetovanje, skrb u slučaju traume, pravno savjetovanje, odvjetničke usluge i posebne usluge za djecu kao izravne ili neizravne žrtve. Od službi za potporu žrtvama se ne traži da same pružaju opsežnu specijalističku i profesionalnu ekspertizu već da, ako je to potrebno, pomažu žrtvama pri obraćanju postojećim službama za profesionalnu potporu, kao što su psiholozi.

Kada je u pitanju pomoć žrtvama, Direktiva se odnosi i na novčanu pomoć žrtvama i propisuje da žrtve ne bi trebale biti dužne snositi troškove povezane s njihovim sudjelovanjem u kaznenom postupku. Od država članica bi se trebala zahtijevati naknada samo nužnih troškova žrtava u vezi s njihovim sudjelovanjem u kaznenom postupku te se od njih ne bi smjela zahtijevati naknada troškova pravnog zastupanja žrtve.

Tijekom postupanja sa žrtvom, rizik sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde od strane počinitelja ili zbog sudjelovanja u kaznenom postupku treba ograničiti provođenjem postupka na usklađeni način i uz poštovanje, omogućujući žrtvama uspostavu povjerenja u nadležna tijela. Interakcija s nadležnim tijelima trebala bi biti što je moguće lakša te bi se trebale ograničiti nepotrebne interakcije žrtve i nadležnih tijela, djelatnicima bi se trebalo omogućiti širi raspon mjera radi sprječavanja nelagode za žrtvu tijekom sudskog postupka, a posebice tijekom vizualnog kontakta s počiniteljem, njegovom obitelji i osobama iz okruženja te publikom. Važno sredstvo za sprečavanje sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde može biti zaštita privatnosti koja se ostvaruje primjerice neobjavljivanjem ili ograničavanjem objavljivanja informacija o identitetu žrtve i mjestu boravka. Takva zaštita je posebno važna kada se radi o žrtvi djetetu i uključuje neobjavljivanje imena djeteta osim u situaciji kada je to korisno kao što je u slučaju otmice djeteta.

Kako bi se utvrdilo koje su žrtve posebno izložene riziku sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanju i odmazdi od strane počinitelja tijekom kaznenog postupka, potrebno je, prema navodima Direktive, što prije napraviti pojedinačnu procjenu koja je jedini način da se utvrdi razina rizika te posebne mjere zaštite sukladne razini rizika.

Kao žrtve u visokom riziku od sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde, Direktiva definira žrtve trgovanja ljudima, terorizma, organiziranog kriminala, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja ili iskorištavanja, rodno uvjetovanog nasilja, kaznenih djela iz mržnje te žrtve s invalidnošću i djecu kao žrtve u visokom riziku. Dakle, treba obratiti posebnu pažnju procjeni postoji li kod takvih žrtava rizik te bi trebalo s velikom vjerojatnošću pretpostaviti da će navedene žrtve imati koristi od posebnih zaštitnih mjera.

Žrtvama koje su identificirane kao žrtve podložne sekundarnoj i ponovljenoj viktimizaciji, zastrašivanju i odmazdi, kao što je prethodno navedeno, trebalo bi tijekom kaznenog postupka pružiti odgovarajuće mjere za njihovu zaštitu. Točnu prirodu takvih mjera bi trebalo odrediti putem pojedinačne procjene, uzimajući u obzir želju žrtve dok bi ključni čimbenik pri utvrđivanju jesu li potrebne posebne mjere za žrtvu ili ne, trebale biti brige i strahovi u odnosu na sam postupak. Dužnost je država članica, prema navodima Direktive, osigurati dostupnost mjera za zaštitu žrtava i članova njihovih obitelji od sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde što uključuje i zaštitu od rizika emocionalne i psihološke štete te zaštitu dostojanstva žrtava tijekom ispitivanja i svjedočenja.

Drugi dio Direktive detaljnije definira da države članice trebaju osiguravati žrtvama prije, za vrijeme i tijekom određenog razdoblja nakon kaznenog postupka (u skladu s potrebama žrtava) besplatni pristup službama za potporu žrtvama koje djeluju u interesu žrtava i poštuju načelo povjerljivosti. Članovi obitelji također imaju pristup službama za potporu žrtvama u skladu sa svojim potrebama i stupnjem štete koju su pretrpjeli kao posljedicu kaznenog djela počinjenog protiv žrtve. Takve službe te specijalističke službe za potporu žrtvama mogu se uspostaviti kao javne ili nevladine organizacije te se organizirati na profesionalnoj ili dobrovoljnoj razini.

U Direktivi se jasno navode zadaci služba za potporu žrtvama: pružanje informacija, savjeta i potpore o pravima žrtava; pružanje informacija o eventualno postojećim odgovarajućim specijalističkim službama za potporu ili izravno upućivanje na takve službe; pružanje emocionalne i psihološke potpore (ako je dostupna); pružanje savjeta o financijskim i praktičnim pitanjima; pružanje savjeta o riziku i sprečavanju sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde (ako ih ne pružaju druge službe). Specijalističke službe za potporu pružaju i utočište ili bilo koji drugi prikladan smještaj za žrtve koje su u riziku od sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde te ciljanu i integriranu potporu za žrtve s posebnim potrebama (poput žrtava spolnog nasilja, žrtava rodno uvjetovanog nasilja i žrtava nasilja u bliskim odnosima), uključujući potporu i savjetovanje nakon trauma ako to sve ne pružaju druge javne i privatne službe.

Države članice dužne su, prema Direktivi, osigurati i pravnu pomoć žrtvama ako su one stranke u kaznenom postupku.

Poseban dio Direktive se odnosi na djecu kao žrtve tijekom kaznenog postupka. Direktivom se definira da, uz ostale mjere koje imaju sve žrtve, za djecu države članice trebaju osigurati i

sljedeće: mogućnost audiovizualnog snimanja razgovora s djetetom i korištenje tih snimki kao dokaza u kaznenom postupku; imenovanje posebnog zastupnika od strane nadležnih tijela za dijete kao žrtvu tijekom istraga u kaznenom postupku i tijekom samog postupka u slučajevima kada je nositeljima roditeljske skrbi nacionalnim pravom zabranjeno zastupanje djeteta zbog sukoba interesa, ako dijete kao žrtvu ne prati obitelj ili ako je odvojeno od obitelji; kada dijete kao žrtva ima pravo na odvjetnika, tada ima pravo na pravni savjet i zastupanje u svoje ime u postupku u kojem postoji ili bi mogao postojati sukob interesa između djeteta kao žrtve i nositelja roditeljske skrbi (Europski parlament i Vijeće, 2012).

3.1.4 Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zlouporabe

Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zlouporabe sastavljena je 25. listopada 2007. godine na Lanzaroteu stoga se često naziva i Lanzarote konvencija (NN, MU, 11/2011). Svrha Konvencije je sprečavanje i suzbijanje seksualnog iskorištavanja i zlouporabe djece, zaštita prava djece žrtava seksualnog iskorištavanja i zlouporabe, unaprjeđenje nacionalne i međunarodne suradnje protiv seksualnog iskorištavanja i zlouporabe djece.

Lanzarote konvencija jasno navodi da će države članice uspostaviti učinkovite socijalne programe i pokrenuti multidisciplinarne strukture da se osigura potrebna podrška žrtvama, njihovoj bliskoj obitelji i svakoj osobi koja je zadužena za vođenje brige o njima.

Sukladno tome, svaka država članica treba poduzeti potrebne zakonske ili druge mjere kako bi ohrabrila i pružila podršku uspostavljanju informacijskih službi (telefonske ili internetske linije) za pružanje pomoći i davanje savjeta pozivateljima u tajnosti ili uz poštivanje anonimnosti.

Posebna pažnja Konvencije je posvećena pružanju pomoći žrtvama pri čemu se navodi da će svaka država članica poduzeti zakonske ili druge mjere kako bi se pružila kratkoročna i dugoročna pomoć žrtvama u fizičkom i psihosocijalnom oporavku pri čemu se u obzir moraju uzeti stavovi, potrebe i želje djeteta. Nadalje, svaka država članica će poduzeti mjere za suradnju s nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama ili drugim elementima civilnog društva koji su uključeni u pomoć žrtvama. U slučaju kada su roditelji ili osobe koje skrbe prema djetetu uključene u njegovo seksualno iskorištavanje ili zlostavljanje, tada mjere intervencije uključuju i mogućnost udaljavanja navodnog počinitelja te mogućnost

udaljavanja žrtve od njezinog obiteljskog okruženja, a uvjeti i trajanje takvog udaljavanja određuju se u skladu s najboljim interesima djeteta. Također, svaka država članica će poduzeti zakonske ili druge mjere da bi osigurala terapijsku pomoć (posebice hitnu psihološku skrb) i bliskim osobama žrtve.

Svako počinjeno kazneno djelo može imati otežavajuće okolnosti, a Lanzarote konvencija jasno definira da svaka država članica treba usvojiti zakonske ili druge mjere potrebne kako bi se osiguralo da se određene okolnosti, u skladu s relevantnim odredbama unutarnjeg prava, uzmu u obzir kao otežavajuće prilikom određivanja sankcija za kaznena djela utvrđena Konvencijom. Otežavajuće okolnosti, prema navodima Konvencije, su: kaznenim djelom je ozbiljno narušeno fizičko ili mentalno zdravlje žrtve; kaznenom djelu je prethodilo ili je bilo popraćeno mučenjem ili ozbiljnim nasiljem; kazneno djelo je počinjeno protiv osobito ranjive žrtve; kazneno djelo je počinio član obitelji, osoba koja živi s djetetom ili osoba koja je zloupotrijebila svoj autoritet; kazneno djelo je počinilo nekoliko osoba koje su zajedno djelovale; kazneno djelo je počinjeno u okviru zločinačke organizacije i počinitelj je prethodno osuđivan za kaznena djela iste naravi.

Po pitanju zaštite djeteta u kaznenom postupku, Konvencija navodi da svaka država članica treba usvojiti zakonske ili druge mjere kako bi osigurala da istraga i kazneni postupci budu provedeni u najboljem interesu djeteta te poštujući njegova prava. Nadalje, svaka država članica treba usvojiti pristup zaštite žrtve, osiguravajući tako da istrage i kazneni postupci ne pogoršavaju traumu koju je dijete iskusilo te da odgovor kaznenog pravosuđa bude popraćen s pomoći žrtvi, kada je to prikladno.

Svaka država članica, prema Konvenciji, treba usvojiti zakonske ili druge mjere potrebne kako bi zaštitila prava i interese žrtava (uključujući njihove posebne potrebe kao svjedoka) u svim fazama istrage i kaznenih postupaka. To se posebno odnosi na sljedeće postupke: da ih se obavijesti o njihovim pravima i uslugama koje su im omogućene; da ih se obavijesti o radnjama poduzetim nakon kaznene prijave; da ih se obavijesti o optužbama, općem napredovanju istrage ili postupka te o njihovoj ulozi i rezultatu predmeta; da se osigura da žrtve budu obaviještene kada je osoba protiv koje je pokrenut kazneni progon ili osuđena osoba privremeno ili konačno puštena na slobodu; da im se omogući da budu saslušane, da pruže dokaze i da izaberu način da njihovi stavovi, potrebe i zabrinutosti budu predstavljeni te uzeti u obzir; da im se omoguće usluge potpore tako da njihova prava i interesi budu predstavljeni i uzeti u obzir; da se zaštiti njihovu privatnost, identitet i ugled te spriječi javno

širenje bilo kakvih informacija koje bi mogle dovesti do identifikacije žrtava; da se osigura sigurnost žrtava, njihovih obitelji te osoba koje svjedoče u njihovu korist od zastrašivanja, odmazde i ponovne viktimizacije; da se osigura izbjegavanje kontakta između žrtve i počinitelja u prostorijama suda ili policije osim ako se utvrdi drugačije u najboljem interesu djeteta ili ako istraga ili postupak zahtijevaju takav kontakt.

Svaka država članica treba osigurati da žrtve imaju pristup (od prvog kontakta s nadležnim tijelima) informacijama o relevantnim sudskim i upravnim postupcima. Nadalje, država članica treba osigurati da žrtve imaju pristup besplatnoj pravnoj pomoći u slučajevima kada je moguće da žrtva dobije status stranke u kaznenom postupku. Svaka država članica će osigurati mogućnost da pravosudna tijela imenuju posebnog zastupnika za žrtvu kada ona ima status stranke u kaznenom postupku i kada nositeljima roditeljske odgovornosti nije dopušteno zastupati dijete u takvim postupcima zbog sukoba interesa. Također, svaka država članica treba osigurati (putem zakonodavnih ili drugih mjera i u skladu s uvjetima koje propisuje njezino unutarnje pravo) da bilo koja skupina, zaklada, udruga ili vladina ili nevladina organizacija ima mogućnost pomagati i/ili pružati potporu žrtvama uz njihovu suglasnost tijekom kaznenog postupka koji se odnosi na kaznena djela utvrđena u skladu s ovom Konvencijom.

Ono što je najvažnije je da svaka država članica osigura da informacije koje se daju žrtvama budu dane na način prilagođen njihovoj dobi i zrelosti te na jeziku koji razumiju.

Pokretanje postupka, prema Konvenciji, ne treba ovisiti o prijavi ili optužbi koju iznese žrtva te bi se postupak trebao nastaviti čak i ako žrtva povuče svoje iskaze što se može postići ako svaka država članica usvoji zakonske ili druge mjere kako bi to osigurala.

Konvencija se posebno osvrće na način razgovora s djetetom pri čemu svaka država članica treba usvojiti zakonodavne ili druge mjere potrebne kako bi se osiguralo da se razgovori s djetetom odvijaju pravilno. To uključuje različite uvjete kao što su: da se s djetetom razgovara bez neopravdanih odugovlačenja; da se razgovori s djetetom odvijaju u prostorijama uređenim ili prilagođenim u tu svrhu; da razgovore provode stručnjaci koji su prošli izobrazbu u tu svrhu; da sve razgovore sa žrtvom provode iste osobe, kada je to moguće i prikladno; da broj razgovora bude što je više moguće ograničen; da dijete može pratiti njegov zakonski zastupnik ili odrasla osoba po djetetovu izboru, osim ako je donesena obrazložena odluka o suprotnom. Najbitnija stavka se odnosi na to da svaka država članica treba usvojiti zakonodavne ili druge mjere potrebne kako bi se osiguralo da svi razgovori s djetetom žrtvom

ili svjedokom mogu biti snimani na video vrpcu te da se takvi snimljeni razgovori mogu prihvatiti kao dokaz tijekom sudskog postupka (Vijeće Europe, 2007).

3.2. Hrvatski kontekst pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije

Nakon izučavanja međunarodnih dokumenata, važno je prikazati i nacionalne politike, strategije, zakone i podzakonske akte budući da su oni temeljeni upravo na ratificiranim međunarodnim dokumentima te trebaju uvažavati odredbe tih dokumenata uz nacionalne specifičnosti koje su posebne za svaku zemlju.

3.2.1. Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine

Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine je jedan od temeljnih nacionalnih dokumenata za zaštitu, poticanje i promicanje razvoja djece. Svrha Strategije je postići djelotvornije promicanje i zaštitu prava djece u Republici Hrvatskoj kroz provedbu postojećih međunarodnih i nacionalnih standarda na području prava djece, promovirajući cjeloviti i integrativni pristup pravima djece. Strategija predstavlja multidisciplinarni i sustavni okvir koji treba biti integriran u sve ostale nacionalne, regionalne i lokalne dokumente i planove te neposredno djelovanje koje se odnosi na djecu pod vidom ostvarivanja Konvencije o pravima djeteta. Polazeći od Strategije Vijeća Europe o pravima djeteta (2012. – 2015.) (CM 2011/171) i EU Agende za prava djece, Strategija je usmjerena na četiri strateška cilja: unapređivanje sustava i osiguravanje usluga prilagođenih djeci u pet značajnih područja života djeteta (sustavu pravosuđa, sustavu zdravstva, sustavu socijalne skrbi, sustavu obrazovanja te u sportu, kulturi i drugim aktivnostima slobodnog vremena) eliminacija svih oblika nasilja nad djecom; osiguranje prava djece u ranjivim situacijama i osiguranje aktivnog sudjelovanja djece.

Prvi strateški cilj odnosi se na osiguravanje usluga i sustava prilagođenih djeci što se između ostaloga odnosi i na sustav pravosuđa koji uključuje djecu kao počinitelje, ali i kao žrtve i svjedoke kaznenih djela. Jedan od ciljeva je unaprijediti zaštitu i ostvarivanje prava djece žrtava kaznenih djela te osigurati njihovu primjerenu informiranost i sudjelovanje tijekom kaznenog postupka. Mjere koje se odnose na ovaj cilj su: u svim Županijskom sudovima osigurati primjerenu i suvremenu audio-video opremu za razgovor s djecom kao i prostorije posebno opremljene za razgovor s djecom koja su žrtve kaznenog djela tijekom kaznenog

postupka, kako bi njihovo sudjelovanje bilo aktivno, ali i primjereno zaštićeno; osigurati da su odvjetnici koji rade u kaznenim postupcima u kojima su djeca žrtve kaznenih djela adekvatno educirani u području odgoja i skrbi za mlade, sukladno zakonskim propisima, te kako bi adekvatno štitili najbolji interes djeteta i osigurali primjereno neposredno ili posredno (preko opunomoćenika) sudjelovanje djeteta u postupku; osigurati da djeca koja su žrtve kaznenog djela i njihovi roditelji/zakonski zastupnici dobiju primjerene usmene i pismene informacije (brošure) o sudskom postupku, pravima i ulozi djeteta u njemu prije davanja iskaza djeteta, za vrijeme sudskog postupka i nakon njega te osigurati da djeca i roditelji/zakonski zastupnici imaju mogućnost kontinuiranog savjetovanja i podrške prije, tijekom i nakon kaznenog postupka u predmetima kada su djeca žrtve kaznenog djela.

Nadalje, planirane su i aktivnosti u sustavu zdravstva, a jedna od njih se odnosi i na unaprjeđenje brige za mentalno zdravlje traumatizirane djece (zlostavljana, zanemarena i djeca žrtve nasilja, djeca u krizi, djeca žrtve različitih nesreća) i djece koja su pokušala samoubojstvo uz osiguravanje odgovarajućih uvjeta za njihov oporavak. Mjera aktivnosti je podržati razvoj regionalnih multidisciplinarnih timova za pomoć traumatiziranoj djeci (zlostavljanoj i zanemarenoj), djeci u kriznim situacijama i stresnim okolnostima odrastanja.

Jedna od aktivnosti u području sustava socijalne skrbi se odnosi na osiguravanje dobro prilagođene, kvalitetne i dostupne socijalne usluge za djecu i obitelji korisnike sustava socijalne skrbi. Mjere kojima se to planira postići su: razvoj kriterija za procjenu rizika i postupanje u cilju standardizacije provođenja mjera rane intervencije i drugih socijalno zaštitnih mjera i usluga iz sustava socijalne skrbi; osigurati socijalne usluge, ravnomjerno raspoređene u lokalnim zajednicama koje su ciljane i prilagođene specifičnim potrebama djece (djece s teškoćama u razvoju, djece u skrbi, djece koja žive u uvjetima siromaštva, djece u sukobu sa zakonom, djece s iskustvom zlostavljanja i zanemarivanja, djece romske nacionalne manjine, djece u obiteljima s narušenim odnosima, visoko-konfliktnim razvodima itd.) i obiteljima pod rizikom; izraditi katalog osnovnih socijalnih usluga koje treba osigurati u lokalnoj zajednici za djecu i obitelji korisnike sustava socijalne pomoći; razvijati i unaprjeđivati standarde kvalitete socijalnih usluga namijenjenih djeci korisnicima sustava socijalne skrbi te osigurati dovoljan broj kompetentnih stručnjaka za rad s djecom i obiteljima.

Drugi strateški cilj se odnosi na eliminaciju svih oblika nasilja nad djecom, a jedno od područja nasilja je seksualno iskorištavanje i zlostavljanje.

Prvi cilj Strategije koji se odnosi na zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja je eliminacija seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece u društvu kroz jačanje javne svijesti o pojavnosti seksualnog nasilja (zlostavljanja i iskorištavanja), prevalenciji i važnosti prevencije. Mjera kojom se taj cilj želi postići je javno promicanje društvene odgovornosti za zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja i nulte-tolerancije na seksualno nasilje nad djecom i važnosti zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja uz sustavnu eliminaciju tolerantnih stavova prema seksualnom nasilju.

Drugi cilj je osigurati pravo sve djece na dostupnost dobno primjerenih kvalitetnih programa prevencije seksualnog nasilja koji poučavaju djecu efikasnim samozaštitnim strategijama od seksualnog nasilja (iskorištavanja i zlostavljanja) uz sustavno razvijanje kompetentnosti roditelja i stručnjaka u prepoznavanju rizičnih faktora izloženosti seksualnom nasilju ili rizičnom seksualnom ponašanju djece i mladih, bez stigmatiziranja očekivanog i zdravog spolnog razvoja. Mjere kojima se nastoji postići taj cilj su sljedeće: u zdravstvenom odgoju učenika tijekom osnovnog i srednjeg obrazovanja osigurati dobno primjerene sadržaje koji poučavaju djecu socijalnim vještinama prijeko potrebnima za sigurne i zadovoljavajuće odnose s drugima i informiraju o rizicima od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja; educirati stručne suradnike u vrtićima i školama, liječnike u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i stručnjake u sustavu socijalne skrbi za prepoznavanje znakova seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece te razvijati dostupne i djelotvorne/evaluirane programe podrške djeci, roditeljima i stručnjacima u lokalnoj zajednici.

Treći cilj odnosi se na osiguravanje pravodobne, koordinirane i kompetentne podrške i postupanja u slučaju saznanja ili sumnje da dijete doživljava seksualno nasilje u obitelji i/ili izvan obitelji. Mjere za postizanje cilja su razvijati protokole profesionalnog djelovanja u slučaju saznanja ili sumnje da dijete doživljava seksualno nasilje u obitelji i/ili izvan obitelji te obavezno obavještavati o sumnji na zlostavljanje uz jasne etičke principe zaštite djeteta i njegove privatnosti.

Četvrti cilj je osigurati ostvarivanje najboljeg interesa djeteta u vrijeme istrage nakon seksualnog zlostavljanja zaštitom od dodatne traumatizacije kroz osiguravanje suradnje i umreženosti različitih dijelova sustava kako dijete ne bi bilo višekratno izloženo ispitivanjima nakon povjeravanja o doživljenom zlostavljanju. Mjere predviđene za postizanje cilja: promicati državnu odgovornost i odgovornost različitih sustava za zaštitu seksualno zlostavljane djece od daljnje traumatizacije zbog višekratnih ispitivanja djeteta na raznim

mjestima i od strane raznih osoba; uspostaviti model kojim se osigurava jednokratno ispitivanje djece kod sumnje na zlostavljanje u centrima za ispitivanje djece u svim većim gradovima u Hrvatskoj (ravnopravna regionalna rasprostranjenost); osigurati zakonske, stručne i organizacijske uvjete kako bi se smanjilo trajanje sudskih postupaka u slučaju seksualnog nasilja, tj. maksimalno povećala žurnost postupaka kad su oštećenici djeca i mladi; izvještajno pratiti duljinu trajanja sudskih procesa za svako razdoblje od tri mjeseca te uključivanje djeteta i obitelji u podršku žrtvama i svjedocima tijekom sudskog postupka, informiranje roditelja i djeteta o svim postupanjima.

Posljednji, peti cilj je osigurati regionalnu i pravodobnu dostupnost kvalitetnih intervencija za oporavak djece žrtava seksualnog nasilja i zlostavljanja. Mjere kojima se to planira ostvariti su uspostaviti još tri ustanove koje su ravnopravno regionalno rasprostranjene i specijalizirane za tretman seksualno zlostavljane djece (timovi stručnjaka mentalnog zdravlja) prema modelu Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, zapošljavanje odgovarajućeg broja stručnjaka mentalnog zdravlja kako bi se na lokalnoj razini osigurala dostupnost tretmana i razviti modele osiguranja podrške i psihoedukacije nezlostavljajućim roditeljima seksualno zlostavljanog djeteta.

Prvi cilj za zaštitu od trgovanja djecom je podići javnu svijest o problematici trgovanja djecom i odgovornost na nacionalnoj i lokalnoj razini za prevenciju, prepoznavanje i integraciju djece žrtava trgovanja ljudima. Mjere postizanja tog cilja su organizirati i provesti javnu kampanju o suzbijanju trgovanja ljudima s posebnim naglaskom na djecu te poticati lokalne zajednice da se koriste nacionalnim programima u području suzbijanja trgovanja ljudima i ugraditi edukaciju o problematici trgovanja ljudima u sve institucije (osnovne i srednje škole, centre za socijalnu skrb i zdravstvene ustanove).

Drugi cilj zaštite od trgovanja djecom je osigurati kontinuitet djelotvorne međusektorske suradnje u vezi s trgovanjem djecom i odgovornost u integraciji djece žrtava kroz razvoj jasnih protokola međusektorske suradnje na nacionalnoj razini i provedbu koordiniranih aktivnosti sa svim resursima vezanim uz eliminaciju trgovanja djecom. Mjere za ostvarenje cilja su provoditi edukacije u osnovnim i srednjim školama, centrima za socijalnu skrb, obiteljskim centrima i zdravstvenim ustanovama o problematici trgovanja ljudima (posebice djecom) koje se baziraju na upoznavanju s nacionalnim programima i sustavno unaprjeđivati suradnju sa socijalnim, zdravstvenim i obrazovnim ustanovama na lokalnom nivou i s tijelima

državne uprave nadležnim za problematiku trgovanja ljudima, a koji su članovi nacionalnog referalnog sustava (Ministarstvo socijalne politike i mladih, 2014).

3.2.2. Nacionalna strategija razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine

Vlada Republike Hrvatske je 2015. godine donijela odluku o donošenju Nacionalne strategije razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine. Nacionalna strategija razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima stvorena je kako bi davala smjernice budućeg razvoja tog sustava. Prvenstveni cilj Strategije je da žrtvi ili svjedoku već od samog počinjenja kaznenog djela, tijekom cijelog kaznenog odnosno prekršajnog postupka i nakon njega bude pružena odgovarajuća podrška i pomoć u svrhu izbjegavanja dodatnih trauma i prevladavanja osjećaja prepuštenosti samima sebi te radi osnaživanja za rehabilitaciju i uspostavu narušenih prava. U tom smislu, Republika Hrvatska će unaprijediti i nadograditi postojeći normativni, institucionalni i organizacijski sustav podrške žrtvama i svjedocima daljnjim aktivnostima u četiri temeljna područja: koordinacija međuresornog djelovanja sa standardizacijom postupanja u pružanju podrške i zaštiti prava žrtava i svjedoka i uz povezivanje općeg sustava i specijaliziranih programa podrške; unaprjeđenje normativnog okvira uz izgradnju informacijskog sustava za praćenje provedbe podrške žrtvama i svjedocima; daljnje uključivanje organizacija civilnog društva u sustav podrške žrtvama i svjedocima te jačanje međunarodne suradnje sa sviješću da odgovarajući sustav podrške doprinosi integritetu kaznenog postupka te učinkovitosti pravosuđa u cjelini, a nadasve da se kroz ponovnu uspostavu narušenih prava pojedinca uspostavljaju i zajedničke temeljne vrijednosti slobode, sigurnosti i pravde.

U okviru Nacionalne strategije razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima, podrška žrtvama se pruža kao primarna podrška, psihološka i pravna pomoć te fizička zaštita.

Primarna podrška obuhvaća informativnu podršku (pružanje osnovnih informacije o pravima, o tome što se događa u procesnom smislu postupka, o mogućnosti dobivanja psihološke, pravne i druge vrste podrške). Nadalje, primarna podrška se odnosi i na emocionalnu podršku (u kontekstu podrške u komunikaciji s pravosudnim institucijama kojom se nastoji ublažiti intenzitet emocija koje utječu na tjelesne funkcije i kognitivne sposobnosti te otežavaju svjedočenje, donošenje odluka i funkcioniranje) koja osim razgovora uključuje i praćenje osobe i smještaj u posebne prostorije za vrijeme boravka u instituciji (čekaonice) te u odnosu

s drugim službama za pomoć i podršku, uključuje i osnaživanje žrtve za ponovno preuzimanje kontrole nad vlastitim životom. Također, primarna podrška obuhvaća i logističku podršku koja se odnosi na: organiziranje potrebnog smještaja na lokaciji gdje se provodi postupak; organiziranje putovanja i drugih aktivnosti potrebnih za žrtve/svjedoke; pomoć oko naplate zakonski priznatih troškova; pomoć oko novčane naknade kad je ista predviđena zakonom te ostvarenje drugih oblika pomoći. Naposljetku, u okviru primarne podrške se pruža i institucionalna podrška koja uključuje koordinaciju s drugim organizacijama unutar i izvan sustava vezano za potrebe žrtve i svjedoka te se pruža i osnovna procjena potreba žrtava i svjedoka u svrhu osiguranja potrebne pomoći, podrške i mjera zaštite i upućivanja u druge institucije.

Psihološka i pravna pomoć uključuje, ovisno o potrebama žrtve i svjedoka, eventualni psihološki tretman ili konkretno pružanje pravne pomoći za koje su nadležne specijalizirane državne ili nevladine organizacije na koje se upućuju žrtve i svjedoci.

Fizičku zaštitu pruža policija u zakonom predviđenim slučajevima.

Raspon same podrške može se kretati od pružanja osnovnih informacija, preko organiziranja psihološke i pravne pomoći do fizičke zaštite (u iznimnim i visokorizičnim slučajevima), ovisno o kategoriji žrtve i svjedoka te procjeni potreba (Nacionalna strategija razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine, NN 75/15).

3.2.3. Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji od 2017. do 2022. godine

Vlada Republike Hrvatske donijela je Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji od 2017. do 2022. godine. Ciljevi Strategije su razvijati programe prevencije nasilja u populaciji djece i mladih osoba, razvijati programe prevencije usmjerene na djecu i mlade izložene nasilju u obitelji i svjedoke nasilja u obitelji radi smanjivanja međugeneracijskog prijenosa nasilja u obitelji, smanjiti pojavu nasilničkog ponašanja među mladim osobama u partnerskim vezama te djeci svjedocima i/ili žrtvama nasilja u obitelji osigurati potreban tretman (Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji od 2017. do 2022. godine, NN 20/11).

3.2.4. Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2012. do 2015. godine

Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima Vlade Republike Hrvatske donio je 2012. godine Nacionalni plan za suzbijanje trgovine ljudima za razdoblje od 2012. do 2015. godine. Glavna područja na koja su usmjerene aktivnosti i ciljevi Plana su normativni okvir; identifikacija žrtava trgovanja ljudima; otkrivanje, procesuiranje i sankcioniranje počinitelja kaznenog djela trgovanja ljudima; pomoć i zaštita žrtava trgovanja ljudima; prevencija; obrazovanje; međunarodna suradnja i koordinacija aktivnosti (Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima, 2012). Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2015. godine nije donesen.

3.2.5. Zakon o kaznenom postupku

Zakon o kaznenom postupku (ZKP) navodi nadležnost općinskih sudova u Republici Hrvatskoj koji između ostalog u nadležnosti imaju i iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju, a u nadležnosti županijskih sudova u Republici Hrvatskoj su, između ostalog, i djela spolnog odnosa s djetetom i podvođenje djeteta.

Zakon o kaznenom postupku propisuje da žrtva kaznenog djela ima određena prava koja se odnose na: pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela; pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom; pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde; pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka; pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka; pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje; pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka; pravo podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona; pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik; pravo biti obaviještena o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika; pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom prijave i podnošenja pritužbe višem državnom odvjetniku; pravo da na zahtjev žrtve bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju

osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite; pravo da na vlastiti zahtjev, žrtva bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak te druga prava propisana zakonom. Žrtvu o njezinim pravima trebaju obavijestiti sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija već pri poduzimanju prve radnje u kojoj sudjeluje, na njoj razumljiv način. Nadalje, sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija prema žrtvi moraju postupati obzirno i moraju se uvjeriti da je žrtva razumjela obavijest o pravima. Također, moraju na razumljiv način poučiti žrtvu o značenju sudjelovanja u postupku u svojstvu oštećenika i unijeti ju u zapisnik zajedno s izjavom žrtve želi li sudjelovati u postupku u svojstvu oštećenika.

ZKP-om je propisano da prije samog ispitivanja žrtve, tijelo koje provodi ispitivanje u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela treba provesti pojedinačnu procjenu žrtve. Pojedinačna procjena uključuje i utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na žrtvu te ako postoji, koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem i druge mjere propisane zakonom). U slučaju kada je žrtva kaznenog djela djeteta, pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te utvrditi koje posebne mjere zaštite treba primijeniti. Prilikom pojedinačne procjene žrtve osobito se uzimaju u obzir osobne značajke žrtve, vrsta ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela (pri tome se posebna pažnja posvećuje žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela), žrtve kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve te žrtve koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivima. Sukladno tome, pojedinačna procjena žrtve uključuje osobito žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovanja ljudima, rodno uvjetovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja i spolnog iskorištavanja ili zločina iz mržnje te žrtve s invaliditetom. Pojedinačna procjena žrtve provodi se uz sudjelovanje žrtve i uzimajući u obzir njezine želje, uključujući i želju da se ne koriste posebne mjere zaštite propisane zakonom. Tijelo koje vodi postupak, nastojat će broj ispitivanja žrtve za koju je utvrđena posebna potreba zaštite svesti na najmanju moguću mjeru.

Dio Zakona o kaznenom postupku odnosi se specifično na dijete kao žrtvu kaznenog djela koje uz prava koja pripadaju žrtvi ima i pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, tajnost osobnih podataka te isključenje javnosti. U odnosu prema djetetu, sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija dužni su prema djetetu kao žrtvi kaznenog djela

postupati posebno obzirno, imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta. Pri postupanju prema djetetu žrtvi, nadležna tijela prvenstveno će se rukovoditi najboljim interesom djeteta.

Specifičniji dio Zakona fokusira se na žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode i kaznenog djela trgovanja ljudima, koja uz ostala prava propisana Zakonom, imaju i sljedeća prava: prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom na teret proračunskih sredstava; pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava; da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ista osoba; uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve; zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja; na tajnost osobnih podataka te zahtijevati isključenje javnosti s rasprave. Ista ova prava, prema Zakonu o kaznenom postupku, imaju i žrtve za koje su utvrđene posebne potrebe zaštite.

Prijedlog za progon počinitelja kaznenog djela, prema ovome Zakonu, može podnijeti i dijete koje je napunilo šesnaest godina života. Također, žrtva može i svojom izjavom tijelu koje vodi postupak odustati od prijedloga za progon do završetka rasprave te u tom slučaju gubi pravo da ponovno podnese prijedlog (ZKP, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11; 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17).

3.2.6. Zakon o sudovima za mladež

Zakon o sudovima za mladež (ZSM) također je jedan od vodećih zakonskih dokumenata u Republici Hrvatskoj po pitanju djece počinitelja i žrtava kaznenih djela. Ovim Zakonom se uređuju odredbe za mlade počinitelje kaznenih djela (maloljetnike i mlade punoljetnike) u materijalnom kaznenom pravu, odredbe o sudovima, o kaznenom postupku i o izvršenju sankcija te propisi o kaznenopravnoj zaštiti djece. Zakon jasno navodi da je svaki kazneni postupak prema maloljetniku, protiv mlađeg punoljetnika i u predmetima kaznenopravne zaštite djece hitan.

Četvrti dio Zakona o sudovima za mladež fokusira se na kaznenopravnu zaštitu djecu.

Prema Zakonu o sudovima za mladež, za sva djela na štetu djece navedena u čl.113 nadležni su sudovi za mladež, a među tim djelima su i kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (Glava XVII. KZ-a) i trgovanja ljudima (članak 106. KZ-a), a to su upravo glave Kaznenog zakona koje sadrže sve pojavne oblike seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djeteta pokrivena zakonom.

Zakon o sudovima za mladež definira da se kazneni postupak protiv odraslih počinitelja kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta te kaznenog djela trgovanja ljudima provodi prema odredbama Zakona o kaznenom postupku. U predmetima kaznenih djela kaznenopravne zaštite djece postupaju državni odvjetnici za mladež, policijski službenici za mladež i istražitelji za mladež. Iznimno, postupaju drugi policijski službenici i istražitelji ako zbog okolnosti slučaja ne mogu postupati policijski službenici za mladež i istražitelji za mladež.

Djeca kao svjedoci oštećeni kaznenim djelom mogu se, umjesto u sudu, ispitati u svome stanu ili drugom posebno opremljenom prostoru te se na dijete ne primjenjuju odredbe o prisilnom dovođenju, novčanom i zatvorskom kažnjavanju zbog odbijanja svjedočenja, a poziv djetetu kao svjedoku upućuje se preko njegovih roditelja.

Dijete, prema Zakonu o sudovima za mladež, ima pravno na opunomoćenika kojeg će mu dodijeliti predsjednik suda za mladež na prijedlog suca za mladež, odnosno predsjednik vijeća za mladež, ako se utvrdi da je to potrebno radi zaštite prava i interesa djeteta oštećenika ili žrtve. Opunomoćenik će se postaviti iz reda odvjetnika koji moraju imati izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke mladeži te vladati osnovnim znanjima s područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe. Ova odredba zakona se posebno odnosi na kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora pet godina ili teža te kada je počinitelj kaznenih djela protiv spolne slobode i kaznenih djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, srodnik djeteta u uspravnoj lozi, srodnik djeteta u pobočnoj lozi do trećeg stupnja, srodnik po tazbini do drugog stupnja zaključno ili posvojitelj. Djetetu žrtvi kaznenog djela bit će u postupku osigurana pomoć i podrška koju će pružiti stručni suradnik županijskog, odnosno općinskog suda u sjedištu županijskog suda. Iznimno, pomoć i podršku djetetu žrtvi kaznenog djela može pružiti i druga stručna osoba na teret proračunskih sredstava ako županijski, odnosno općinski sud u sjedištu županijskog suda nema stručnog suradnika.

Radi poduzimanja mjera zaštite prava i dobrobiti djece, državni odvjetnik za mladež i sudac za mladež obavijestit će, sukladno Zakonu o sudovima za mladež, nadležni centar za socijalnu skrb o činjenicama i okolnostima koje su pridonijele ili pogodovala izvršenju kaznenog djela. Također, državni odvjetnik dužan je zatražiti od centra za socijalnu skrb pokretanje izvanparničnog postupka protiv roditelja koji zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava radi lišenja prava na roditeljsku skrb ili oduzimanje prava na život s djetetom, kada se to utvrdi tijekom kaznenog postupka (ZSM, NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15).

3.2.7. Obiteljski zakon

Obiteljski zakon (OZ) je zakon kojim se uređuju brak, izvanbračna zajednica žene i muškarca, odnosi roditelja i djece, mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, posvojenje, skrbništvo, uzdržavanje, obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija te postupci u vezi s obiteljskim odnosima i skrbništvom. U kontekstu djece žrtava seksualne viktimizacije, najbitniji je članak 108. koji propisuje da je svatko dužan obavijestiti Centar za socijalnu skrb o kršenju djetetovih prava, a posebice o svim oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja djeteta. Po primitku obavijesti, centar za socijalnu skrb dužan je odmah ispitati slučaj i poduzeti mjere za zaštitu djece. Nadalje, sud, u izvanparničnom postupku, treba roditelja koji zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava lišiti prava na roditeljsku skrb (OZ, NN 103/15).

3.2.8. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji propisuje prava žrtava nasilja u obitelji, opseg osoba na koje se Zakon odnosi, određuju se oblici nasilja u obitelji, prekršajnopravne sankcije za zaštitu od nasilja u obitelji, prikupljanje podataka o primjeni Zakona, osnivanje Povjerenstva za praćenje i unapređenje rada tijela kaznenog i prekršajnog postupka te izvršavanja sankcija vezanih za zaštitu od nasilja u obitelji te prekršajne odredbe. Osobe na koje se primjenjuje zakon o zaštiti od nasilja u obitelji su bračni drug, izvanbračni drug, životni partner, neformalni životni partner, njihova zajednička djeca te djeca svakog od njih, srodnici po krvi u ravnoj lozi, srodnici u pobočnoj lozi zaključno do trećeg stupnja, srodnici po tazbini u bračnoj i izvanbračnoj zajednici do zaključno drugog stupnja, posvojitelj i posvojenik. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji definira pojavne oblike nasilja u obitelji te među njima navodi spolno uznemiravanje (Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17).

3.2.9. Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja

Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske donio je 2012. godine Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja. Protokol je razvijen kako bi osigurao trenutnu, suosjećajnu, rodno i kulturalno osjetljivu sveobuhvatnu pomoć i potporu svih nadležnih institucija. Protokol sadrži obveze nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim seksualnom nasilju te oblike, način i sadržaj suradnje između nadležnih tijela i drugih

čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim seksualnom nasilju (Ured za ravnopravnost spolova, 2012).

3.2.10. Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece

Vlada Republike Hrvatske u 2014. godini je donijela Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece pri čemu je, naravno, jedan od oblika zlostavljanja i seksualno zlostavljanje djece. Ciljevi Protokola su unapređenje dobrobiti djece sprječavanjem zlostavljanja i zanemarivanja, osiguranje da svi poduzeti postupci i odluke koje se donose budu pravovremeno donesene i u najboljem interesu djeteta te dugoročni utjecaj na smanjenje zlostavljanja i zanemarivanja djeteta. Protokol također sadrži i obveze nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju zlostavljanja i zanemarivanja djeteta i pružanju pomoći i zaštite djeci izloženoj zlostavljanju i zanemarivanju i oblike, način i sadržaj suradnje između nadležnih tijela i drugih čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju zlostavljanja i zanemarivanja te pružanju pomoći i zaštite djeci izloženoj zlostavljanju i zanemarivanju (Vlada Republike Hrvatske, 2014).

3.2.11. Pravilnik o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima

Pravilnikom o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima uređuje se način rada odjela za podršku žrtvama i svjedocima osnovanih na županijskim sudovima i postupak osiguranja podrške žrtvama i svjedocima te se uređuje i način odabira, edukacije i organizacije rada volontera koji volontiraju u odjelu, te njihove zadaće i ovlasti (NN 133/15).

4. CILJ I METODE ISTRAŽIVANJA

4.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je stjecanje uvida u pomoć i podršku koju seksualno viktimizirana djeca moraju dobiti od nevladinih organizacija.

U svrhu realizacije cilja, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja. Prvo istraživačko pitanje se odnosi na broj nevladinih organizacija koje pružaju pomoć i podršku djeci žrtvama seksualne viktimizacije na području Republike Hrvatske. Drugo istraživačko pitanje se odnosi na utvrđivanje vrste usluga koje nevladine organizacije pružaju seksualno viktimiziranoj djeci, kojim podacima o pruženim uslugama raspolažu nevladine organizacije te stupanj i zadovoljstvo suradnjom nevladinih organizacija s drugim državnim tijelima i službama.

4.2. Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja čine nevladine organizacije na području Republike Hrvatske koje se nalaze na popisu organizacija Ministarstva pravosuđa (<https://pravosudje.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-6366/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrska-zrtvama-i-svjedocima/6156>), osim organizacija koje su specifično specijalizirane za primjerice, stradale u prometu i slično. Od ukupno 90 nevladinih organizacija kojima je poslan anketni upitnik putem *e-maila*, nakon eliminacije organizacija koje nisu u potpunosti odgovorile na anketni upitnik te organizacija koje nisu navele bitne informacije kao što je primjerice naziv organizacije, ukupni uzorak istraživanja odnosi se na 32 nevladine organizacije na području Republike Hrvatske. Popis nevladinih organizacija kojima je poslan anketni upitnik po određenim županijama, nalazi se u Tablici 2.

Tablica 2 Popis organizacija po županijama kojima je poslan anketni upitnik

Bjelovarsko-bilogorska županija	Iris
Brodsko-posavska županija	Caritas Informativno pravni centar Udruga Brod
Dubrovačko-neretvanska županija	Caritas Udruga Deša Udruga Feniks*
Istarska županija	Centar za građanske inicijative Poreč Obiteljsko savjetovalište- biskupija porečko-pulska Sigurna kuća Istra Udruga Suncokret

	Udruga za promicanje kreativnosti Merlin
Karlovačka županija	Ženska grupa Korak
Koprivničko-križevačka županija	/
Krapinsko-zagorska županija	CESI- Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje
Ličko-senjska županija	/
Međimurska županija	Sigurna kuća Čakovec Udruga Zora
Osječko-baranjska županija	Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Centar za zlostavljanu i nestalu djecu Društvo za psihološku pomoć Sunce Izvor- ženska udruga Msvijet- medijacijski centar Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja Osijek
Požeško-slavonska županija	Centar za podršku i razvoj civilnog društva Delfin
Primorsko-goranska županija	Centar za participaciju žena u društvenom životu Gradsko društvo Crvenog križa Idem i ja- centar za zdravo odrastanje* Udruga Lori Udruga Oaza SOS Rijeka- centar za nenasilje i ljudska prava Studentski savjetovanišni centar Sv. Ana- Caritasov dom za žene i djecu Dječji dom Tić Udruga U.Z.O.R.* Ženska grupa Lošinj
Sisačko-moslavačka županija	Centar za žene Adela Društveni centar Kostojnica Udruga IKS Agencija lokalne demokracije Sisak Projekt građanskih prava
Splitsko-dalmatinska županija	Bijeli krug Hrvatske Caritas nadbiskupije Split- sklonište za žene i djecu, žrtve obiteljskog nasilja Udruga Domne Udruga Mentor Udruga Mi Udruga Most Savjetovanište Lanterna Dalmatinski odbor solidarnosti Udruga Srma Organizacija za integritet i prosperitet*
Šibensko-kninska županija	Caritas Udruga Zvonimir
Varaždinska županija	Utočište sv. Nikola
Virovitičko-podravka županija	SOS Virovitica
Vukovarsko-srijemska županija	Sigurna kuća Udruga za podršku žrtvama i svjedocima

	Udruga žena Vukovar Centar za mir
Zadarska županija	Caritas Crveni križ Udruga Duga* Udruga Prospero
Grad Zagreb i Zagrebačka županija	Autonomna ženska kuća Zagreb Udruga B.a.B.e. Udruga Bolja Budućnost Caritas Centar za žene žrtve rata Rosa Duga- dom za djecu i odrasle Udruga Mobbing Modus Psihološki centar Tesa RTC- Rehabilitacijski centar za stres i traumu Centar Sirius Plavi telefon SOIH Zagreb pride Centar Ženska soba Ženska pomoć sada Udruga ŽOP Dječja posla Hrabri telefon Udruga Krila ljubavi Savjetovalište Luka Ritz Udruga za djecu, mlade i obitelj HOP* Hrvatski Crveni križ Centar za mirovne studije Građanski odbor za ljudska prava Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava Hrvatski pravni centar Centar Iskorak Kuća ljudskih prava

*- nije isporučena e-mail poruka

4.3. Instrument

U istraživanju je korišten anketni upitnik koji je kreiran posebno za svrhu provedbe istraživanja. Instrument istraživanja izrađen je po uzoru na upitnik koji je razvijen u okviru projekta „Ciljana i rana procjena potreba i podrška žrtvama kaznenih djela“ (TEVNAS) kojeg je proveo Hrvatski pravni centar (Hrvatski pravni centar, 2016). Također, konzultiran je i instrument korišten u studiji mapiranja terapijskih usluga za žrtve seksualne viktimizacije u Velikoj Britaniji 2015. godine (Allnock, Sneddon i Ackerley, 2015).

Anketni upitnik sastojao se od tri dijela: opće informacije o nevladinoj organizaciji, rad sa žrtvama kaznenih djela i prekršaja te suradnja i razvoj. U okviru općih informacija, prikupljene su informacije o ciljevima nevladinih organizacija, aktivnostima nevladinih organizacija, korisnicima usluga nevladinih organizacija, trenutnom broju zaposlenih i trenutnom broju volontera u nevladinim organizacijama. U drugom dijelu anketnog upitnika o radu sa žrtvama kaznenih djela i prekršaja, prikupljene su informacije o skupinama žrtava kaznenih djela i prekršaja kojima se nevladina organizacija bavi, je li organizacija specijalizirana za rad s određenom skupinom žrtava kaznenih djela i prekršaja, vrstama usluga koje nevladine organizacije pružaju žrtvama kaznenih djela i prekršaja, postoji li lista čeka za pružanje određenih oblika pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja, jezicima na kojima se pružaju usluge pomoći i podrške, koje vrste neposrednog rada pruža nevladina organizacija, prosječno trajanje usluga pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja, stručnjacima koji provode usluge pomoći i podrške te jesu li specijalizirani za rad sa žrtvama određenih vrsta kaznenih djela, imaju li nevladine organizacije predviđeno vrijeme za neposredan rad sa žrtvama kaznenih djela i prekršaja, pružaju li nevladine organizacije usluge pomoći i podrške i vikendom, kako se sve žrtve mogu obratiti nevladinim organizacijama, vode li nevladine organizacije evidenciju o žrtvama s kojima rade te koje sve podatke o žrtvama evidentiraju, kojem otprilike broju žrtava su nevladine organizacije pružile neku uslugu pomoći i podrške u 2017. godini, kako žrtve obično saznaju za nevladinu organizaciju (odnosno, tko ih uputi u određenu organizaciju), pruža li organizacija usluge pomoći i podrške djeci žrtvama seksualnih delikata i trgovanja djecom te koje institucije/nevladine organizacije na području županije pružaju usluge pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije. U zadnjem dijelu anketnog upitnika o suradnji i razvoju, prikupljene su informacije o stupnju suradnje i zadovoljstvu suradnjom nevladinih organizacija s drugim nevladinim organizacijama ili državnim institucijama (MUP/policija, centri za socijalnu skrb, državno odvjetništvo/sud, zdravstvene institucije, pravobranitelji, Ured za ljudska prava), o najznačajnijim izazovima s kojima se nevladine organizacije susreću u pružanju usluga pomoći i podrške te što bi im bilo potrebno za unaprjeđenje usluga pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja.

4.4. Postupak provedbe istraživanja i obrada rezultata

Istraživanje je provedeno u *online* formatu tako da je poveznica za upitnik poslana na *e-mail* adrese prethodno navedenih nevladinih organizacija (N=90) zajedno s uvodnim objašnjenjem

svrhe istraživanja. Od ukupnog broja nevladinih organizacija kojima je poslan anketni upitnik, na *e-mail* adrese ukupno šest organizacija, *e-mail* nije isporučen. Anketni upitnik su ispunjavali zaposlenici nevladinih organizacija u periodu od 09. do 30. svibnja te se u tom periodu nije slao dodatni podsjetnik organizacijama da odgovore na anketni upitnik. Prilikom obrade podataka, iz ukupnog uzorka su izuzete nevladine organizacije koje nisu u potpunosti riješile anketni upitnik tako da uzorak na kojemu je napravljena analiza čini ukupan broj od 32 nevladine organizacije na području Republike Hrvatske.

Pri obradi podataka korištena je deskriptivna analiza (frekvencije odgovora, standardna devijacija, aritmetička sredina).

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

5.1. Osnovne informacije o organizaciji

Prvi dio anketnog upitnika odnosi se na osnovne informacije o nevladinim organizacijama koje su sudjelovale u istraživanju. Nazivi nevladinih organizacija i ključni ciljevi tih nevladinih organizacija, tablično su prikazani (Tablica 3). Od ukupnog uzorka (N=32), na upit o ciljevima organizacije odgovorilo je ukupno 29 nevladinih organizacija. Iz navedenih ciljeva nevladinih organizacija jasno proizlazi da većina nevladinih organizacija u statutu navodi promicanje i zaštitu ljudskih prava. Manji broj nevladinih organizacija se specijalizira za zaštitu prava žena ili zaštitu prava žena, djece i obitelji. Ukupno četiri nevladine organizacije obuhvaćene istraživanjem u ciljevima navode i pružanje smještaja žrtvama nasilja. Niti jedna od navedenih nevladinih organizacija u svojim ciljevima ne spominje specifično pružanje usluga pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije.

Tablica 3 Naziv i ciljevi nevladine organizacije

Naziv Vaše organizacije:	Koji su ciljevi vaše organizacije (prema statutu):
Ženska grupa Karlovac "Korak"	Udruga je osnovana u cilju zaštite ljudskih, a posebno ženskih i dječjih prava, zaštite obitelji i zaštite od nasilja. ŽGK „Korak“ sebe vidi kao stabilnog samostalnog neovisnog partnera državnih institucija u području ljudskih prava, zaštite žena i djece od nasilja te ostvarivanja ravnopravnosti spolova i jednakih mogućnosti za žene i muškarce.
Psihološko savjetovalište Sveučilišnog savjetovališnog centra Sveučilišta u Rijeci	Pružanje besplatne psihološke podrške i pomoći studentima i djelatnicima Sveučilišta u Rijeci
Projekt građanskih prava Sisak	Cilj udruge je promocija i zaštita ljudskih prava i temeljnih vrijednosti građana, razvoj demokratske političke kulture i razvoj lokalne zajednice, razvoj civilnog društva, poticanje socijalnog partnerstva i međusektorskog dijaloga te razvoja međusektorske i sektorske suradnje na lokalnoj i međunarodnoj razini, borba protiv nejednakog postupanja, borba protiv korupcije, borba protiv nasilja, borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti, poticanje gospodarskog razvoja, promicanje volonterstva i socijalnih usluga u zajednici, promicanje i poticanje ruralnog razvoja i ekološke svijesti, zaštita okoliša i prirode, promicanje i potpora cjeloživotnog učenja i izvaninstitucionalnog obrazovanja, izgradnje, jačanja i učvršćivanja humanizma i pružanje humanitarne pomoći.

	Ovi ciljevi zahtijevaju suradnju i koordinaciju rada s ostalim organizacijama u zemlji i izvan nje te vlastima u RH i drugim zemljama.
Udruga za pomoć i edukaciju žrtava mobbinga	Ciljevi rada Udruge su: - zaštita ljudskih prava, - unaprjeđivanje kvalitete života pojedinaca, obitelji i zajednica promicanjem, unaprjeđenjem i razvojem demokratske političke kulture, - promicanje socijalnog poduzetništva, - međunarodna razvojna suradnja, - socijalne usluge, odgoj i obrazovanje, socijalnom djelatnošću te zaštitom zdravlja. Udruga Mobbing provodi projekte i programe koji su od interesa za opće dobro u Republici Hrvatskoj.
Ženska soba - Centar za seksualna prava	• aktivno zalaganje protiv svih oblika spolne, rodne i seksualne diskriminacije; • osnaživanje žena u aktivnom traženju i zaštiti osnovnih ljudskih prava; • promocija i zaštita seksualnih prava u skladu s Deklaracijom o seksualnim pravima; • uvođenje sveobuhvatne seksualne edukacije temeljene na znanstvenim činjenicama na svim razinama obrazovanja; • promicanje pozitivnih stavova o ženskoj seksualnosti, seksualnom zdravlju i slobodi izbora; • aktivno zalaganje protiv diskriminacije na temelju rodnog izražavanja i/ili identiteta, seksualne orijentacije te interseksualnih karakteristika; • prevencija seksualnog nasilja protiv žena te seksualnih i rodni manjina; • pružanje direktne pomoći ženama koje su preživjele seksualno nasilje; • osnaživanje LGBTIQ populacija u zahtijevanju svojih osnovnih ljudskih prava; • osnaživanje mladih u borbi protiv spolne, rodne i seksualne diskriminacije.
Centar za žene žrtve rata - ROSA	Ciljevi Centra ROSA su: - Ostvarenje prava žena na život bez nasilja - Izgradnja mira i suočavanje s prošlošću uključivanjem rodne dimenzije - Unaprjeđenje zakona i politika i njihove provedbe u području ženskih ljudskih prava - Povećanje utjecaja civilnog društva i feminističkog pokreta na društvene promjene
Udruga Brod grupa za ženska ljudska prava	Promocija i zaštita ženskih prava
Udruga za pomoć žrtvama Bijeli krug Hrvatske	Pružanje podrške i pomoći djeci i mladima bez odgovarajuće roditeljske skrbi, iz siromašnih obitelji, žrtvama kaznenih djela i nasilja, kao i drugim ugroženim skupinama kojima je pomoć potrebna; unapređenje svih oblika socijalne i obiteljsko-pravne zaštite prava i interesa djece i mladih
Centar za nestalu i	Udruga je osnovana u cilju promicanja, razvoja i unapređenja zdravlja i kvalitete života djece i mladih što među ostalim podrazumijeva i promicanje i zaštitu prava

zlostavljanu djece	i interesa djece i mladih, prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece i mladih u bilo kojem obliku, sigurnost djece i mladih na internetu, pružanje socijalnih usluga (smještaj i skrb o djeci i mladima bez adekvatne skrbi i/ili s poremećajima u ponašanju, podršku obitelji, savjetovanje), prevenciju nestanaka djece i mladih te općenito fenomen nestale djece.
SIGURNA KUĆA ISTRA	Osigurati zbrinjavanje i smještaj žena žrtava nasilja i davanje drugih oblika podrške. Promocija i zaštita prava žena. Podizanje svijesti o važnosti poštivanja prava na život bez nasilja. Razvoj skloništa i savjetovališta u Istri Jačanje kapaciteta članova/ca SKI
Ženska grupa Karlovac "Korak"	Zaštita i promocija ženskih i dječjih ljudskih prava.
Udruga za zaštitu obitelji- Rijeka	- zaštita osoba ugroženih nasiljem, - prevencija rizičnih ponašanja i razvoja ovisnosti, - unapređenje mentalnog zdravlja, - unapređenje građanskih prava
Kuća ljudskih prava Zagreb	Cilj Kuće ljudskih prava je ostvarivanje slobodnog, otvorenog, pluralističkog, demokratičnog, ravnopravnog i inkluzivnog društva utemeljenog na poštivanju, zaštiti i promociji najviših standarda i normi ljudskih prava i sloboda.
Udruga za civilno društvo i kvalitetu življenja Srma	Ciljevi osnivanja udruge su razvoj civilnog društva i poboljšanje kvalitete življenja - promicanje, razvoj i unaprjeđenje civilnog društva i kvalitete života u lokalnim zajednicama kroz razvoj civilnog društva, jačanje socijalne kohezije, cjeloživotno volontiranje i neformalno obrazovanje, aktivno uključivanje građana u kreiranje društva po mjeri građana te pružanje usluga od interesa za opće dobro.
Udruga B.a.B.e. Budi aktivna. Budi emancipirana.	- Postizanje rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti za sve rodove u RH - Smanjena pojavnost svih oblika rodno uvjetovanog nasilja - Razvoj rodno osjetljivih medija i promjena javnog diskursa po rodnim pitanjima - Razvoj odgojno-obrazovnog sustava koji promiče rodnu ravnopravnost, ljudska prava i razvoj demokratske kulture - Formiranje adekvatnih i primjenjivih zakonodavnih procedura javnih politika i provedbenih mjera
Udruga Zora	Ciljevi i svrha osnivanja Udruge su: • Zaštita ljudskih prava i sloboda, suzbijanje diskriminacije, promicanje ravnopravnosti spolova; • prevencija nasilja, razvijanje nenasilnih metoda i promicanje društvene solidarnosti; • podizanje svijesti o problemima od općeg društvenog interesa, spolno reproduktivnom zdravlju te problemima društveno isključenih i marginaliziranih skupina; • potpora razvoju civilnog društva i lokalne zajednice, volonterstvu i aktivnom djelovanju mladih/aktivnom građanstvu;

	• promicanje cjeloživotnog učenja i ne-institucionalnog obrazovanja posebice odgoja i obrazovanja za zaštitu i promicanje ljudskih prava; • podrška socijalno isključenim i marginaliziranim skupinama; • humanitarno djelovanje (poboljšavanje kvalitete života i zdravlja socijalno isključenih)
Dječji dom "Tić" Rijeka	Djelatnost Doma je: - pružanje socijalne usluge za djecu i mlađe punoljetne osobe bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi kao usluge poludnevnog boravka (u daljnjem tekstu: Korisnik), - pružanje socijalne usluge savjetovanja djeci i mladima bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeci i mladima koji imaju iskustvo ili su u riziku za zlostavljanje i/ili zanemarivanje, - pružanje socijalne usluge savjetovanja i pomaganja djeci i mladima nakon izlaska iz skrbi i djeci smještenoj u udomiteljskim obiteljima, - pružanje socijalne usluge savjetovanja i pomaganja primarnim ili udomiteljskim obiteljima, - pružanje socijalne usluge savjetovanja i pomaganja posvojiteljskim obiteljima. Osim djelatnosti utvrđenih u stavku 1. ovoga članka, Dom može obavljati i druge djelatnosti, ako se one u manjem opsegu ili uobičajeno obavljaju uz djelatnost iz stavka 1. ovoga članka.
Centar za mirovne studije	Promicanje kulture nenasilja i društvene promjene povezujući obrazovanje, istraživanje, rad na javnim politikama i aktivizam odnosno promicanje i podupiranje vrijednosti nenasilja, društvene pravde, poštivanja ljudskih prava, prava na jednako postupanje, snošljivosti te prihvaćanja razlika i različitosti. Centar razvija participativne procese učenja koji uključuju promišljanje, artikulaciju i razmjenu praktičnih iskustava osoba čiji je poziv transformacija sukoba i izgradnja društveno pravednih odnosa.
Hrvatski pravni centar	Ciljevi HPC-a su uspostava i unapređivanje vladavine prava, socijalne pravde i pluralističke demokracije u Republici Hrvatskoj, uključujući promicanje značaja civilnog društva i zaštitu ljudskih prava, a posebno doprinosom: a) razvoju pravnog poretka Republike Hrvatske u skladu s međunarodnim i europskim standardima zaštite temeljnih prava i sloboda pojedinca i manjinskih prava, kao i pravnog ograničavanja nositelja državne i javne vlasti; b) promicanju načela učinkovitosti i djelotvornosti te dobrog upravljanja u javnom sektoru; c) unapređivanju zakonitosti, javnosti i stručnosti u djelovanju pravosuđa, tijela državne uprave te tijela jedinica regionalne i lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj, a napose nezavisnosti sudova, sudske nadzora uprave i profesionalne etičnosti sudaca/tkinja i državnih službenika/ca te nepristranog i što potpunijeg javnog informiranja o djelovanju pravosuđa i javne uprave; d) djelotvornoj pravnoj zaštiti sloboda i ostvarivanju prava politički, ekonomski ili socijalno ugroženih pojedinaca i skupina u Republici Hrvatskoj; e) zaštiti prava na jednako postupanje i zakonito pružanje besplatne pravne pomoći; f) razvijanju intelektualnog potencijala za unapređivanje pravnog poretka u

	Republici Hrvatskoj; g) izgradnji sustava pravnog informiranja, poticanju pravnog izdavaštva i rasprava o pravnim temama te pomoći pravnim i pravničkim udrugama.
Dom za žrtve obiteljskog nasilja "Utočište Sveti Nikola"	Dom pruža usluge privremenog smještaja u kriznim situacijama, smještaj za djecu i odrasle osobe žrtve obiteljskog nasilja
Udruga za zaštitu žena i djece žrtava obiteljskog nasilja "Iris" Bjelovar	Prema Klasifikaciji djelatnosti Udruga u registru udruga Udruga obavlja socijalnu djelatnost, te djelatnosti demokratske, političke kulture, a ciljana skupina su žene i djeca žrtve obiteljskog nasilja. Udruga skrbi o zaštiti žena i djece žrtava obiteljskog nasilja pružajući im smještaj i psihosocijalnu pomoć. Udruga je osnovana sa svrhom promicanja i unapređivanja ženskih ljudskih prava na načelima „Opće deklaracije o ljudskim pravima i Konvencije Ujedinjenih naroda za eliminaciju svih oblika diskriminacije (CEDAW) i Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Udruga obavlja i poslove privremenog smještaja žena i djece žrtava obiteljskog nasilja u Skloništu za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja, te potiče odgovorno roditeljstvo.
Zagreb Pride	(1) Cilj Zagreb Pridea je ostvarenje slobodnog, demokratskog, sekularnog, emancipiranog i civilnog društva u kojemu su temeljne vrijednosti sloboda, mir, nenasilje, individualnost, pravednost, rodna i spolna ravnopravnost, sloboda govora te očuvanje, promicanje i prihvaćanje različitosti, sloboda izražavanja kao i pravo na samoidentifikaciju i samodefiniciju. (2) Kroz edukaciju, istraživanje, javno zagovaranje, osnaživanje i direktnu akciju Zagreb Pride bori se za LGBTIQ osobe i zajednicu, nenormativne obitelji i društvo u cjelini te radi na dokidanju svih oblika diskriminacije uz punu promociju, poštivanje i zaštitu ljudskih prava.
UDRUGA ZA PODRŠKU ŽRTVAMA I SVJEDOCIMA	CILJEVI : •Sveobuhvatna podrška žrtvama i svjedocima •Pružanje besplatne pravne pomoći •Pružanje psihosocijalnih usluga •Promoviranje prava žrtava i svjedoka te ukazivanje na njihove potrebe i probleme •Zalaganje za poboljšanje pravnog i socijalnog položaja žrtava i svjedoka •Praćenje i istraživanje trendova u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji kao osnova za zagovaranje daljnjeg razvoja sustava podrške u Republici Hrvatskoj
Dom za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja "Duga-Zagreb"	- pružanje usluga u okviru privremenog smještaja: stanovanja, prehrane, brige o zdravlju, održavanja osobne higijene i njege, socijalnog i psihosocijalnog tretmana, djeci i odraslim članovima obitelji izloženim obiteljskom nasilju, u pravilu do 6 mjeseci, a iznimno do godinu dana; - pružanje usluga savjetodavnog rada i žrtvama obiteljskog nasilja kojima nisu

	osigurane usluge privremenog smještaja. - pružanje usluge psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji, temeljem sudske odluke kao sigurnosne ili zaštitne mjere u cilju zaustavljanja nasilja u obitelji te pomoći žrtvi obiteljskog nasilja
Savjetovalište za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja	savjetovalište nema statuta već je dio Ustanove
Psihološki centar TESA	Provođenje psiholoških savjetovanja (telefonom, internetom i uživo) i psihoedukacija u svrhu poticanja mentalnog zdravlja djece, mladih, obitelji i svih građana.
Centar za građanske inicijative Poreč	- Promicanje, zaštita i unaprjeđivanje ljudskih prava, posebice ženskih ljudskih prava na feminističkim načelima - pomoć razvoju demokratskog procesa promoviranjem pluralizma kao načela ustrojstva države i društva koji legitimira građane da slobodno ostvaruju svoje interese; - poticati razvoj lokalne samouprave, organizacija civilnog društva i zajednice kao okvira za unapređenje kvalitete življenja i zadovoljavanja svakodnevnih potreba i interesa građana i građanki; - osposobljavanje Udruga za kvalitetno i učinkovito pružanje usluga, djelovanje te ostvarivanje financijskih, stručnih i ostalih neophodnih kapaciteta za razvoj novih inicijativa
Savjetovalište za žrtve obiteljskog nasilja Đakovačko-osječke nadbiskupije	Savjetovalište za žrtve obiteljskog nasilja djeluje pri Bračnom i obiteljskom savjetovalištu Đakovačko-osječke nadbiskupije. Prema dekretu o osnivanju zadaća Bračnih i obiteljskih savjetovališta je sljedeća: • praćenje bračnih parova i obitelji 'korak po korak' na putu njihova sazrijevanja; • pružanje djelatne pomoći u bračnim i obiteljskim poteškoćama i krizama; • pružanje pomoći svim građanima kroz individualne razgovore, razgovore s bračnim parovima i obiteljima, te kroz rad sa skupinama; • razvijanje prevencije kroz različite oblike promicanja bračnog i obiteljskog dijaloga, seminare i radionice za bračne parove, za mlade i za zaručnike, kroz pružanje podrške i pomoći bračnom i obiteljskom pastoralu; • suradnja s društvenim te crkvenim ustanovama brige za čovjeka, osobito za bračne drugove, obitelji, djecu, žene, sa socijalnim ustanovama i sl.
Centar za mirovne studije	Ključni su principi rada Centra za mirovne studije obuhvaćeni u četiri strateške smjernice. Radi se o sljedećim ciljevima: • Povećati otvorenost društva prema različitostima, • Podizati senzibilitet i kompetencije društva za nenasilje, • Afirmirati ljudska prava u sferi ekonomije, • Promicati princip društvene solidarnosti, međunarodne razvojne suradnje i ljudske sigurnosti.

Kako bi se dobio opći dojam o tome čime se pojedine nevladine organizacije bave, u istraživanju se ispitivala vrsta aktivnosti s kojom se pojedina organizacija bavi pri čemu su nevladine organizacije mogle odabrati više različitih opcija, a rezultati su prikazani u tablici (Tablica 4). Evidentno je da se najveći broj nevladinih organizacija bavi savjetodavnim aktivnostima, neposrednim radom s korisnicima te edukacijama, a najmanje se bave analizama i studijama, zastupanjem i utjecajem na politike te tretmanom žrtava kaznenih djela.

Tablica 4 Aktivnosti kojima se bave organizacije

N= 32	DA	
	f	%
Savjetodavne aktivnosti	28	87,5
Tretman žrtava kaznenih djela	16	50,0
Edukacije	26	81,3
Informiranje i kampanje za podizanje svijesti o određenim problemima	25	78,1
Organiziranje javnih tribina	25	78,1
Zagovaranje	21	65,6
Organiziranje konferencija i seminara	22	68,8
Istraživanja	22	68,8
Analize i studije	13	40,6
Neposredan rad s korisnicima	27	84,4
Preventivne aktivnosti	24	75,0
Zastupanje i utjecaj na politike	16	50,0

Nevladine organizacije koje su obuhvaćene istraživanjem imale su mogućnost navesti aktivnosti kojima se bave, a koje nisu bile navedene u ponuđenim odgovorima prethodnog pitanja te se navode najznačajnije aktivnosti. Ženska grupa Korak navodi da osim navedenih aktivnosti, u sklopu svoje udruge vode SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja te rad Tajnog skloništa za žene i djecu žrtve nasilja. Ženska soba- centar za seksualna prava kao dio svojih aktivnosti navodi direktan rad sa žrtvama seksualnog nasilja što obuhvaća psihoterapiju, osnaživanje za sudski postupak, pratnju žrtve kroz sudski postupak (i druga nadležna tijela i institucije) te pratnju žrtve u ulozi osobe od povjerenja. Organizacija B.a.B.e. u svoje aktivnosti dodaje i otvaranje te vođenje skloništa za žrtve obiteljskog nasilja te jačanja međusektorske suradnje. Nevladina organizacija Iris iz Bjelovara navodi da u sklopu Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja omogućavaju svojim korisnicima pomoć i podršku u rješavanju statusnih pitanja, brigu o prehrani, zdravlju, higijeni i osobnoj njezi te im pružaju psihosocijalnu potporu. Udruga za podršku žrtvama i svjedocima navodi da kao neke od

dodatnih aktivnosti svojim korisnicima pružaju sveobuhvatnu podršku kroz aktivnosti Udruge, pružaju korisnicima posrednu/neposrednu pomoć, besplatnu pravnu pomoć i psihosocijalne usluge, zalažu se za poboljšanje pravnog i socijalnog položaja žrtava kaznenih djela i svjedoka u društvu, educiraju javnost o potrebama žrtava i svjedoka, rade s mladima u svrhu unaprjeđenja sustava podrške žrtvama i svjedocima te rade s volonterima u svrhu izravne podrške žrtvama i svjedocima.

Nevladinim organizacijama je postavljeno pitanje o tome tko su korisnici njihovih usluga pri čemu je također svaka organizacija mogla izabrati više odgovora. Iz Tablice 5 se može iščitati da su korisnici usluga nevladinih organizacija uglavnom opća populacija, žrtve kaznenih djela, stručnjaci te u manjoj mjeri su korisnici usluga i političari te počinitelji kaznenih djela.

Tablica 5 Korisnici usluga organizacija

N= 32	DA	
	f	%
Opća populacija	25	78,1
Političari	7	21,9
Stručnjaci	21	65,6
Žrtve kaznenih djela	24	75,0
Počinitelji kaznenih djela	6	18,8

Nadalje, nevladine organizacije su imale mogućnost navesti dodatne korisnike njihovih usluga koji nisu bili navedeni u prethodnom pitanju o korisnicima te su u ovome radu navedene samo najznačajnije skupine korisnika s obzirom na svrhu istraživanja. Ženska grupa Korak kao specifične korisnike svojih usluga navodi žene i djecu žrtve nasilja u obitelji, žrtve prekršajnih djela te svjedoke u kaznenim i prekršajnim djelima. Ženska soba navodi žrtve seksualnog nasilja kao svoje korisnike. Centar za nestalu i zlostavljano djecu kao specifične korisnike ističe svjedoke kaznenih djela, posebice djecu i mlade. Organizacija S.O.S. također navodi rad sa ženama žrtvama obiteljskog nasilja, mladima, osobama s invaliditetom te ostalim marginaliziranim grupama. Organizacija B.a.B.e. navodi dugačak popis specifičnih populacija koje su korisnici njihovih usluga pri čemu navode i da su korisnici njihovih usluga i djelatnici državnih službi (djelatnici odgojno-obrazovnih službi te same odgojno-obrazovne službe, policijski službenici i pravosudni djelatnici, ustanove socijalne skrbi), seksualne i rodne manjine, žene ruralnih područja, žene pripadnice nacionalnih manjina, žrtve nasilja i obiteljskog nasilja, žrtve trgovanja ljudima i mnogi drugi korisnici.

Ukupno je 30 nevladinih organizacija odgovorilo na pitanje o trenutnom broju zaposlenih te trenutnom broju volontera u pojedinoj organizaciji. Deskriptivnom analizom odgovora nevladinih organizacija utvrđeno je da se broj trenutno zaposlenih u pojedinoj organizaciji kreće u rasponu od minimalno 0 do maksimalno 21 zaposlenih osoba, prosječno 7,17 (SD=5,113) trenutno zaposlenih. Po pitanju trenutnih volontera u svakoj organizaciji, deskriptivna analiza pokazuje da se broj volontera kreće u rasponu od minimalno 0 do maksimalno 94 volontera, prosječno 22,37 (SD=24,887) trenutnih volontera u pojedinim nevladinim organizacijama.

5.2. Rad sa žrtvama kaznenih djela i prekršaja

Od ukupnog uzorka, 24 nevladine organizacije odgovorile su na pitanje o tome kojim se sve skupinama žrtava kaznenih djela i prekršaja bave. Iz Tablice 6 se može vidjeti da se većina nevladinih organizacija koje se bave žrtvama kaznenih djela ili prekršaja bave žrtvama obiteljskog nasilja, žrtvama seksualnog nasilja te žrtvama drugih kaznenih djela ili prekršaja. U manjoj mjeri se bave žrtvama izvan obiteljskog nasilja te žrtvama trgovanja ljudima.

Tablica 6 Skupine žrtava kaznenih djela ili prekršaja kojima se bave organizacije

N=24	DA	
	f	%
Žrtve obiteljskog nasilja	19	79,2
Žrtve izvan obiteljskog nasilja	11	45,8
Žrtve seksualnog nasilja	14	58,3
Žrtve trgovanja ljudima	8	33,3
Žrtve drugih kaznenih djela ili prekršaja	13	54,1

Informacija o specijaliziranosti organizacija za rad s određenom skupinom žrtvi kaznenih djela ili prekršaja dobivena je od 24 nevladine organizacije te će se ovdje istaknuti nevladine organizacije bitne za svrhu ovoga istraživanja. Ukupno 11 nevladinih organizacija je specijalizirano za rad sa žrtvama obiteljskog nasilja, od kojih je pet organizacija posebice usmjereno na žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja. Pet nevladinih organizacija je specijalizirano za žrtve seksualnog nasilja, od kojih je Dječji dom Tić organizacija specijalizirana za djecu koje su žrtve seksualnog, fizičkog i/ili emocionalnog zlostavljanja. Centar za nestalu i zlostavljano djecu je jedna od organizacija koja se bavi žrtvama seksualnog nasilja te je specijalizirana za djecu žrtve trgovanja ljudima. Centar za žene žrtve

rata ROSA je organizacija koja je specijalizirana za rad sa žrtvama prostitucije, ženama žrtvama trgovanja ljudima te općenito žrtvama seksualnog nasilja.

Jedno od ključnih pitanja u anketnom upitniku je pitanje o vrstama usluga koje nevladine organizacije pružaju žrtvama kaznenih djela ili prekršaja (Tablica 7). Od ukupnog broja organizacija koje su odgovorile na ovo pitanje (N=24), najveći broj nevladinih organizacija pruža usluge emocionalne podrške žrtvi, institucionalne podrške žrtvi, socijalnog savjetovanja žrtve, primarne pravne pomoći žrtvi i psihološkog savjetovanja žrtve. Najmanji broj organizacija uključuje usluge skloništa za žrtve, psihoterapije, pravnog zastupanja te usluge logističke podrške žrtvi.

Tablica 7 Usluge koje nevladine organizacije pružaju žrtvama kaznenih djela ili prekršaja

N=24	DA	
	f	%
Socijalno savjetovanje (upućivanje na prava iz sustava socijalne skrbi)	19	79,2
Emocionalna podrška žrtvi	20	83,3
Institucionalna podrška žrtvi (koordinacija s drugim organizacijama unutar ili izvan sustava vezano za potrebe žrtve)	20	83,3
Psihološko savjetovanje	17	70,8
Psihoterapija- stručna pomoć psihoterapeuta	7	29,2
Primarna pravna pomoć (pravni savjeti, opće pravne informacije i sl.)	18	75,0
Podrška tijekom postupka (praćenje žrtava prilikom odlaska na sud, informacije o tijeku postupka)	15	62,5
SOS telefon- telefonska linija pomoći	12	50,0
Logistička podrška (organiziranje potrebnog smještaja na lokaciji gdje se provodi postupak)	5	20,8
Sklonište za žrtve	9	37,5
Pravno zastupanje	6	25,0

Osim navedenih oblika usluga, nevladine organizacije su mogle navesti i druge usluge koje pružaju svojim korisnicima te se dvije organizacije po tome ističu. Ženska soba- centar za ženska prava nudi svojim korisnicama i mogućnost ginekološkog pregleda u slučaju seksualnog nasilja te Centar za žene žrtve rata ROSA koji svojim korisnicama omogućava usluge grupa podrške, organiziranje terapijskog odmora, organiziranje edukacijsko-terapijskih sastanaka žena žrtava ratnog nasilja iz različitih država bivše Jugoslavije i slične usluge.

Sljedeće pitanje odnosilo se na postojanje liste čekanja za pružanje određenih oblika pomoći i podrške. Od 23 nevladine organizacije koje su odgovorile na pitanje, 26,1% organizacija ima

listu čekanja za pružanje određenih oblika pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i/ili prekršaja.

Hrvatski i engleski jezik su dominantni jezici na kojima nevladine organizacije mogu pružati usluge pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i/ili prekršaja. Od drugih jezika na kojima nevladine organizacije mogu pružati usluge korisnicima navode se arapski (N=1), njemački (N=1), talijanski (N=2) te španjolski i makedonski (N=2). Dvije nevladine organizacije navode da, po potrebi, koriste usluge prevoditelja.

Ukupno 24 nevladinih organizacija je navelo koju vrstu neposrednog rada pružaju te su rezultati prikazani u Tablici 8. Gotovo sve nevladine organizacije pružaju individualan rad sa žrtvom. Manji broj organizacija pruža grupni rad sa žrtvom te individualni rad s obitelji žrtve (N=13) dok najmanji broj nevladinih organizacija pruža grupni rad s obitelji žrtve.

Tablica 8 Neposredan rad koji nevladine organizacije pružaju

N=24	DA	
	f	%
Individualni rad sa žrtvom	23	95,8
Grupni rad sa žrtvom	16	66,7
Individualni rad s obitelji žrtve	13	54,2
Grupni rad s obitelji žrtve	7	29,2

Osim navedenog neposrednog rada koji pružaju nevladine organizacije, neke nevladine organizacija navode da pružaju usluge neposrednog rada u obliku individualnog i grupnog rada s počiniteljima kaznenih djela/prekršaja (N=2) te rada sa svim dionicima uključenim u problematiku žrtve (N=1).

Nevladinim organizacijama je bilo teško procijeniti koliko prosječno traje usluga pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i/ili prekršaja. Nevladine organizacije navode da im je takav podatak teško procijeniti zbog individualnosti pojedinog slučaja te zbog razlika u uslugama koje se pružaju, ovisno o potrebama žrtve. Nevladine organizacije koje nude uslugu smještaja žrtve kaznenog djela/prekršaja navode da žrtve u skloništu ostaju od šest mjeseci do godinu dana, ovisno o životnim okolnostima žrtve (mogućnost pronalaska smještaja). Dio nevladinih organizacija navodi da pružanje usluga traje kratko te se kreće u rasponu od pola sata do dva sata što se uglavnom odnosi na inicijalni razgovor i upućivanje žrtve na određeno pravo i/ili u određenu instituciju dok ostale nevladine organizacije navode da prosječno trajanje pružanja

usluga pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela/prekršaja traje par mjeseci (u rasponu od dva mjeseca do osam mjeseci) ili u rasponu od jedne do tri godine.

Stručnjaci koji provode usluge pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i/ili prekršaja su pravnici, psiholozi, socijalni radnici i socijalni pedagozi. Profesije koje su manje zastupljene su psihijatri, teolozi, obiteljski savjetnik i psihoterapeuti.

Broj nevladinih organizacija u kojima rade stručnjaci specijalizirani za rad sa žrtvama određenih vrsta kaznenih djela (N=11) veći je nego broj organizacija u kojima rade stručnjaci koji nisu specijalizirani za rad sa žrtvama određenih vrsta kaznenih djela (N=6). Pet nevladinih organizacija navodi da su stručnjaci koji rade u organizacijama specijalizirani za rad sa žrtvama obiteljskog nasilja, a ostalih šest nevladinih organizacija navodi da su njihovi zaposlenici specijalizirani za rad s djecom žrtvama trgovanja ljudima, žrtvama vršnjačkog nasilja, žrtvama mučenja, žrtvama rodno utemeljenog nasilja (uključujući seksualno nasilje) i žrtvama ratnih trauma.

Nevladine organizacije koje svojim aktivnostima obuhvaćaju telefonske linije pomoći i/ili skloništa za žrtve kaznenih djela i/ili prekršaja imaju radno vrijeme 0-24 (N=6). Organizacije koje ne pružaju te usluge, kao vrijeme za neposredan rad sa žrtvama navode predviđeno vrijeme od dva do tri puta tjedno po dva sata dok neke organizacije navode nužnost telefonskog dogovora koji prethodi savjetovanju. Ostale nevladine organizacije imaju mogućnost neposrednog rada sa žrtvama kaznenih djela i/ili prekršaja tijekom redovnog radnog vremena. Jedna organizacija navodi mogućnost internet savjetovanja 24/7.

Od nevladinih organizacija koje su odgovorile na pitanje o pružanju usluga pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja vikendom (N=22), točno polovica organizacija je potvrdila da svoje usluge pružaju i vikendom, a polovica organizacija ne pruža usluge pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja vikendima.

Najčešći način na koji se žrtve kaznenih djela i/ili prekršaja mogu obratiti nevladinim organizacijama za usluge pomoći i podrške (Tablica 9) je *e-mail*, telefon te osobni dolazak u prostorije organizacije.

Tablica 9 Način na koji se žrtve mogu obratiti organizacijama

N=23	DA	
	f	%
Telefonom	21	91,3
E-mailom	22	95,7

Osobnim dolaskom u prostorije organizacije	19	82,6
---	----	------

Nevladine organizacije navele su dodatne mogućnosti na koje im se žrtve kaznenih djela i prekršaja mogu obratiti za usluge pomoći i podrške. Najčešći načini koji se navode su putem društvenih mreža (Facebook), putem web-stranica udruge, putem mobilnih aplikacija, poštom te posredstvom institucija (policija, centar za socijalnu skrb, sud, državno odvjetništvo, zdravstvene ustanove) i suradnih organizacija.

Većina nevladinih organizacija (90%) vodi evidenciju o žrtvama kaznenih djela i/ili prekršaja kojima su pružali usluge pomoći i podrške.

Sve nevladne organizacije koje evidentiraju podatke o žrtvama kaznenih djela i prekršaja koje su njihovi korisnici, evidentiraju podatke o spolu i dobi žrtve te uslugama koje su pružili žrtvi kaznenog djela. Većina organizacija evidentira i podatke o vrsti kaznenog djela/prekršaja kojeg je žrtva doživjela te poduzetim aktivnostima što je vidljivo u Tablici 10.

Tablica 10 Podaci o žrtvama koje organizacije evidentiraju

N=20	DA	
	f	%
Spol	20	100,0
Dob	20	100,0
Vrsta kaznenog djela/prekršaja	17	85,0
Poduzete aktivnosti	17	85,0
Pružene usluge	20	100,0

Nevladine organizacije su imale mogućnost navesti dodatne vrste podataka koje evidentiraju, osim onih koji su bili ponuđeni. Ti podaci uključuju imovinsko stanje, prebivalište/boravište, udrugu/instituciju u koju se žrtva uputila, je li osoba posredna ili neposredna žrtva, koji put traži pomoć i koju vrstu pomoći traži, bračni status, broj i dob djece (ako ih ima), radni status, stručna sprema, je li kazneno djelo prijavljeno i kome, podatke o počinitelju (tko je počinitelj, u kakvom je odnosu sa žrtvom, je li kažnjen za počinjeno djelo). Nadalje, evidentiraju se i podaci o pružatelju usluga, broju pružanja usluga istoj osobi, socijalna anamneza (primjerice, za djecu žrtve trgovanja ljudima), podaci dostavljeni iz nadležnih institucija, osobni list korisnika za korisnike smještaja u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja, i slično.

Broj žrtava kojima su nevladine organizacije (N=19) pružile uslugu pomoći i podrške tijekom 2017. godine kreće se u rasponu od minimalno 7 do maksimalno 1924 žrtve kaznenih djela i prekršaja, a prosječna vrijednost iznosi 296,0 (SD=552,009).

Nadalje, rezultati pokazuju (Tablica 11) da su žrtve kaznenih djela i prekršaja upućene u određenu organizaciju najčešće putem drugih nevladinih organizacija i centara za socijalnu skrb, dok su najrjeđe upućene od strane Odjela za podršku žrtvama i svjedocima. Kao ostale načine na koji su žrtve kaznenih djela i prekršaja upućene i na koji su saznale za rad njihove organizacije, organizacije su navodile Nacionalni pozivni centar, odgojno-obrazovne i zdravstvene institucije, vjerske organizacije, podatke na Internetu te promotivne materijale organizacija.

Tablica 11 Način na koji žrtve kaznenih djela i prekršaja saznaju za organizaciju (tko ih upućuje u organizaciju)

N=23	DA	
	f	%
Putem preporuke (obitelj, prijatelji	16	69,6
Druge nevladine organizacije	17	74,0
Mediji	14	60,1
Centri za socijalnu skrb	17	74,0
Policija	16	69,6
Pravosuđe	12	52,2
Odjel za podršku žrtvama i svjedocima	10	43,5

Nevladinim organizacijama je postavljeno pitanje pružanja pomoći i podrške djeci žrtvama seksualnih delikata i trgovanja ljudima. Od organizacija koje su odgovorile na ovo pitanje (N=11), ukupno šest nevladinih organizacija navodi da pružaju usluge pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije, dvije organizacije jasno navode da ne pružaju usluge toj populaciji korisnika, a preostale tri organizacije nikada nisu imale slučaj da im se obratilo dijete žrtva seksualne viktimizacije no pokušali bi mu pružiti usluge pomoći i podrške. Upravo iz ovih razloga se dobiveni rezultati predstavljaju za kompletan uzorak, a ne samo za nevladine organizacije koje pružaju pomoć i podršku seksualno viktimiziranoj djeci.

Nevladinim organizacijama je bilo postavljeno pitanje postojanja nekih drugih institucija i/ili nevladinih organizacija koje pružaju pomoć i podršku djeci žrtvama seksualne viktimizacije na području njihove županije. Navedene su sljedeće: Autonomna ženska kuća Zagreb, centar za socijalnu skrb, Plavi telefon, Hrabri telefon, Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, domovi za djecu, Centar za nestalu i zlostavljenu djecu, Dječji dom Maestral,

policija, Caritas, Dječji dom Tić, Ženska soba- centar za ženska prava, psihološka savjetovišta unutar zdravstvenih institucija, Centar za žene žrtve rata ROSA, Centar Modus, Odjel za podršku žrtvama i svjedocima, Ženska pomoć sada, Društvo za psihološku pomoć Sunce, obiteljski centar. Tri organizacije su navele da ne znaju niti za jednu instituciju i/ili nevladinu organizaciju koja se bavi pružanjem usluga pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije.

5.3. Suradnja i razvoj

U kontekstu suradnje nevladinih organizacija s drugim tijelima i institucijama prilikom zaštite žrtava kaznenih djela i prekršaja dobiveni su podaci prikazani u Tablici 12 iz koje je razvidno da nevladine organizacije najčešće surađuju s drugim nevladinim organizacijama, policijom i centrima za socijalnu skrb, dok u samo polovini slučajeva ne surađuju s Uredom za ljudska prava. Suradnju s drugim nevladinim organizacijama najčešće ocjenjuju jako dobrom, a suradnju s drugim institucijama najčešće ocjenjuju dobrom.

Tablica 12 Ocjena suradnje s različitim tijelima i institucijama u kontekstu zaštite žrtve kaznenih djela i prekršaja

N=21	%				
	Ne surađujemo	Jako loša	Loša	Dobra	Jako dobra
MUP/policija	9,5	/	23,8	42,9	23,8
Centri za socijalnu skrb	9,5	4,8	9,5	57,1	19,0
Državno odvjetništvo/sud	19,0	/	23,8	47,6	9,5
Zdravstvene institucije	23,8	14,3	9,5	52,4	/
Pravobranitelji	14,3	/	4,8	57,1	23,8
Ured za ljudska prava	47,6	/	/	42,9	9,5
Druge nevladine organizacije	/	/	/	47,6	52,4

Sudionicima je u ovom dijelu anketnog upitnika postavljeno pitanje o najznačajnijim izazovima s kojim se susreću u kontekstu pružanja pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i/ili prekršaja. Najčešći izazovi koje nevladine organizacije navode su nedostatak stabilne i dostatne financijske podrške, nedostatak materijalnih i ljudskih resursa, nerazumijevanje pozicije žrtve od strane državnih institucija i nedovoljno znanje stručnih osoba iz institucija o specifičnostima u radu sa žrtvama kaznenih djela/prekršaja (posebno žrtvama seksualnog

nasilja), loša suradnja s državnim institucijama (zdravstvene institucije, policija, sudovi, državna odvjetništva, i tako dalje) te spor i neučinkovit pravosudni sustav, odnosno dugotrajni sudski procesi i blage kazne za počinitelja kaznenih/prekršajnih djela zbog čega se žrtve boje prijaviti kaznena/prekršajna djela i biti dosljedne u iskazima. Od specifičnijih izazova s kojima se susreću, organizacije navode nedostatak dovoljno osposobljenog radnog osoblja (što je posljedica nestabilnog financiranja organizacija), nepovjerenje u funkcioniranje sustava, izazov rada s korisnicima koji su prošli traumatična iskustva i imaju velika očekivanja od nevladinih organizacija, nejednaku teritorijalnu rasprostranjenost različitih pružatelja usluga i nedostatak postojanja sustavnog pristupa pružanja pomoći i podrške žrtvama te nedostatak odgovarajuće edukacije o radu sa žrtvama kaznenih djela/prekršaja. Nadalje, kao neki od izazova navode se i neprepoznatljivost problematike seksualnog nasilja i ne postojanje političke volje za ulaganje u pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela, preveliki administrativni zahtjevi projektnog financiranja i konzervativni regresivni trendovi u društvu koji guraju žene u pasivne uloge trpljenja nasilja. Također, ističe se populacija žrtava trgovanja ljudima za koje nema specifičnih mjera, posebnih skloništa niti specijaliziranih usluga pomoći i podrške. Važno je napomenuti da posebna skloništa za žrtve trgovanja ljudima postoje u Republici Hrvatskoj (Caritas ima organizirano sklonište za punoljetne žrtve trgovanja ljudima, a Centar za zlostavljanu i nestalu djecu ima sklonište za maloljetne žrtve trgovanja ljudima) stoga ovaj navod o nepostojanju istih nije točan. Za populaciju psihički bolesnih osoba i trudnica ili majki ovisnica o drogama ili alkoholu je također teško naći prikladan smještaj u slučaju kada su žrtve kaznenih djela/prekršaja.

Posljednje pitanje koje je postavljeno sudionicima istraživanja odnosilo se na percipirane potrebe za unapređenje usluga pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela/prekršaja. Kontinuirana, potpuna i sigurna financijska podrška je ono što nevladine organizacije najviše navode kao uvjet koji bi im pomogao u unapređenju njihovih usluga pomoći i podrške žrtvama. Kontinuirane edukacije iz područja rada sa žrtvama kaznenih djela/prekršaja, pojačanje u stručnom kadru, umrežavanje različitih organizacija i institucija i bolja suradnja, više mogućnosti prijavljivanja projekata te žurnije reagiranje pravosudnog sustava su uvjeti za koje organizacije najčešće navode da bi im pomogli u unaprjeđenju njihovih usluga prema žrtvama kaznenih djela/prekršaja. Od specifičnijih uvjeta koji bi doprinijeli unapređenju rada, nevladin organizacije navode omogućavanje veće sigurnosti žrtvama nasilja kroz zakonodavstvo (češće korištenje mjera opreza, posebice mjera psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji i mjere zabrana prilaska djeci te strože kazne za počinitelje

nasilja) i kroz osvještavanje javnosti (putem javnih kampanja) o problemu nasilja u obitelji i problemu seksualnog nasilja. Nadalje, nevladine organizacije ističu da bi im prepoznavanje problematike rada sa žrtvama seksualnog nasilja, uvođenje problematike seksualnog nasilja u nacionalne javne politike, veća dostupnost svjedočenja putem video linka i veća mogućnost da svakodnevno rade doprinijela unapređenju usluga pomoći i podrške koje pružaju žrtvama kaznenih djela.

6. RASPRAVA REZULTATA

Istraživanjem „Pomoć i podrška djeci žrtvama seksualne viktimizacije“ obuhvaćene su 32 nevladine organizacije diljem Republike Hrvatske koje različitim korisnicima pružaju različite usluge. Cilj istraživanja je analiza postojećeg sustava pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije koje pružaju nevladine organizacije.

Od nevladinih organizacija uključenih u istraživanje, najveći broj organizacija se bavi savjetodavnim aktivnostima, neposrednim radom s korisnicima, edukacijama, organiziranjem javnih tribina te informiranjem i kampanjama za podizanje svijesti o određenim problemima. Tretmanom žrtava kaznenih djela bavi se ukupan broj od 16 nevladinih organizacija diljem Republike Hrvatske. Čini se važnim istaknuti da su žrtve kaznenih djela među najčešćim korisnicima usluga nevladinih organizacija, no tretman žrtava kaznenih djela je jedna od najrjeđih aktivnosti s kojima se bave nevladine organizacije.

Drugi dio anketnog upitnika usmjerava se isključivo na nevladine organizacije koje se bave pružanjem usluga pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja te je na taj dio anketnog upitnika odgovorilo ukupno 24 nevladine organizacije.

Za dobivanje odgovora na prvo istraživačko pitanje, od ključne je važnosti podatak o broju nevladinih organizacija koje pružaju usluge pomoći i podrške djeci žrtvama seksualnih delikata. Istraživanje je pokazalo da ukupno šest nevladinih organizacija pruža usluge pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije. S obzirom na jako mali uzorak nevladinih organizacija koje pružaju usluge pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije, rezultati istraživanja raspravljat će se u odnosu na kompletan uzorak nevladinih organizacija koje pružaju usluge pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja. Rezultati stranog istraživanja pokazuju da u Ujedinjenom Kraljevstvu postoji veliki broj organizacija koje se bave djecom žrtvama seksualne viktimizacije, a kreću se na kontinuumu od općih organizacija (koje se bave i žrtvama drugih kaznenih djela) do specijaliziranih organizacija koje se bave isključivo djecom žrtvama seksualne viktimizacije. Nadalje, autori istog istraživanja navode da se u klimi povećavanja svjesnosti o problemu seksualne viktimizacije i potrebe za rad sa žrtvama, sve više organizacija identificira i pomaže djeci koja su žrtve seksualne viktimizacije (Allnock, Sneddon i Ackerley, 2015). Međutim, gotovo sve organizacije obuhvaćene istraživanjem kojeg su proveli Allnock, Sneddon i Ackerley (2015) imaju postavljene kriterije koji onemogućuju pristup uslugama, a jedan od najčešćih kriterija je dob što je dovelo do toga

da postoji puno manje usluga koje se pružaju mlađoj djeci. Takav podatak nije evidentan o istraživanju usluga koje pružaju nevladine organizacije u Hrvatskoj. S obzirom na to da su istraživanjem obuhvaćene nevladine organizacije na području cijele Hrvatske, s pravom se može zaključiti da je šest nevladinih organizacija veoma mali broj budući da se iz literature jasno vidi kako je problem seksualne viktimizacija djece široko rasprostranjen problem s ozbiljnim posljedicama. Ovi rezultati nisu u skladu s Nacionalnom strategijom za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine u kojoj se jasno navodi da treba osigurati regionalnu i pravodobnu dostupnost kvalitetnih intervencija za oporavak djece žrtava seksualnog nasilja i zlostavljanja. Jedna od mjera, između ostalog, kojom se želi postići ovaj cilj Strategije je i zapošljavanje odgovarajućeg broja stručnjaka mentalnog zdravlja kako bi se na lokalnoj razini osigurala dostupnost tretmana. Nadalje, rezultati nisu u skladu s propisima Zakona o kaznenom postupku u kojemu se jasno navodi da žrtva kaznenog djela ima pravo na djelotvornu psihološku pomoć i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela što nije moguće osigurati svojoj djeci žrtvama seksualne viktimizacije ako na području cijele države postoji samo šest nevladinih organizacija koje pružaju usluge pomoći i podrške.

Drugo istraživačko pitanje odnosi se na dobivanje podataka o vrsti usluge pomoći i podrške koje nevladine organizacije pružaju, kojim podacima o pruženim uslugama raspolažu nevladine organizacije te stupanj suradnje i zadovoljstvo suradnjom nevladinih organizacija s drugim državnim tijelima i službama.

Među organizacijama koje pružaju usluge pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja, najviše je organizacija koje žrtvama kaznenih djela pružaju usluge emocionalne i institucionalne podrške, socijalno savjetovanje, primarnu pravnu pomoć i psihološko savjetovanje žrtve. Iako postoji samo devet nevladinih organizacija koje pružaju sklonište žrtvama kaznenih djela i prekršaja, njihovo djelovanje je krucijalno u nekim slučajevima podrške i pomoći žrtvama kaznenih djela, posebno djeci žrtvama seksualne viktimizacije. Od dodatnih usluga koje pružaju svojim korisnicima, jedna nevladina organizacija navodi da pruža i mogućnost ginekološkog pregleda što je značajno u slučajevima seksualne viktimizacije. Također, ista organizacija navodi uslugu direktnog rada sa žrtvama seksualnog nasilja koji obuhvaća psihoterapiju, osnaživanje za sudski postupak i pratnju žrtve kroz sudski postupak. Nevladine organizacije usluge pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja najčešće pružaju putem individualnog rada sa žrtvom, a stručnjaci koji najčešće rade sa

žrtvama su pravnici, psiholozi, socijalni radnici i socijalni pedagozi. Kao što se može vidjeti, najčešće se pruža usluga emocionalne podrške žrtvi što je u suprotnosti s istraživanjem kojeg su proveli Allnock, Sneddon i Ackerley (2015) u Ujedinjenom Kraljevstvu gdje se kao ključni nalaz istraživanja pokazao nedostatak emocionalne potpore koje organizacije pružaju djeci žrtvama seksualne viktimizacije. U okviru Nacionalne strategije razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine navodi se da podrška žrtvama i svjedocima treba biti u obliku primarne podrške, psihološke i pravne pomoći te fizičke zaštite. Primarna podrška obuhvaća pružanje emocionalne podrške, informativne podrške, logističke podrške te institucionalne podrške dok se psihološka i pravna pomoć odnose na psihološki tretman ili konkretno pružanje pravne pomoći. Iz ovoga jasno proizlazi da nevladine organizacije koje su sudjelovale u istraživanju, svojim korisnicima, žrtvama kaznenih djela i prekršaja, pružaju usluge podrške koje su u skladu s navodima Nacionalne strategije za razvoj sustava podrške žrtvama i svjedocima.

Vođenje evidencija o žrtvama koje su korisnici usluga pomoći i podrške od strane različitih nevladinih organizacija je podatak koji je bitan za vođenje statistike rada nevladinih organizacija te proučavanje potreba žrtava kaznenih djela. Također, podatak je koji bitan kao odgovor na istraživačko pitanje ovoga rada. Istraživanjem je dobiven podatak da 20 nevladinih organizacija vodi evidenciju o žrtvama kaznenih djela kojima pružaju svoje usluge od čega se najčešće evidentiraju podaci kao što su dob i spol žrtve, vrsta kaznenog djela/prekršaja, poduzete aktivnosti te pružene usluge žrtvi. Od ostalih podataka, često se evidentiraju osobni podaci žrtve u širem opsegu (imovinsko stanje, bračni status, dob i broj djece, itd.), podaci o počinitelju, podaci dostavljeni iz nadležnih državnih institucija, i slično. Ovi podaci nisu u skladu s rezultatima stranih istraživanja koji pokazuju da većina organizacija u Ujedinjenom Kraljevstvu ne vodi potpunu ili kvalitetnu evidenciju o korisnicima kojima pružaju usluge što dovodi do toga da je teško identificirati stvarnu potrebu za takvim uslugama te odgovora li trenutna ponuda potražnji što može rezultirati u tome da neka djeca žrtve seksualne viktimizacije nikada ne prime pomoć i podršku koja im je potrebna (Allnock, Sneddon i Ackerley, 2015).

U svrhu ovog istraživanja, bitno je dobiti i podatke o stupnju suradnje te zadovoljstvo suradnjom nevladinih organizacija s drugim državnim tijelima i službama. Mnoge nevladine organizacije koje su sudjelovale u istraživanju navode suradnju s državnim institucijama kao bitnu stavku u njihovom radu. Istraživanje pokazuje da nevladine organizacije najčešće

suradnju s drugim nevladinim organizacijama, policijom te centrima za socijalnu skrb, Uredom za ljudska prava i državnim odvjetništvima. Suradnju s drugim nevladinim organizacijama najčešće ocjenjuju jako dobrom, a suradnju s drugim institucijama najčešće ocjenjuju dobrom. Razvijanje međusektorske suradnje kada je u pitanju pružanje pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela, spominje se u više nacionalnih dokumenata. U Nacionalnoj strategiji razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine, planira se unaprjeđenje i nadogradnja postojećeg normativnog, institucionalnog i organizacijskog sustava podrške žrtvama i svjedocima kroz četiri temeljna područja, a jedno od tih područja je i koordinacija međuresornog djelovanja sa standardizacijom postupanja u pružanju podrške i zaštiti prava žrtava i svjedoka, uz povezivanje općeg sustava i specijaliziranih programa podrške. Nadalje, u Nacionalnoj strategiji za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine je jedan od ciljeva i osiguranje pravodobne, koordinirane i kompetentne podrške i postupanja u slučaju saznanja ili sumnje da dijete doživljava seksualno nasilje u i/ili izvan obitelji. U istoj Strategiji se navodi i važnost razvoja jasnih protokola međusektorske suradnje na nacionalnim razinama provedbe koordiniranih aktivnosti sa svim resursima koji su vezani uz eliminaciju trgovanja djecom. Također, u Zakonu o kaznenom postupku se navodi važnost suradnje tijela koja provode ispitivanje djeteta žrtve kaznenog djela s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela kako bi se adekvatno provela pojedinačna procjena žrtve.

U Nacionalnoj strategiji razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine jasno se navodi plan za unaprjeđenjem i nadogradnjom postojećeg normativnog, institucionalnog i organizacijskog sustava podrške žrtvama i svjedocima u četiri temeljna područja među kojima se navodi i daljnje uključivanje nevladinih organizacija u sustav podrške žrtvama i svjedocima.

Zaključno se valja osvrnuti i na ograničenja istraživanja. Glavno ograničenje istraživanja odnosi se na činjenicu da su istraživanjem obuhvaćene samo nevladine organizacije pa na temelju dobivenih rezultata ne možemo suditi o ukupnoj situaciji u odnosu na pomoć i podršku koju dobivaju seksualno viktimizirana djeca. U svrhu dobivanja potpunijeg odgovora na ovo pitanje bi u nekom budućem istraživanju valjalo uključiti i stručnjake ministarstava koji imaju obvezu postupanja prema seksualno viktimiziranoj djeci u smislu pružanja pomoći i podrške. No, ako govorimo o pomoći i podršci u okvirima nevladinih

organizacija, jasno je da postoji dosta prostora za razvoj specijalističkih službi za potporu žrtvama prema preporukama iz Direktive Europskog parlamenta i vijeća o uspostavljanju minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela iz 2012. godine.

7. ZAKLJUČAK

Seksualna viktimizacija djece odnosi se na široki spektar različitih vrsta kažnjivih ponašanja, a razvojem društvenih i prvenstveno tehnologijskih prilika, počinje poprimati i nove oblike. Interes stručnjaka za ispitivanje ove tematike se prvenstveno odnosi na proučavanje prevalencije problema seksualne viktimizacije, uzroka i motiva takvog ponašanja, obilježja žrtvi kaznenih djela seksualne viktimizacije te obilježja počinitelja koji čine tu vrstu kaznenih djela.

Seksualna viktimizacija ostavlja dugoročne posljedice na žrtve, a kao skupina koja je posebno ranjiva za doživljavanje seksualne viktimizacije su djeca stoga se ovaj rad fokusira upravo na djecu kao žrtve seksualne viktimizacije te na usluge pomoći i podrške koje bi djeci žrtvama seksualne viktimizacije trebale biti pružene da bi se lakše mogli nositi s posljedicama koje ostaju nakon seksualne viktimizacije. Rezultati stranih, ali i hrvatskih istraživanja jasno ističu ozbiljnost i rasprostranjenost problema seksualne viktimizacije djece na međunarodnoj i nacionalnoj razini. Posljedice koje takvo kazneno djelo ostavlja na pojedinca su mnogobrojne i dugoročne te se odnose na fizičke, psihičke i emocionalne posljedice koje žrtve seksualne viktimizacije doživljavaju.

Mnogobrojni međunarodni i nacionalni dokumenti postoje upravo sa svrhom da se pobrinu da svako dijete koje je seksualno viktimizirano dobije adekvatnu razinu pomoći i podrške koja mu je potrebna da se posljedice takvog djela umanje ili barem ublaže. Zakonski propisi navedeni u ovome radu, predviđaju različite mjere koje je potrebno poduzeti na međunarodnim i nacionalnim razinama kako bi se seksualna viktimizacija djece što je više moguće prevenirala, kako bi sva prava koja dijete ima bila i osigurana djetetu te kako bi mu se pružila maksimalno moguća pomoć i podrška koju dijete treba i zaslužuje.

Direktiva o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i pomoć žrtvama kaznenih djela ističe da potporu za žrtve treba osigurati na različite načine, bez pretjeranih formalnosti i dovoljnom zemljopisnom pokrivenošću u cijeloj državi kako bi se svim žrtvama omogućila prilika za pristupanje takvim uslugama te se u Direktivi jasno navode zadaci služba za potporu žrtvama. Međutim, u Direktivi isto tako stoji da se od službi za potporu žrtvama ne traži da same pružaju opsežnu specijalističku i profesionalnu ekspertizu već da, ako je to potrebno, pomažu žrtvama u obraćanju postojećim službama za profesionalnu potporu. Upravo iz tog razloga, mnogi međunarodni i nacionalni dokumenti ističu važnost

međusektorske suradnje. Nadalje, Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloporabe isto tako navodi da svaka država članica mora poduzeti potrebne mjere kako bi pružila kratkoročnu i dugoročnu pomoć žrtvama u fizičkom i psihosocijalnom oporavku što se posebno odnosi na suradnju s nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama ili drugim elementima civilnog društva koji su uključeni u pomoć žrtvama.

Veliki dio odgovornosti pružanja usluga pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije je na nevladinim organizacijama. Unatoč tome što postoji veliki broj zakonskih propisa koji točno određuje koje institucije trebaju pružiti određene usluge djetetu žrtvi seksualne viktimizacije, broj istraživanja o tome u kojoj mjeri su ti zakonski propisi ispoštovani je limitiran. Stoga je cilj ovoga rada bio istražiti usluge koje se pružaju djeci žrtvama seksualne viktimizacije u kontekstu nevladinih organizacija kako bi se dobila djelomična slika o tome koliko su zadovoljena prava djeteta na pomoć i podršku. Ovo pitanje koje je u fokusu istraživanja ima praktične implikacije kako bi se dobio uvid u stvarno stanje usluga koje su dostupne djeci žrtvama seksualne viktimizacije te kako bi se moglo dalje raditi na kreiranju učinkovitih i specifičnijih usluga za tu populaciju korisnika.

U ovom diplomskom radu prikazano je istraživanje koje je provedeno anketnim upitnikom na uzorku od 32 nevladine organizacije diljem Republike Hrvatske. Od nevladinih organizacija koje su sudjelovale u istraživanju, samo šest organizacija je navelo da pružaju svoje usluge djeci žrtvama seksualne viktimizacije. Ovaj podatak koji je ključan odgovor na istraživačko pitanje postavlja dodatno pitanje koje glasi: je li mali broj nevladinih organizacija koje se bave djecom žrtvama seksualne viktimizacije odraz niske stope prevalencije seksualne viktimizacije djece u Hrvatskoj ili je prije odraz hrvatske kulture i društva koje je pridonijelo postojanju velike tamne brojke seksualne viktimizacije djece? Nadalje, jasno je da podaci dobiveni istraživanjem ukazuju na to da potrebe o teritorijalnoj rasprostranjenosti i dostupnosti usluga pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije koje se spominju u međunarodnim i nacionalnim dokumentima nisu zadovoljene.

Provedeno istraživanje je dalo samo početne i djelomične spoznaje o pružanju usluga pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije te bi se daljnjim istraživanjem rada državnih institucija trebala dobiti potpuna slika o pružanju usluga pomoći i podrške djeci žrtvama seksualne viktimizacije koja bi trebala biti u skladu s međunarodnim i nacionalnim propisima.

8. LITERATURA

1. Ajduković M., Sušac N., Rajter M. (2013). Gender and age differences in prevalence and incidence of child sexual abuse in Croatia. *Croat Med J.*, 54, 469-479.
2. Allnock D., Sneddon H., Ackerley E. (2015). *Mapping therapeutic services for sexual abuse in the UK in 2015*. The International Centre: Researching Child Sexual Exploitation, Trafficking and Violence. Bedfordshire.
3. Amado, B., Arce R., Herraiz, A. (2015). Psychological injury in victims of child sexual abuse: A meta-analytic review. *Psychosocial Intervention*, 24, 49–62.
4. Buljan Flander G., Ćosić I. (2003). Prepoznavanje i simptomatologija zlostavljanja i zanemarivanja djece. *Psihološka medicina*, 51(9), 122-124.
5. Direktiva 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela, *Europski parlament i vijeće*, 2012.
6. Easton, S.D., Kong, J. (2017). Mental Health Indicators Fifty Years Later: A Population-based Study of Men with Histories of Child Sexual Abuse. *Child Abuse Negl.* (63), 273–283.
7. Finkelhor, D., Turner, H.A., Shattuck, A., Hamby, S.L. (2015). Prevalence of Childhood Exposure to Violence, Crime, and Abuse: Results From the National Survey of Children's Exposure to Violence. *JAMA Pediatrics*, 169(8).
8. Hartley S., Johncob C., Hofmeyrc M., Berr A. (2016). The Nature of Posttraumatic Growth in Adult Survivors of Child Sexual Abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 25(2), 201-220.
9. Hrvatski pravni centar (2016). *Ciljana i rana procjena potreba i podrška žrtvama kaznenih djela (Targeted Early Victim Needs Assessment and Support – TEVNAS)*. Prezeto 25. ožujka 2018., s internetske stranice: <http://www.hpc.hr/2016/01/27/ciljana-i-rana-procjena-potreba-i-podrška-zrtvama-kaznenih-djela-targeted-early-victim-needs-assessment-and-support-tevnas/>

10. INTERPOL (2018). *INTERPOL's International Child Sexual Exploitation (ICSE) database*. Preuzeto 20. veljače 2018., s internetske stranice: <https://www.interpol.int/Crime-areas/Crimes-against-children/Victim-identification>.
11. Jackson S., Newall E., Backett-Milburn K. (2015). Children's narratives of sexual abuse. *Child and Family Social Work*, 20, 322-332.
12. Kartzenstein, D., Aronson Fontes, L. (2017). Twice Silenced: The Underreporting of Child Sexual Abuse in Orthodox Jewish Communities. *Journal of Child Sexual Abuse*, 26(6).
13. Kazneni zakon, *Narodne novine*, 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17.
14. Koc, E.M., Dagli, F.S., Aksakal, F.N., Aksoy, H., Kahveci, R., Ayhan Baser, D., Meads, C., Ozkara, A. (2018). Exploring Prevalence of Child Abuse: Use of ICAST-Retrospective Instrument with the First Year Medical Students in a University. *Konuralp Medical Journal*, 10(1), 7-12.
15. Kocturk, N., Bilge, F. (2017). The Irrational Beliefs and the Psychological Symptoms of the Sexual Abuse Victims. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30, 113-123.
16. Konvencija o pravima djeteta, *Ujedinjeni narodi*, 44/25, 1989.
17. Konvencija Vijeća Europe o akciji protiv trgovanja ljudima, *Vijeće Europe*, 07/12.
18. Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, *Vijeće Europe*, 2007.
19. Koops, T., Turner, D., Neutze, J., Briken, P. (2017). Child sex tourism – prevalence of and risk factors for its use in a German community sample. *BMC Public Health* (17), 344.
20. McElvaney, R., Greene, S., Hogan, D. (2013). To Tell or Not to Tell? Factors Influencing Young People's Informal Disclosure of Child Sexual Abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(5), 928-947.
21. Ministarstvo socijalne politike i mladih (2014). *Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine*. Preuzeto 15. ožujka 2018., s internetske stranice: <https://vlada.gov.hr/pristup-informacijama/programi-strategije->

planovi-i-izvjesca/strateski-dokumenti-vlade-rh/ministarstvo-za-demografiju-obitelj-mlade-i-socijalnu-politiku/17700.

22. Ministarstvo unutarnjih poslova (2014). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2013. godini*. Preuzeto 15. lipnja 2018., s internetske stranice:
https://www.mup.hr/UserDocsImages/statistika/2014/Statisticki%20preg2013_konacni%20prom_WEB.pdf
23. Ministarstvo unutarnjih poslova (2016). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2015. godini*. Preuzeto 15. lipnja 2018., s internetske stranice: https://www.mup.hr/UserDocsImages/statistika/2016/Statistika_2015_nova..pdf
24. Ministarstvo unutarnjih poslova (2018). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2017. godini*. Preuzeto 15. lipnja 2018., s internetske stranice:
<http://stari.mup.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Travanj/Statisticki%20pregled%202017.pdf>
25. Mohanjeet Singh, M., Parsekar, S., Nair S. (2014). An Epidemiological Overwiev of Child Sexual Abuse. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 3(4), 430-435.
26. Molnar B., Buka S., Kessler R. (2001). Child Sexual Abuse and Subsequent Psychopathology: Results From the National Comorbidity Survey. *American Journal of Public Health*, 91(5), 753–760.
27. Mossige, S., Huang, L. (2017). Poly-victimization in a Norwegian adolescent population: Prevalence, social and psychological profile, and detrimental effects. *PLoS ONE*, 12(12).
28. Nacionalna strategija razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine, *Narodne novine*, 75/15.
29. Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011. do 2016. godine, *Narodne novine*, 20/11.
30. Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima (2012). *Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2012. do 2015. godine*. Preuzeto 25. ožujka 2018., s internetske stranice:

https://www.mup.hr/UserDocsImages/nacionalni_programi/trgovanje_ljudima/2012/NACIONALNI%20PLAN%20FINALNO.pdf.

31. Nguyen Huu, T., Le Viet, A., Peltzer, K., Pengpid, S., Low, W.Y., Win, H.H. (2017). Childhood Emotional, Physical, and Sexual Abuse and Associations With Mental Health and Health-Risk Behaviors Among University Students in the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). *Child Studies in Asia-Pacific Contexts*, 7(1), 15-26.
32. Nikolaidis, G., Petroulaki, K., Zarokosta, F., Tsirigoti, A., Hazizaj, A., Cenko, E. Brkić-Smigoć, J., Vajzović, E., Stancheva, V., Chinceva, S., Ajduković, M. Rajter, M., Raleva, M., Trpcevska, LJ., Roth, M., Anta, I., Ispanović, V., Hanak, N., Olmezoglu-Sofuoglu, Z., Umit-Bal, I., Bianchi, D., Meinck, F., Browne, K. (2018). Lifetime and past-year prevalence of children's exposure to violence in 9 Balkan countries: the BECAN study. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*, 12, 1.
33. Noreña-Herrera, C., Rojas, C.A., Cruz-Jiménez, L. (2016). HIV prevalence in children and youth living on the street and subject to commercial sexual exploitation: a systematic review. *Cad. Saúde Pública*, 30(10).
34. Obiteljski zakon, *Narodne novine*, 103/15.
35. O'Leary P., Coohy C., Easton S. (2010). The effect of severe child sexual abuse and disclosure on mental health during adulthood. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(3), 275-289.
36. Pravilnik o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima, *Narodne novine* 133/15.
37. Pravobranitelj za djecu (2017). *Izvešće o radu pravobraniteljice za djecu 2016*. Preuzeto 15. ožujka 2018., s internetske stranice: http://www.dijete.hr/www/?page_id=626.
38. Rami A., Kumar Manglam M. (2016). Depression, anxiety, stress and suicidal ideas in adolescent victims of human trafficking and sexual abuse in a sheltered home at Ranchi, India. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 7(7), 687-690.
39. Şimşek S., Kaplanb I., Uysalc C., Yüksela T., Alac R. (2016). The Levels of Cortisol, Oxidative Stress, and DNA Damage in the Victims of Childhood Sexual Abuse: A Preliminary Study. *Journal of Child Sexual Abuse*, 25(2), 175-184.

40. Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M.J., Alink, L.R., H. van IJzendoorn, M. (2015). The Prevalence of Child Maltreatment across the Globe: Review of a Series of Meta-Analyses. *Child Abuse Review*, 24, 37-50.
41. Summer, S.A., Mercy, J.A., Buluma, R., Mwangi, M.W., Marcelin, L.H., Kheam, T., Lea, V., Brookmeyer, K., Kress, H., Hills, S.D. (2018). Childhood Sexual Violence Against Boys: A Study in 3 Countries. *Pediatrics*, 137(5).
42. Ujedinjeni narodi (2017). *Glossary on Sexual Exploitation and Abuse*. Preuzeto 20. veljače 2018., s internetske stranice: <https://hr.un.org/materials/un-glossary-sexual-exploitation-and-abuse-english>.
43. UNICEF (2014). *Hidden in Plain Sight: A statistical analysis of violence against children*. UNICEF. New York.
44. Ured za droge i kriminalitet Ujedinjenih naroda (2006). *Compendium of United Nations standards and norms in crime prevention and criminal justice*. Ujedinjeni narodi. New York.
45. Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske (2012). *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*. Preuzeto 25. ožujka 2018., s internetske stranice: https://www.mup.hr/UserDocsImages/PDF/Ravnopravnost%20spolova/prijelom_online_protokol.pdf.
46. Vlada Republike Hrvatske (2014). *Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanje djeteta*. Preuzeto 25. ožujka 2018., s internetske stranice: <https://mzo.hr/hr/protokol-o-postupanju-u-slucaju-zlostavljanja-zanemarivanja-djece>.
47. Volkova, E. (2017). Child abuse prevalence in Russian families and schools. Preuzeto 18. svibnja 2018., s internetske stranice: <http://www.futureacademy.org.uk/files/images/upload/ICPE2017F45.pdf>
48. Witt, A., Brown, R.C., Plener, P.L., Brähler, E., Fegert, J.M. (2017). Child maltreatment in Germany: prevalence rates in the general population. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*, 11, 47.
49. World Health Organization (2003). *Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence*. Preuzeto 20. veljače 2018., s internetske stranice:

http://www.who.int/violence_injury_prevention/publications/violence/med_leg_guidelines/en.

50. Yüce M., Karabekiroğlu K., Yildirim Z., Şahin S., Sapmaz D., Babadağı Z., Turla A., Aydın B. (2015). The Psychiatric Consequences of Child and Adolescent Sexual Abuse. *Arch Neuropsychiatr*, 52, 393-399.
51. Zakon o kaznenom postupku, *Narodne novine*, 152/08, 76/09, 80/11, 121/11; 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17.
52. Zakon o sudovima za mladež, *Narodne novine*, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15.
53. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, *Narodne novine*, 70/17.

9. PRILOG DIPLOMSKOM RADU – ANKETNI UPITNIK

Osnovne informacije o organizaciji

1. Naziv Vaše organizacije:

2. Koji su ciljevi vaše organizacije (prema statutu):

3. Kojim se sve aktivnostima bavi Vaša organizacija?

Molim izaberite sve opcije koje vam odgovaraju.

- savjetodavne aktivnosti
- tretman žrtava kaznenih djela
- edukacije
- informiranje i kampanje za podizanje svijesti
- organiziranje javnih tribina
- zagovaranje
- organiziranje konferencija i seminara
- istraživanja
- analize i studije
- neposredan rad s korisnicima
- preventivne aktivnosti
- zastupanje i utjecaj na politike

4. Tko su sve korisnici usluga Vaše organizacije?

Molim izaberite sve opcije koje vam odgovaraju.

- opća populacija
- političari
- stručnjaci
- žrtve kaznenih djela
- počinitelji kaznenih djela

5. Koliko zaposlenih trenutno ima Vaša organizacija?

6. Koliko volontera je trenutno angažirano u Vašoj organizaciji?

7. Bavi li se Vaša organizacija nekim aktivnostima koje nisu navedene u prethodnom pitanju?

8. Postoje li neki dodatni korisnici usluga Vaše organizacije koje nisu navedeni u prethodnom pitanju?

Rad sa žrtvama kaznenih djela i prekršaja

9. Kojim se sve skupinama žrtava kaznenih djela ili prekršaja bavi Vaša organizacija?

Molim izaberite sve opcije koje vam odgovaraju.

- žrtve obiteljskog nasilja
- žrtve izvan obiteljskog nasilja
- žrtve spolnog nasilja
- žrtve trgovanja ljudima
- žrtve drugih kaznenih djela ili prekršaja
-

10. Je li Vaša organizacija specijalizirana za rad s određenom skupinom žrtvi kaznenih djela ili prekršaja (kojom)?

11. Koje vrste usluga pružate žrtvama kaznenih djela ili prekršaja?

Molim izaberite sve opcije koje vam odgovaraju.

- socijalno savjetovanje (upućivanje na prava iz sustava socijalne skrbi)
- emocionalna podrška žrtvi
- institucionalna podrška žrtvi (koordinacija s drugim organizacijama unutar ili izvan sustava vezano za potrebe žrtve)
- psihološko savjetovanje
- psihoterapija - stručna pomoć psihoterapeuta
- primarna pravna pomoć (pravni savjeti, opće pravne informacije i sl.)
- podrška tijekom postupka (praćenje žrtava prilikom odlaska na sud, informacije o tijeku postupka)
- SOS telefon - telefonska linija pomoći

- logistička podrška (organiziranje potrebnog smještaja na lokaciji gdje se provodi postupak)
- sklonište za žrtve
- pravno zastupanje (odvjetničko zastupanje čije troškove pokriva organizacija)

12. Pružate li neke vrste usluga koje nisu navedene u prethodnom pitanju?

13. Imate li listu čekanja za pružanje određenih oblika pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela / prekršaja?

DA

NE

14. Na kojim jezicima Vaša organizacija može pružati usluge pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela / prekršaja?

15. Koje vrste neposrednog rada Vaša organizacija pruža?

Molim izaberite sve opcije koje vam odgovaraju.

- individualni rad sa žrtvom
- grupni rad sa žrtvama
- individualni rad s obitelji žrtve
- grupni rad s obiteljima žrtava

16. Pruža li Vaša organizacija neke druge vrste neposrednog rada koje nisu navedene u prethodnom pitanju?

17. Koliko prosječno traje usluga pomoći i podrške žrtvi kaznenog djela?

18. Stručnjaci kojih profesija provode usluge pomoći i podrške žrtvama u okviru Vaše organizacije?

19. Jesu li djelatnici Vaše organizacije specijalizirani za rad sa žrtvama određenih vrsta kaznenih djela?

20. Imate li predviđeno radno vrijeme za neposredan rad sa žrtvama (u tjednu i tijekom dana)?

21. Pruža li Vaša organizacija usluge pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja vikendom?

DA NE

22. Kako vam se žrtve sve mogu obratiti?

Molim izaberite sve opcije koje vam odgovaraju.

- telefonom
- e-mailom
- osobnim dolaskom u prostorije organizacije

23. Postoje li neki načini na koji Vam se žrtve mogu obratiti koji nisu navedeni u prethodnom pitanju?

24. Vodite li evidenciju o žrtvama s kojima radite?

DA NE

25. Koje sve podatke o žrtvama evidentirate?

Molim izaberite sve opcije koje vam odgovaraju i komentirajte.

- spol
- dob
- vrsta kaznenog djela / prekršaja
- poduzete aktivnosti
- pružene usluge

26. Postoje li dodatni podaci o žrtvama koje evidentirate, a koji nisu navedeni u prethodnom pitanju?

27. Kojem otprilike broju žrtava ste tijekom 2017. godine pružili neku uslugu pomoći ili podrške?

28. Kako žrtve obično saznaju za vas (tko ih upućuje)?

Molim izaberite sve opcije koje vam odgovaraju i komentirajte.

- putem preporuke (prijatelji, rodbina)
- druge nevladine organizacije
- mediji
- centri za socijalnu skrb
- policija
- pravosuđe
- Odjel za podršku žrtvama i svjedocima
- Ostalo:

29. Pruža li vaša organizacija usluge pomoći i podrške djeci (mlađi od 18 godina) žrtvama seksualnih delikata i trgovanja djecom?

Suradnja i razvoj

30. Kako ocjenjujete suradnju sa sljedećim tijelima i institucijama u kontekstu zaštite žrtava kaznenih djela / prekršaja?

Molim izaberite odgovarajući odgovor za svaku stavku.

ne surađujemo jako loša loša dobra jako dobra

MUP / policija

Centri za socijalnu skrb

Državno odvjetništvo / sud

Zdravstvene institucije

Pravobranitelji

Ured za ljudska prava

Druge nevladine organizacije

31. Koji su najznačajniji izazovi s kojima se vaša organizacija susreće u području pružanja pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela / prekršaja?

32. Što bi vam bilo potrebno za unapređenje usluga pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela / prekršaja?